

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

**1990'LI YILLARDA İSLAMCI DERGİLERDE KADIN
KİMLİĞİ TARTIŞMALARI: “YENİ ZEMİN” ÖRNEĞİ**

BİLSEN UYGUR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. MAHMUT HAKKI AKIN**

KONYA-2020

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTUSU
---	--	--

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Bilsen UYGUR		
	Numarası	18810301061		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI / SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	1990'LI YILLARDA İSLAMCI DERGİLERDE KADIN KİMLİĞİ TARTIŞMALARI: "YENİ ZEMİN" ÖRNEĞİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Bilsen UYGUR
İmzası

 KONYA	<p>T.C.</p> <p>NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ</p> <p>Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	---	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Bilsen UYGUR		
	Numarası	18810301061		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	PROF. DR. MAHMUT HAKKI AKIN		
Tezin Adı	1990'LI YILLARDA İSLAMCI DERGİLERDE KADIN KİMLİĞİ TARTIŞMALARI: "YENİ ZEMİN" ÖRNEĞİ			

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanı, yalnızca bir rejim değişikliği olmasının çok ötesinde bir anlama sahip olmuştur. Cumhuriyet rejimi, her şeyden önce bir ulus-devlet meydana getirme amacıyla yola çıkmıştır. Avrupa'ya giden Osmanlı aydınları düşünsel olarak yaşadıkları değişim neticesinde Batı yanlısı akımlar üzerinden yeni bir ulus-devletin kurulmasını sağlamıştır. Bir imparatorluk bakiyesinden ulus-devlet yapısı kurmaya çalışmanın sorunlu bir süreç olacağı herkes tarafından makul görülebilir bir gerçeklik olmalıdır. Bu çabaları daha da zorlu hale getiren unsur, ulus-devlet yapısının devlet eliyle yürütülecek kapsamlı bir Batılılaşma arayışıyla birleştirilmesidir. Dolayısıyla hızlı bir Batılılaşma projesi yürütülmüş, bu çabaların başarıya ulaşabilmesi için de devletin ve toplumun Osmanlı-İslam geçmişi unutturulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı Osmanlı'nın son dönemlerinde Osmanlı'yı yıkmaktan kurtarmak amacıyla ortaya çıkan iki karşıt fikir akımı İslamcılık ve Batıcılık arasındaki yaşanan gerilimi kadın meselesi üzerinden tarihsel bir bağlamda yansıtarak 1993 yılında çıkan İslamcı bir dergi olan *Yeni Zemin* dergisinin fikir ve düşünce dünyasına olan katkılarını analitik bir bakış açısıyla değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: İslamcılık, Batıcılık, Feminizm, Kadın Kimliği, *Yeni Zemin* Dergisi

 KONYA	<p>T.C.</p> <p>NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ</p> <p>Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	---	---

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Bilsen UYGUR		
	Student Number	18810301061		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	☒	
		Doctoral Degree (Ph.D.)	☐	
	Supervisor	PROF. DR. MAHMUT HAKKI AKIN		
	Title of the Thesis/Dissertation	THE DISCUSSION OF WOMAN'S IDENTITY IN THE ISLAMIC MAGAZİNES İN THE 1990S: THE CASE OF <i>YENİ ZEMİN</i> .		

The establishment of the Republic of Turkey did not only represent a change in the system but also it had significant meanings beyond that. First of all, the republican regime wanted to construct a nation-state. The Ottoman intellectuals, who had traveled to Europe and been influenced by the Western ideas, helped to set up a nation-state due to the change in their views. It must be palpable that founding a nation-state from the remnants of an empire would be thorny process. What makes this process complex was the conflation of a nation-state building efforts and of a comprehensive Westernization approach by the state itself. Thus, a haphazard Westernization process was executed by the state which aimed an absolute success, thereby striving to make the public forget about their Ottoman-Islamic past. The purpose of this study is to evaluate the contributions of the *Yeni Zemin*, which was an Islamist magazine published in 1993, to the intellectual discussions by analyzing the dispute between two opposite ideas, Islamic traditions and Western values, which were seen as two of the ideas to prevent the Ottoman Empire from collapsing, from the perspective of 'woman issue' in the historical context.

Keywords: İslamism, Westernism, Feminism, Woman Identity, *Yeni Zemin* Journal

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
TEŞEKKÜR	viii
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

İSLAMCILIK

1.1. Türkiye’de İslamcılık Düşüncesinin Kısa Tarihi	4
1.1.1 Osmanlı’nın Son Döneminde İslamcılık: İttihad-ı İslam Politikaları	4
1.1.2. İslamcılık Dönemi.....	6
1.1.3. Cumhuriyet Dönemi: İslamcılık, Muhafazakârlık, Milliyetçilik	10
1.1.4. 1960 Sonrası İslamcılık: Radikal ve Entelektüel İslamcılık Dönemi.....	14
1.1.5. 1980 sonrası İslamcılık: Uyum Dönemi.....	17

2. BÖLÜM

İSLAMİ FEMİNİZM

2.1. Feminizm ve İslam’da Özne.....	21
2.2. İslamiyet ve Feminizm	22
2.3. Toplumsal Cinsiyet ve Tarafı Siyaset.....	28
2.4. Tarafılık	28
2.5. İnanılır Hale Getirmek	31

3.BÖLÜM

YENİ ZEMİN DERGİSİ’NİN İNCELENMESİ

3.1. İslamcılığın Gelişiminde Dergiciliğin Rolü	32
3.2. Yeni Zemin Dergisinin Çıkışı ve Kendisini Nereye Konumlandırıyor?.....	33
3.3. Yeni Zemin Dergisinin Kapak Dosya Konuları	35
3.3.1. Türkiye’nin 70 Yıllık Politikası: Değişmeden İlerlemek	35
3.3.2. Türkiye’de Baskı Altındaki Dinin Özgürleşme Talebi	40
3.3.3. Rejim Ordusu Mu, Savunma Ordusu Mu?	40
3.3.4. Nasıl bir Anayasa? Dayatma mı, Sosyal Mutabakat mı?	42
3.3.5. İslam’ın Alternatif Devlet Modeli var mı? “İslam” Devleti Tartışılıyor?..	43

3.3.6. Yeni Siyasi Arayışlar Sürüyor: Demokrasi Son Aşama Mı?	44
3.3.7. Kadının Kimlik Arayışı	46
3.3.8. Türk Ekonomisi Darboğazda, Özelleştirme Çare Mi?	47
3.3.9. Türkiye Nereye Gidiyor?	48
3.3.10. Tıkanan Sistemin Çöken Kurumu: Üniversite	48
3.3.11. Değişim Sürecinde İslami Hareket	51
3.3.12. Tarikatlar	52
3.3.13. Kemalizm'in son kalesi: Laiklik	54
3.3.14. Demokratikleşme Sürecinde Özerk Yerel Yönetimler	55
3.3.15. İslami Sembolün Çağdaş Sembolü: Said Nursi	56
3.3.16. Değişimin Önündeki Engel: Kemalizm	57
3.3.17. Ümmetin Yetimleri: "Kürtler"	59
3.4. Yeni Zemin Dergisinin Bıraktığı/ Oluşturduğu Etki	60

4. BÖLÜM

KADIN HAREKETLERİ VE KADIN KİMLİĞİ TARTIŞMALARI

4.1. Kadının Kimlik Arayışı	63
4.2. Aile Kavramı	64
4.3. Kadın Hakları ve Kadın Hareketleri	65
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	75
EKLER	85
Öz Geçmiş	104

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
IDP	: İslahatçı Demokrasi Partisi
MÇP	: Milliyetçi Çalışma Partisi
MNP	: Milli Nizam Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
RP	: Refah Partisi

TEŐEKKÖR

Yüksek lisansa başlamamda ve sonraki süreçlerde bilgi, birikim ve tecrübesiyle desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Yasin Aktay'a, tez yazım sürecinde ve tamamlanması aşamasındaki katkı, ilgi ve alakasından ötürü saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Mahmut Hakkı Akın'a teşekkürü bir borç bilirim.

Daha iyi bir asistan, daha iyi bir eş, daha iyi bir anne olmak amacıyla başladığım bu yolda işimden, eşimden ve kızlarımdan eksilttiğim zamanla tamamladığım bu tezi sevgili eşim Halit Uygur'a, güzel kızlarım Elnare'ye ve Neris'e ithaf ediyorum.

GİRİŞ

İslamcılık düşüncesi Osmanlı Devleti'ni yıkılmaktan kurtarmak amacıyla ortaya çıkan Türkçülük, Milliyetçilik, Batıcılık gibi düşünce akımlarıyla beraber bir ideoloji olarak kendisine karşılık bulmuştur. Çoğu Müslüman olan bir toplumda yer edinmesi çok da zor olmamıştır. İslamcı dünya görüşünün II. Meşrutiyet sonrası daha yaygın hale gelmesiyle birlikte aynı görüşü savunan süreli yayınların sayısında da gözle görülür bir artış meydana gelmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile yaşanan serbestlik, diğer düşünce akımlarının olduğu gibi İslamcılık akımının temsilcilerinin de yayın faaliyetleriyle seslerini duyurmalarını sağlamıştır (Ünsal, 2004: 73). Sebilürreşad ve İslam Mecmuası bu dönemin ön plana çıkan yayınları arasında yer almaktadır (Güllü ve Güngör, 2018: 110). Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar süren birçok tartışmanın bu yayınlar vasıtasıyla gündemde daha çok yer almaya başladıkları söylenebilir. Sonrasında ortaya çıkan tartışmalar ve farklılıkların bu iki dergi üzerinden temsil edildiği düşünüldüğünde İslamcılık anlayışının hangi yönde seyrettiğinin incelenmesinde kritik öneme sahip oldukları ifade edilebilir. 1990'lı yıllar hem İslamcılığa yeni bir perspektif kazandırması hem de toplumun tabanından gelen değişim taleplerinin karşılık bulmaya çalıştığı yıllar olmuştur. Soğuk savaşın bittiği bu yıllarda çevre, özgürlük ve kadın hareketlerinde kıpırdanmalara şahit olunmuştur. “*Yeni Zemin*, mevcut dergilere bir yenisini eklemek için değil; kaçınılmaz yeni bir oluşuma zemin hazırlamak için çıkıyor” gibi iddialı bir vizyonla ve ekiple ortaya çıkan dergi çıktığı ilk günden itibaren kendisini bir misyon dergisi olarak tanımlamıştır. Değişik fikir ve konuların özgürce tartışılabildiği, muhalif ya da değil başka düşüncelere de saygı duyulan bir zemin yaratma gibi iddialı bir misyon üstlendiğini ifade etmiştir.

Bu çalışmada, Ocak 1993 yılında ilk sayısını çıkararak yayın hayatına başlayan aylık politik bir dergi olan *Yeni Zemin* dergisinin yedinci sayısında yer alan “Kadının Kimlik Arayışı” bölümü, Osmanlıyı yıkılmaktan kurtarmak amacıyla ortaya çıkan iki karşıt fikir akımı İslamcılık ve Batıcılık üzerinden Kadın meselesi ve feminizm alt başlığıyla birlikte ele alınmaktadır.

Yeni Zemin dergisi, İslami düşünce ve hareket için güçlü bir kalkış noktası oluşturma çabasıyla 1993-1994 tarihleri arasında yayınlanan 18 sayıdan oluşan bir düşünce dergisidir. 1990'lı yıllar arasında yaşanan güncel olaylara yaptığı vurgunun yanı sıra İslamcı düşünceyi geliştirme ve okurlarına farklı bir vizyon kazandırma çabasında olmuştur. Çıkmış olduğu dönemde eleştirilere maruz kalmıştır. Bunlara aynı ölçüde cevap vermesi durumunda kendi ifadesiyle, İslami hareket adına sergilenecek bu türden hoşgörüsüzlüklerin suçlamaları çoğaltacağına ve bunun da Müslümanlara zarar vereceğine inanmıştır. Bu nedenle herhangi bir düşünce ürünü olmayan polemik ve suçlamaların zemini olmama ilkesini benimsemiştir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde Türkiye'de İslamcılık düşüncesinin nasıl bir ortamda doğduğu ve geliştiği dönemsel olarak incelenmeye çalışılmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde Osmanlı'yı yıkılmaktan kurtarmak amacıyla bazı fikir akımları ortaya çıkmıştır. Osmanlıcılık, Milliyetçilik, Batıcılık, İslamcılık vs. gibi... Köklü bir İmparatorluğun mirasını devralarak bir Kurtuluş Savaşı mücadelesinin içinden çıkmış Cumhuriyetin, tarihi tecrübesi ve imtihanı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dönemin önde gelen isimleri, toplumu değiştirme ve dönüştürmedeki rolleri, çıkarmış oldukları İslami dergilere ve karşılık buldukları kesime yer vermeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde Feminist teorinin bugüne kadar yaşadığı durum esasında modernlik ile postmodernlik arasındaki belirsizliğe ışık tutulmaya çalışılmıştır. Diğer yandan da hem İslam hem de Feminizm karşılaştırılarak incelenmiştir. Feminizm, bir kuram olarak değil de bir toplumsal hareket olarak ele alınıp arka planda toplumsal olan irdelenmiş, analiz edilmiştir. Eşitlik talep eden kadın hareketleri İslamcı kadınlar üzerinde de etkili olmuştur. İslam ve feminizm konusunda ilişkisel bir inceleme yapılarak özellikle "İslami Feminizm" terimi tartışmaya açılmıştır.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde *Yeni Zemin* dergisinin misyonu, mevcut dönemde kendisini nasıl konumlandığı, vizyonu üzerinde durulmuş ve derginin tüm sayılarına ait kapak dosyaları incelenmeye çalışılmıştır. *Yeni Zemin* dergisinin ortaya çıktığı 1990'lı yıllar Türkiye'de ve Dünyada çok önemli gelişmelerin ve değişimlerin olduğu yıllardır. Uluslararası konjonktürde soğuk savaşın bittiği, reformların

başlayacağı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Yeni bir dünya düzeni olmasa da ülkeler bu dönemde yeni bir rota arayışına girmişlerdir. Bu dönem, kadın hareketlerinin çeşitli platformlarda ele alındığı bir dönem olarak da önem arz etmiştir. Feminizm, ataerkil sistemi bütüncül bir şekilde eleştirerek ortaya çıkmıştır ve özünde kadının hayatın her alanında erkek ile eşit haklara sahip olmasını benimsemektedir. Bu noktada büyük bir sorun ile karşılaşmış, ataerkil iktidar gücünü paylaşmak istememiştir. Özellikle iktidarların savaş bağlamında oluşturulduğu bir dünya düzeninde, savaş alanlarındaki erkek egemenliği, erkeği odak noktasına alarak kadını dışlamıştır.

Bu çalışmanın dördüncü bölümünde kadın meselesi üzerine odaklanılmıştır. Müslüman toplumların çağdaş dönüşümünde en önemli meselelerden biri kadının rolü olmuştur. Müslüman toplumların tümünde kadın ve erkek kimlik anlayışında, aile içi rollerde ve kadının kamusal hayat içindeki yerinde önemli değişiklikler gerçekleşmiştir ve halen de gerçekleşmektedir. 70'lerden itibaren dünya genelinde gündemi oluşturan üç konu 80'lerden sonra bizim de tartışma alanımıza girmiştir. Bu konular çevre, özgürlük ve feminizm olmuştur. Bu yıllardan itibaren çağdaş toplumun eleştirisi daha fazla eşitlik talep eden kadın hareketleri üzerinden yapılmıştır. Feminizmin erkeklerle eşitlik anlayışı Müslüman kadının İslami mücadelede erkeklerle karşı eşitlikten bahsetmesi olarak yansımıştır. Bu minvalde bu bölüm aile, kadın hakları, kimlik tartışmaları alt başlıkları ile değerlendirilmiştir.

1.BÖLÜM

İSLAMCILIK

1.1. Türkiye’de İslamcılık Düşüncesinin Kısa Tarihi

Türkiye’deki İslami hareketlerin bir bütün olarak değerlendirilmesi, tarihsel ve hatta dönemselsel bir analize tabi tutulması mümkün görülebilir. Ancak Türkiye’nin tarihsel özellikleri düşünüldüğünde İslamcılığın Osmanlı’dan Cumhuriyet dönemine geçişi sürecinde almış olduğu biçim Türk İslamcılığını ayrı bakış açısıyla değerlendirme gereği doğurmuştur. Bir kriz sonrası ortaya çıkan ve ardından gelen krizlerle birlikte büyüyen İslamcılık düşüncesi Türkiye’deki tarihsel sürecini ve bugünü anlamlandırmak için farklı dönemlerde incelenmiştir (Kara, 2013: 22). İslamcılığın Osmanlı’dan Cumhuriyete geçiş sürecinde yaşadığı dönüşümün muhtevasını ele alacağımız bu bölümde daha çok İslamcılığı entelektüel düzeyde değerlendirmeye çalışacağız. Yaşanan olay, kişi ya da kurumların değerlendirilmesi ilgili döneme entelektüel bir bakış ve çözüm önerileri sunmak isteyen yazılı basının bakış açısıyla sunduğu yazıların alıntılanmasıyla yapılacaktır. Türkiye’de İslamcılığın gelişmesinde dergilerin rolü yadsınamaz. Bu gerçeklikten yola çıkarak aşağıda bahsedilen dönemlerde çıkarılan dergiler ve bu dergilerin toplumda bulunduğu karşılık üzerinden analizler yapılacaktır.

1.1.1 Osmanlı’nın Son Döneminde İslamcılık: İttihad-ı İslam Politikaları

III. Selim dönemi XVIII. Yüzyılın sonları ve yine III. Selim dönemi ıslahatları olan lâik okullaşma ile askerî modernleşme hareketleri, İslamcılıkla irtibatlandırılacak ilk tartışmaların (kâfiri taklit, bilim-din çatışması, kıyafet, yabancı hoca, yabancı dil, yeni mektep...) başladığı yıllar olarak değerlendirilmektedir. Lâik okullaşma süreci mektep-medrese ikiliği oluşturmakla birlikte tanımlama ve kurumsal kimlik dışında dinî bakış, ilim anlayışı, bilginin kaynağı gibi konularda sorunlara sebebiyet verecek büyük bir zihniyet ve tasavvur değişikliği şeklinde tanımlanabilir.

Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) Fermanları’nın duyurulmasıyla tartışma başlıkları da değişime uğrayarak hukuk, siyaset, devlet yapısı, hak ve hürriyetler, rejim tartışmaları, hilâfet ve saltanat sistemi ve dolayısıyla meşrutî idare gibi konulara uzamıştır. I. Tanzimat Fermanı ile Islahat Fermanı arasındaki zaman zarfında sarayın

hangi niyet ve düşüncelerle, köklü reformlarla “yeni bir düzenlemeye” gitmek istediği anlaşılmış, onun dürtüleri okunmuş ve bunun İslam ve devletin idari geleneklerinden köklü bir kopuş olduğu anlaşılmıştır. Buna bir tepki geliştiren ilk İslamcı nesil Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa vd. tarafından Batılı reform paketlerinin hem içerik hem de form olarak Batı’dan hiçbir değişiklik yapmadan kopya edilmelerine karşı, kendi kavramsal çerçeveleri içinde yeni bir söylem inşa edilmiştir (Bulaç, 2004: 52-53). Bu dönüşümle birlikte İslamcılık fikrinin zeminini, bu sayılan yeni konular ve karşısında oluşturulan yeni söylemler oluşturmuştur. Kâfiri taklidin caiz olup olmayacağı tartışmasından sonra en çok kafa yorulan dinî mesele müsavet kavramı etrafında gayrimüslimlerle Müslümanların nasıl eşit hale getirileceği ve bunun dinen nasıl savunulacağı konusu olmuştur (Kara, 2007: 163-189). II. İslahat Fermanı, Tanzimat’ın bilinçaltının dışı vurumu olduğu anlaşıldığında toplumsal dengelerin, o güne kadar hiyerarşik bir düzen çerçevesinde devletçe bölüştürülen sosyal statülerin birden bire Müslüman halk aleyhinde olduğu anlaşılmıştır (Bulaç, 2004: 53). Gayrimüslimlere verilen haklar nedeniyle eşit olmayan bir durum meydana çıkmıştır.

İttihad-ı İslam düşüncesi ilk olarak temelinde Osmanlı devletinin yıkılmasını önleme fikrini barındırmaktadır. Osmanlı döneminde gelişen klasik İslamcılık anlayışından çeşitli yönleriyle ayrılan modern bir düşünce akımı olarak ortaya çıkmıştır (Gündoğdu, 2016: 9-13). II. Abdülhamit’in desteklemesi üzerine ideoloji halini almış ve yine bu döneme kadar ön planda olan Osmanlılık akımının başarısızlığı sonrası kendisine yer edinmiştir. Ülke dışında yaşayan Müslümanların desteğini kazanma düşüncesi II. Abdülhamit tarafından gösterilen ilginin önemli bir sebebi olarak kabul edilebilir. Halife konumunu kullanarak tüm Müslümanların İstanbul’a olan ilgisini artırmayı ve bu sayede güçlenmeyi hedeflemesi İttihad-ı İslam düşüncesinin de güçlenmesine olanak sağlamıştır (Toprak, 2017: 109-137).

İslamcılık düşüncesinin oluşmaya başladığı yakın döneme rağmen ilk dönem için 1870 yılını esas alınmasının en önemli sebebi o dönem için İttihad-ı İslam sentezinin iyiden iyiye duyulur olmaya başlamasıdır. İttihad-ı İslam kavramına bakıldığında Osmanlı’nın yeni tartışmaları çerçevesinde yönetim anlayışını nasıl şekillendireceği, bu anlayışa paralel olarak kendi vatandaşını nasıl tanımlayacağı, siyasi düzenini ne yönde değiştireceğini esas alan bir kavram anlaşılabilir.

İttihad-ı Osmanî dairesinin, vatandaşlık kavramını milliyetçilik ya da mezhep üzerinden değil eşit vatandaşlık anlayışı üzerinden yaptığı iddia edilebilir. Ancak bu bakış açısı üzerinden istenilen başarıya ulaşılamayınca daire tarafından daraltılarak İttihad-ı İslama geçilmiştir. Daraltılma sonrası vatandaşlık tanımı Türk ya da değil, Müslüman ve Osmanlı vatandaşı şeklinde yapılmıştır. Tanımda geçen Gayrı-Türk Müslümanlar sadece Araplar olarak kabul edilmiştir. Çerkesler, Pomaklar, Arnavutlar gibi Müslüman Osmanlı kavimler Türk kabul edilmiştir. Devamında daraltılmış ve homojenize edilmiş ittihad dairesi İttihad-ı Etrâk olacaktır (Kara, 2013: 23).

İttihad-ı İslam bu yapı içerisinde oluşmaya başlasa da kendi sınırlarını aşmış, bir bakıma İslamcılık düşüncesinin dinî, siyasî, hukukî, ahlâkî vb. konuları kapsayacak ve Osmanlı topraklarının da ötesine gidecek genişliğe; İslamiyet fikri ve siyasetiyle birlikte İslamlaşmak fikrine hizmet etmiştir. Bu ilerleme “İslam milleti” düşüncesini meydana getirirken dinin yeniden yorumlanması ve üslup arayışlarında da öncülük edecektir. Bu ilerleme yeni bir kaynağın da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle yeni bir “İslam milleti” düşüncesini oluşturabilecek ve bu düşüncüyü geliştirecek yeni bir form oluşmuştur. II. Abdülhamit hilâfet, maarif, ıslahat gibi alanlardaki yenilikçi hareketleriyle sentezlediği İslam Birliği düşüncesini ulus aşırı bilinirlik seviyesine çıkarmaya çalışmış ve bu noktada Yeni Osmanlılar Cemiyeti’nin başı çektiği dönemin medya mensupları aydınlarının büyük katkıları olmuştur. II. Meşrutiyet’in devamında İslamcılık fikrini oluşturan sürecin hazırlayıcısı haline gelmiştir.

İttihad-ı İslam kavramı belirtildiği şekliyle sadece düşünürlerin oluşturduğu ya da II. Abdülhamit’in desteklediği bir oluşum olmaktan ziyade aynı zamanda bir devlet politikası haline almıştır. Kavram çoğunlukla İslamcılık üzerinden değerlendirilse de devletin çöküşünün önüne geçilme amacıyla politika haline getirilmiş ve bir Türk İslam Düşüncesi konumuna yerleşmiştir (Çelik, 2017: 61-68).

1.1.2. İslamcılık Dönemi

İslam dünyasının 18. Yüzyıldan itibaren Batı Medeniyeti karşısında başka alanlarla birlikte özellikle askeri alanda gerilemesi, Osmanlı İmparatorluğunun Küçük Kaynarca Anlaşması ile 1774’te artık içişlerine müdahale ettirecek denli zayıflaması, 1798’de Napoleon’un Mısır’ı işgali ve süregelen Girit ayaklanmaları, İngilizlerin

yoğun Müslüman nüfusu barındıran Hindistan'ı 1852'de işgal etmesi, Afganistan'da politik kargaşa çıkararak nüfus elde etmesi ve Afrika'nın işgal edilmesi Müslümanlarda büyük bir travmaya neden olmuştur (Ünsal, 2004: 72). Bu travmanın etkisiyle Müslümanlar kurtuluşu aramada çok değişik düşüncelerle (İslamcılık, Osmanlıcılık, Türkçülük, Batıcılık vs.) çözüm arayışlarına girmişlerdir. Bu düşünce arayışlarından biri olan İslamcılık düşüncesine göre Müslüman toplumların gerilemesinin nedeni zamanla İslam toplumlarının İslam'ın özünden uzaklaşmaya başlamasıdır.

İslamcılığın kökleri her ne kadar daha geriye uzansa da farklı düşünce hareketlerinde de görüldüğü üzere İslamcılığı tekil bir hareket olarak yorumlayabilmek II. Meşrutiyet dönemine denk gelmektedir. Namık Kemal, Ahmet Midhat Efendi, Ziya Paşa gibi öncüler sadece İslamcılık için değil Milliyetçilik ve Batıcılık gibi farklı fikir akımlarının da müjdecisi olmuşlardır denilebilir. II. Meşrutiyet sonrasındaki görüş ayrılıkları bu gibi öncü isimlerin diğer fikirlerini terk etmeden fakat belirli bir fikri ön plana çıkarmaları üzerinden gerçekleşmiştir. Bu yüzden II. Meşrutiyet ile başlayıp 1924 yılına kadar olan süreçte sadece İslamcılığın Milliyetçilik ve Batıcılık kavramlarını barındırmasını değil, aynı zamanda bu süreçte oluşan diğer tüm fikir hareketleri de İslamcılık unsurunu içlerinde barındırmışlardır.

II. Meşrutiyet döneminde Türkçülük, Batıcılık, Âdem-i Merkeziyetçilik gibi düşünce akımlarıyla birlikte İslamcılık düşüncesinin de etkisi en çok hissedilen ideoloji olduğu söylenebilir. Geçmişten gelen kökleriyle birlikte daha güçlü bir siyasi akım olarak kendine yer edinmiştir. Çoğunluğu Müslümanlardan oluşan bir toplumda kendine en çok ve en rahat taraftarı bulan da yine İslamcılık düşüncesi olmuştur. Aynı zamanda devlet modelinin teokratik yapıda olması da ideolojik olarak güçlenmesine katkıda bulunmuştur (Tunaya, 1948: 630-670) .

Gelinen noktada II. Abdülhamit'in İslamcılık ve İslamcılar gibi kavramlarla kurduğu ilişkiyi incelemek gerekmektedir. Bilindiği üzere II. Abdülhamit döneminde İslamcılık hareketinin içerisinde yer alan neredeyse tüm aydın ve ilmiye sınıfı mensupları istibdat muhalifleri konumundayken, İttihatçı ve Jön Türk destekleyicileri meşrutiyet taraftarları konumundadırlar. Kişisel görüş ayrılıkları bir kenara bırakıldığında bu konudaki esas ayrılıkçı noktanın siyasî görüşler ve siyasi çevrenin

modernleştirilmesinin zaman ve şekil açısından tartışılması olduğu söylenebilir. Bu noktada modernleştirmeden kastedilenin İslami çevre için rejimin dinleştirilmesi olduğunu vurgulamak gerekmektedir (Kara, 2013: 23).

II. Abdülhamit'in İslamcılarla din ve ahlâk anlayışı bakımından ne kadar yakınlaştığı kendi dönemindeki eğitim politikaları ve özellikle din içerikli ders kitapları incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Sultan Abdülhamit'in din ve ahlâk anlayışını deyim yerindeyse modernleştirerek özellikle eğitim seviyesi artmış gençlerle birlikte vatandaşlar arasında yaymak istediği görülebilmektedir. Eğitime bakıldığında okutulan kitaplarla din ve ahlâk az önce sözü edilen modernleşme sürecine uygun seküler bir dil kullanılarak, sosyal ve siyasî yararlarıyla birlikte ahlâki boyutu üzerinden yeniden yorumlamaya çalışılmıştır. Ancak II. Abdülhamit Arap ülkelerindeki modernleştirilmiş din kavramı ve ülke içindeki yansımalarıyla ilgili olumlu düşünmemiştir. Çünkü bu modernleşen algının İngiltere başta olmak üzere Avrupalı devletlerin siyasî güçlerini kullanarak daha özgürlükçü bir çizgide ilerlemesinin ülke içerisinde saltanat ve hilâfet için büyük bir tehdit olduğunu ileri sürmüştür. Sultan Abdülhamit için bu sorunla baş etmenin yolu din ve ahlâk anlayışını modernleştirmekten vazgeçmek olmamıştır. Modernleşen din algısı ve dinleşen eğitimle birlikte devlete ve dolayısıyla padişaha bağlılık paralel hale getirilerek her türlü önlemin alınması savunulmuştur. Bu durum temel alındığında her ne kadar din ve dil bakımından modern olursa da devlet kültürü, padişaha olan bakış açısı bakımından da geleneksel özelliklerinden kopmamış meşrutiyet-perver bir insan modeli oluşmuştur (Kara, 2013: 25).

İslamcı dünya görüşünün II. Meşrutiyet sonrası daha yaygın hale gelmesiyle birlikte aynı görüşü savunan süreli yayınların sayısında da gözle görülür bir artış meydana gelmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile yaşanan nisbi serbestlik, diğer düşünce akımlarının olduğu gibi İslamcılık akımının temsilcilerinin de yayın faaliyetleriyle seslerini duyurmalarını sağladı (Ünsal, 2004: 73). Sebilürreşad ve İslam Mecmuası bu dönemin ön plana çıkan yayınları arasında yer almaktadır (Güllü ve Güngör, 2018: 110). Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar süren birçok tartışmanın bu yayınlar vasıtasıyla gündemde daha çok yer almaya başladıkları söylenebilir. Sonrasında ortaya çıkan tartışmalar ve farklılıkların bu iki dergi üzerinden temsil edildiği

düşünüldüğünde İslamcılık anlayışının hangi yönde seyrettiğinin incelenmesinde kritik öneme sahip oldukları ifade edilebilir. Başyazarlığını Mehmet Akif'in de yaptığı, basıldığı ilk gün bütün nüshaları satılacak kadar popüler, Sırat-ı Müstakim ve bütün şiirlerini ve düzyazılarını burada yayımlayan, görüşlerini etkili bir ifade aracı olan şiirle ve en önemlisi eylemle de gösteren Mehmet Akif bu düşünce akımının Türkiye'deki en önemli temsilcilerinden biri olmuştur (Ünsal, 2004: 73). Mehmet Akif her ne kadar görüşlerini İslamcılık çatısı altında ifade etmiş olsa da o dönem ülkenin kurtuluşu için çözüm arayan diğer fikir akımları açısından da kendisinin dolayısıyla fikirlerinin değerlendirilmesi doğru olacaktır. Akif'in en önemli itirazı, medeniyetin bir bütün olduğunu, ilim, irfan ve günlük yaşayış, kadın erkek ilişkileri dahil Batı'nın bir model olarak Osmanlı mülkünde taklit edilmesi gerektiğini iddia eden Batı Medeniyetinin sadece ilminin alınarak onlara yetişilemeyeceğini düşünen "mülkü kurtarmak için dini kurban etmeliyiz" diyen Batıcılara yöneliktir (Ünsal, 2004: 75). Mehmet Akif her konuda (Batının tekniği hariç) kişisel yazılarıyla ve şiirleriyle Batının üstünlüğünü savunanlara karşı çıkmıştır.

II. Meşrutiyet döneminde dini çevrelerde doğrudan ya da dolaylı olarak İslamcılık ile ilgilendirilebilecek tekil yayın organlarına da rastlanmaktadır. Bu dönemin göze çarpan bir özelliği de risale ve kitap sayılarındaki artışın fazlalığıdır. Bu konuda öne çıkan kavram "kişisel basın" olmuştur. Bu süreç günlük yaşam akışını ve ıslahat alanlarını katılma açık ve daha aktif bir öge haline getirmektedir. Ayrıca içinde bulunulan çağın gereksinimlerini karşılayarak, kendi dillerini yeniden şekillendirme ve duygu, düşünce dünyalarını bu sayede iletme imkânını hazırlamıştır.

Aynı dönem içerisinde İslamcılık düşüncesinin yaygınlaşmasında etkisi olan bir diğer yayın organı Volkan Gazetesi'nden de bahsetmek gerekmektedir. 1908 yılında hayatına başlamış ve dönemin etkilerinin hissedildiği hürriyet arayışı üzerinden yola çıkmıştır. Osmanlılıkla iç içe geçmiş bir İslamcılık fikri görülmektedir. Müslüman olmayan unsurlarla birleşmeyi Osmanlılık fikri altında gerçekleştirmenin doğru olacağını savunan bir yayın organı olarak faaliyet göstermiştir (Çetintaş, 2018: 311-324).

1.1.3. Cumhuriyet Dönemi: İslamcılık, Muhafazakârlık, Milliyetçilik

Tarihte I. Dünya Savaşı'nı takiben yaşanan Lozan Barış Anlaşması ile başlayarak 1925'te çıkartılan Takrir'i Sükûn kanunu ile son bulan süreç; II. Meşrutiyet ile ortaya çıkan, yerleşen fikirlerle ters yönde olan ve İslamcılık açısından olumsuz bir süreçtir. I. Dünya Savaşının İmparatorlukta yol açtığı sonuçlar, hem İslamcıları hem de Türkçüleri derin bir hayal kırıklığına uğratmıştır (Çetinsaya, 2004: 431). Mütareke döneminde Türkiye'nin içinde bulunduğu yeni koşullar altında İslamcıların yazılarında Milliyetçilik fikrine ne teori ne de pratikte herhangi bir muhalefet görülmemektedir. Aksine İslamcılık ve Milliyetçiliğin birbirini desteklemesi salık verilmektedir. Said Halim Paşa'ya göre "İslam'ın hücum ettiği, bugünkü ırkçılığın sapıklığı, hurafeleri, taassubu ve bencilliğidir. (...) İslamcılığı bütünüyle milliyetçiliğe muhalif görmek çok büyük bir hatadır" (Çetinsaya, 2004: 434-435). Bu süreçte gerçekleşen milli mücadele yani panislamist politika; İslamcıların, şeyhlerin, hocaların ve halkın büyük bir desteği ile başarılı olmuştur. Bu bağlamda milli mücadelenin zaferle sonuçlanması sonucu açılan ve o ruhu yansıtan I. Millet Meclisinde yer alan gruplar içerisinde en çok bu gruplardan kişiler yer almaktaydı. Buradan da anlaşılacağı üzere söz konusu kişiler için milli mücadelenin kahramanları olarak bahsedilebilmektedir. Bir diğer açıdan bakıldığında henüz İstiklal Savaşı bitmeden Mehmet Akif Ersoy tarafından kaleme alınan İstiklal Marşı da bu dönemin önde gelen İslamcı şairlerinden birisi tarafından kaleme alınmıştır. Mehmet Akif'in bu düşünce yapısı ile İstiklal Marşı, din ile milli mücadeleyi bir araya getirerek başarılı olmuştur (Kara, 2013: 26).

1924 sonrasında İslamcılık fikriyatı zor bir sürecin içine sürüklenmiştir. Daha önce sözü edilen yayın organları kapatılmaya başlanmış, dini alana daha çok müdahale edilmiş, din eğitimi mümkün olduğunca etkisiz hale getirilmiş, kadroların çoğu kaçmayı ya da saklanmayı tercih ederek farklı yönlerde doğru ilerlemiştir. Örneğin; Mehmet Akif Mısır'a gitmiş (Ünsal, 2004:86)¹, Elmalılı Hamdi Efendi İstiklal Mahkemelerinde yarglanmış ve beraat etmiştir. İskipli Atıf Efendi yine İstiklal

¹Aynı yıl Abbas Halim Paşanın davetlisi olarak Mısır'a giden, 1924 ve 1925 yazlarında İstanbul'a dönen Akif, 1925'te son gidişinin ardından hastalığının son dönemlerinde, 1936'ya kadar bir daha İstanbul'a dönmemiştir. Bkz: (Ünsal, 2004:86)

Mahkemelerinde yapılan yargılama sonucu idama mahkûm edilmiş, Mustafa Sabri Efendi ise kaçmıştır (Kara, 2013: 27).

Bu süreçte Diyanet İşleri Başkanlığı'na Ahmet Hamdi Akseki getirilmiştir. Bu dönem içerisinde yazdığı kitaplar devlet politikalarıyla uyumlu olmaları bakımından önem arz etmektedir. II. Meşrutiyet döneminin aydınlarından kabul edilen Akseki, kitaplarını rejimin hassas noktalarına özen göstererek, İslamcılık gibi bir düşünceyle pozitivismi de dahil ederek itinalı bir dil kullanarak yazmıştır (Toprak, 2016: 642-643). Babanzade Ahmet Naim ile İzmirli İsmail Hakkı gibi kişiler de Darülfünunda hocalık yapmaya devam etmişlerdir. Söz konusu kişilerin İslamcılık fikrini savunmaları ve bilgi birikimleri sayesinde çok önemli ve kaliteli dini yayınlar ortaya koyulmuştur. Akseki'nin müdahaleleriyle şaşırtıcı bir karar alınmış ve 1926 yılında Kur'an meali, tefsir ve hadis kitabı yazma görevleri Mehmet Akif, Elmalılı Hamdi Efendi ve Babanzade Ahmet Naim Bey'e verilmiştir ve bu sayede dinî yayınlar daha kaliteli bir şekilde gerçekleştirilmiş ve devlet bütçesinden katkı alınmıştır (Kara, 2013: 27). Ancak Mısır'da Kahire üniversitesinde Türk edebiyatı profesörlüğü yapan Akif,, Türkçe ezan okunduğu bir devirde Kuran'ın Türkçe mealini yazarken mealinin Arapçası yerine geçeceği endişesiyle sözleşmeyi feshetmiştir (Ünsal, 2004: 87). Böylelikle Kuran-ı Kerim'in meali Muhammed Hamdi tarafından hazırlanmıştır.

İslamcılık siyaseti Osmanlı'nın son döneminde imparatorluğun yıkılmasının önlenmesi için düşünülen formüller arasında yerini almıştır. II. Meşrutiyet döneminin muhalif fikir akımlarının içerisinde yer alması ve II. Abdülhamit'in uyguladığı Panislamist politikanın da etkisiyle Abdülhamit karşıtı bir noktada yer almıştır (Mert, 2004: 412). Cevdet Paşa'yı ise büyük bir âlim olarak göstererek, Cumhuriyete karşı Osmanlı Devleti'ni ve dini öne çıkararak, aslında muhalefet olduklarını dolaylı ve haliyle yumuşak bir biçimde ortaya koymuşlardır. Bu durumdan yola çıkarak 1938 yılına kadar neden dinin siyasette gözükmediği ve neden başka partilerde yer almadığı sorusu cevaplanmış olmaktadır. Çünkü İslamcı kişiler, yukarıda bahsedildiği gibi doğrudan değil dolaylı olarak muhalefet yapmaya çalışmışlardır.

Tek Parti dönemi İslamcılık akımına olanak tanımamıştır. Necip Fazıl, kendisinin fikir meydanına çıktığı 1940'lı yıllar Türkiye'sini (ki tek şef, tek parti dönemidir) dinin vicdanlara hapsedildiği, Allah demenin yasaklandığı bir dönem

olarak nitelendiriyor. Bu dönemde Necip Fazıl gibi birikimli insanlar olsa da fikirlerini özgürce ifade edebilecek bir ortamları olmamıştır. Söz konusu durumdan dolayı Necip Fazıl ve Sezai Karakoç gibi önemli kişilerin eserleri muhafazakâr ve milliyetçiliği barındıran eserler olarak gösterilmeye çalışılarak günümüze ulaşabilmiştir. Bu sınıflandırma Cumhuriyet dönemi yazarlarından Eşref Edip gibi önemli kalemler için de geçerli bir durum olmuştur. Dönemi bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, Cumhuriyet'i, Türk tarihinin önemli kırılma noktalarından biri olarak görebiliriz. Bunun nedeni, dinin hiçbir dönemde bu kadar hor görülmemiş olmasıdır. İslam da Müslümanlar da aşağılanmaya başlanmış, sokaklarda kadınların başörtülerine saldırılmış, bazı halkevi sahnelerinde başına sarık sarılmış eşekler teşhir edilmiştir. Cumhuriyet döneminde din yalnızca belirleyici olmaktan çıkmakla kalmamış, bazı kesimlerde tümüyle din karşıtı bir tarz yerleşmeye başlamış ve bunu laiklik adına yapıldığı sanılmıştır. Nitekim gazetelerdeki bazı dini yayınların ve tefrikaların kaldırılmasına ilişkin bir genelgenin yayınlanması söz konusu telakki tarzının eseridir (Özdenören, 2004: 138). Aslına bakılırsa muhafazakâr ya da mukaddesatçı denilerek İslamiyet'ten önceki tarihe, medeniyetlere de yer verildiği ve ırkçılık içermediği anlaşılabilir. Bir diğer açıdan bu kavram ele alındığında; İslam'a, Osmanlı ve Selçuklu Devletlerine, ülke değerlerine güçlü bir alan yaratılması anlamını da içermektedir. Bu durumdan, tüm tarihe, gelenek ve göreneklere, İslamcılığa ve Cumhuriyete yer verdiği ve bu değerleri bir araya getirdiği anlaşılmaktadır. Ortaya atılan bu kavram ile tarihi bir eser yazılırken din savunulmuş, Cumhuriyet ise tarihte yer alan kişiler ya da kahramanlar üzerinden eleştirilebilmiştir. Oysa ki diğer türlü hiçbir şekilde yayın yapılamamış, düşünceler ifade edilememiştir.

II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Türkiye'de ve Dünya'da yaşanan gelişmeler Türkiye'yi uluslararası alanda müttefikler aramaya itmiş bu durumda tek partili hayattan çıkma düşüncesini ve katı bir halde uygulanan laikliğin yumuşatılması düşüncesini ortaya çıkarmıştır. 1940'lı yıllarda, özellikle 1945'te çok partili hayata geçilmesiyle birlikte, gelenekleriyle irtibatları kesilmiş ve tek tük kalmış olan İslamcı ve Türkçü aydınlar tekrar yayın hayatına girip fikirlerini ifade etmeye başladılar. Fakat bunlar uzun yıllar süren Kemalist hegemonyadan sonra oldukça güçsüzdüler ve bir güç birliğine gittiler: Milliyetçi-Muhafazakâr veya Milliyetçi-Mukaddesatçı cephe altında

bir araya gelerek işbirliği yaptılar (Çetinsaya, 2004: 437). Aslına bakılırsa II. Dünya Savaşı yıllarından önce de Türkiye’de muhafazakâr-milliyetçi yayınlar yapma çalışmaları gerçekleşmiştir. Örneğin Nurettin Topçu tarafından 1939 senesinde Hareket Dergisi çıkarılmış (dergi İstanbul’da yayınlanmaya başlanmasına rağmen Nurettin Topçu’nun o tarihte İzmir’de sürgünde olduğu bilinmektedir); herhangi bir slogan olmadan, dil kullanılarak ahlak öne çıkarılmıştır. Dergi incelendiğinde Rönesans gibi sanatsal konulardan bahsettiği görülmektedir. Derginin yayın hayatını sürdürebilmesinin önemli nedenleri arasında din olgusunun direkt algısı yerine tasavvufi bir açıdan değerlendirilmesi ve medeniyet ile kültür ayrımının yapılmış olması gösterilebilir.

1940’ların Türkiye’sinde Meşrutiyet İslamcılığının temsilcilerinden Eşref Edip İslam’ın Türkiye’deki varlığını koruyabilmesi amacıyla çalışmalarda bulunmuştur. Çok partili hayata geçmesiyle birlikte tekrar yayımlamaya başladığı Sebülürreşad dergisinde “Müslüman Türk milleti “ için “dinli ve imanlı bir terbiyenin lüzumunu” göstermeye çalışan ve milliyeti vücuda getiren unsurların hepsine din karıştığını savunan Eşref Edip, (Meşrutiyet İslamcılığı geleneğine uygun olarak) Türkçülüğü ikiye ayırır: Dinsiz Türkçülük ve Müslüman Türkçülük (Çetinsaya, 2004: 437). Eşref Edip’in söz konusu çalışmaları genel manada karşılıklar bulmuştur. Daha sonraki dönemlerde Necip Fazıl tarafından 1943 yılında Büyük Doğu Dergisi, daha doğrudan eleştiriler ve sert bir üslup ile muhalefet yapan bir dergi olarak yayına girmiştir (Nisan, 2015: 193). Burada ifade edilmesi gereken söz konusu derginin bir muhalefet ve karşı düşünceleri ifade eden bir dergi olmasından ziyade devrimci bir üsluba sahip olması ve ideolojik karakterler oluşturarak düzen koyucu bir yapıya haiz olmasıdır. Burada bahsedilenlerden hariç; özellikle İstanbul ve Ankara’da olmak üzere ülkenin her yerinde yayınlanan dergiler ve faaliyet gösteren yazarlar bulunmaktadır.

Yaşanan gelişmeler ışığında tek partili dönemden çıkmış, yeni siyasi partiler kurularak çok partili hayata geçiş yaşanmıştır. Bu doğrultuda Demokrat Parti (DP) 1950 seçimlerinde İslamcı kesimin de desteği ile çoğu üyesi Cumhuriyet Halk Partili (CHP) olmasına rağmen seçimi kazanmıştır. Kadrolarının CHP’den oluşmasına rağmen, toplum içerisinde en yüksek değer olarak din yani İslam görülmeye başlanmıştır. DP döneminde bir önceki dönemde CHP tarafından dinî alanda yapılan yenilikler ve çalışmalar nitelik ve nicelik olarak arttırılmıştır. Bu alanda yapılan en

gözle görülür gelişmeler İmam Hatip Okullarının açılarak yaygınlaştırılması ve diğer Müslüman ülkeler ile diplomatik ilişkilerin tekrar kurulmasıdır.

Cumhuriyet tarihinde tek partili dönemde faaliyetlerini gizliden gizliye yapan tarikat ve cemaatler, çok partili hayata geçilmesiyle beraber kapılarını dış dünyaya açmaya başlamış, faaliyetlerini daha kısık sesle, daha dikkatle ve bazı kabullerle sürdürmüştür. Söz konusu kabullerin en önemli görülenleri: Yaşanılan toprakların sahipleri olduğu; yaşanılan kötülüklerin ve olumsuzlukların gerçek sebebinin kendileri olduğu; yaşanılan durumların bir sınav olduğu; devletin kendilerinin olduğu ama yabancıların elinde olduğu; kendilerinden olan ve aldıkları eğitimler ile bilgili ve ahlaklı olanların devlet işlerinde önemli yerlere gelmesiyle işlerinin tekrardan yoluna gireceği; maneviyatın gerçek dünyayı etkilediği; Kuran-ı Kerim okumanın, dua etmenin, fedakârlık ve gözyaşı dökmenin toplumu daha iyi yapacağı yer almaktadır.

Bu dönemin başka iz bırakan gelişmeleri arasında Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin etkin dini hareketlerinin başında gelen Risale-i Nur (Yavuz, 2004: 265-294) cemaati ile Süleyman Hilmi Efendi (Aydın, 2004: 309-322) cemaatinin kurulması, Nakşilik gibi tarikatların tekrardan canlanarak faaliyete geçmesi, camilerin sayısına bağlı olarak verilen kursların artması ve söz konusu yapıların Diyanet İşleri Başkanlığı ile İmam Hatip Okullarıyla ilişkilerinin gelişmesi gösterilebilir (Duran, 2004: 309-322). Bu durumun en önemli nedeninin ise baskı ve yasak döneminden sonra resmî kurumların kanatları altında gözükererek meşrulaşma düşüncesi olduğu apaçık ortadadır. Söz konusu gelişmelere ilgili dönemde sosyal hareketlilikte eşlik etmiştir. Bu doğrultuda İstanbul gibi büyük illere yoğun göçler başlamış; göç edenler daha dindar, daha eğitilmiş, birbirine daha bağlı ailelerden oluşmuştur. Sonraki dönemlerde bu hareketlilik daha da artmış ve bu sayede sosyal değişimler modernleşme ile birlikte İslamcılığın da güç kazanmasına neden olmuştur.

1.1.4. 1960 Sonrası İslamcılık: Radikal ve Entelektüel İslamcılık Dönemi

Türkiye'nin modernleşme süreci incelendiğinde Müslüman ülkeler ile olan ilişkileri ile İslam ve İslamcılık ile ilgili olan ilişkilerinin benzediği görülmektedir. Söz konusu ilişkilerin kuvvetli olmasına rağmen 1924 senesinde bağların nispeten kopması Türkiye'nin İslam dünyasındaki gelişmelerden uzak kalmasına neden olmuştur. Bu süreçte kurulan Müslüman Kardeşler hareketi, Cemaat-ı İslami'den; din devleti olarak

tasarlanıp kurulan İsrail ve Pakistan'dan; Filistin olayından Türkiye yabancı kalmıştır. Söz konusu yabancı kalmadan dolayı tüm bu olayların Türkiye'ye yansımaları sınırlı olarak kalmıştır.

Dönemin meydana getirdiği değişiklikler içinden ilk olarak bahsedilmesi gereken Müslüman Kardeşler ve Cemaat-i İslami'nin yapmış olduğu çalışmaların tercüme edilmesi sonucunda dinde farklı bir bakış açısı ve bu durumun yeni davranış şekilleri ortaya çıkarması olduğu söylenebilir. Etkilerin ve durumun din alanında olmasına rağmen ilginç bir nokta söz konusu durumun diğer alanlara da benzer etkilerinin olması ve sol kesim ile Marksist düşünceye sahip olan grupların söz konusu tercümeleyen grupların içinde ilk sırada yer aldığı iddia edilebilir (Kara, 2013: 31).

1950-60 arasındaki yaşanan sanayileşme ve şehirleşmenin etkisiyle demokrasi adına atılan adımlar neticesinde farklı siyasi akımlar çeşitli fırsatlar bularak kendini geliştirmeye başlamıştır. 1961 Anayasasında tanımlanan temel hak ve hürriyetlerin korunması ile birlikte dini alanda da birtakım yeni güzergahlar belirlenmeye başlanmıştır. 60'lı yıllarda darbe sonrasında yaşanan gelişmeler incelendiğinde söz konusu darbenin bir iç darbe değil de dış güçlerin isteği doğrultusunda yapıldığı ve tüm yaşanan olayların onların kontrolünde olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye'de din hep bir mevcut düzen tarafından tehdit olarak görülmüştür. Söz konusu durumdan dolayı ülkede yaşanan askerî darbelerde dini oluşumların ya da hareketlerin canlanması arasında doğru yönlü bir orantı olduğu görülmektedir. Doğru yönlü ilişkinin olması dini oluşumların pasifleştiği anlamını gelmemekte, aksine bu oluşumlar hep aynı tepkiyi vermeyerek kendisini canlı tutmaktadır. 60'lı yıllardaki durumu daha net görebilmek ve dönemin sonraki dönemlere etkilerini anlayarak ifade edebilmek için dönemin özelliklerinin incelenmesi önem arz etmektedir. 1960'ların sonunda İslamcı hareket kabaca şu şekilde tasnif edilebilir: Bir yanda büyük merkez sağ partileri destekleyen çevreler, bir yanda anti-komünizm bayraktarlığı yapanlar, bir yanda sosyalizm tartışmalarıyla İslam sosyalizmi arayışında olanlar ve nihayet müstakil bir siyasi hareket olmaya yönelenler (Yılmaz, 2004: 636).

1969 genel seçimlerinde Necmettin Erbakan ve arkadaşlarının bağımsız milletvekili aday olmalarıyla Millî Görüş Hareketi ortaya çıkmıştır denilebilir. İsim üzerinden de gidildiğinde kendilerini millî kendilerinden olmayanları ise gayri millî ya da daha sonraları taklitçi olarak tanımlamışlardır. Millî Görüş Hareketi mücadelesini yasal siyasi parti üzerinden şekillendirmiştir. Partinin çeşitli kesimlerden gelen katılımcılarla İslam Kardeşliği mottosu üzerinden büyüyüp geliştiği iddia edilebilir. Partinin ideoloji ve uygulamalara bakıldığında Osmanlıcı, millî bağımsızlıkçı, İslamcı özellikler barındırdığını belirtmek gerekmektedir (Çakır, 2004: 545-546). 12 Mart 1970 askeri müdahalesinde, İslamcılık, oyunun dışında olmakla beraber askeri darbelerin sebepleri ne olursa olsun irticayla mücadele gerekçesine de müracaat etme düşüncesinin sonucunda, Adalet Partisi'nden (AP) dışlanan Erbakan ve arkadaşlarının kurduğu Millî Nizam Partisi, Anayasa mahkemesi tarafından laikliğe aykırılık iddiasıyla kapatılmıştır (Yılmaz, 2004: 636).

1979'da Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgali ve İran'da Ayetullah Humeyni önderliğindeki İslam Devrimi bütün İslam dünyasını sarsan gelişmelere yol açarak; Afganistan'ın işgali, antikomünist cihad ruhunu ve bunu destekleyen batı dünyasıyla işbirliğinde enternasyonal bir İslam(cı) dayanışmasının önünü açmış, İran Devrimi ise Batı'nın müttefiki de olsa, çok güçlü de olsa bir siyasi rejimin İslamcı hareket tarafından devrilebileceğini göstermesinin yanında, Ortadoğu'da oluşturulmaya çalışılan laik ulus devlet modeli yerine İslamcı bir başka yapının gelebileceği ümitlerini doğurmuştur (Yılmaz, 2004: 636). İslamcılık, 70'li yıllarda meydana gelen gelişmelerden beslenerek ve İran'da gerçekleşen devrimden destek alarak 12 Eylül darbesi ve sonrasında varlığını hissettirmiştir. 12 Eylül darbesini gerçekleştiren kesimlerin Turgut Özal isminde karar kılması ve sonrasında gerçekleştirilen 1983 seçimlerinde hemen hemen tüm İslamcılık düşüncesi taraftarlarının oylarına ANAP'ın sahip olması durumun daha net bir şekilde gözler önüne serilmesini sağlamıştır.

İslam dünyasında meydana gelen hareketlenmeler "İslami Uyanış" adı altında değerlendirilmeye başlanmıştır. 1970 sonrası dönemde Türkiye'de sol düşünce İslami hareketi etkilemiştir denilebilir. Çoğunlukla üzerinde durulan kavramlardan biri sosyal adalet olmuştur. İslamcıların ısrarla vurguladıkları söylemlerin başında da "komşusu açken tok yatan bizden değildir" gelmiştir. Millî Selamet Partisi (MSP) ve CHP

arasında ittifak yapılmasının yeşil komünist yakıştırmasının MSP üzerinde kalmasına neden olduğu söylenebilir. 1970'lerin sonuna doğru İslam dünyasında radikal hareketlerin ön plana çıkması göze çarpmaktadır. Bu dönemde İran'da Şah rejiminin yıkılması gibi olayların etkisi Türkiye'de de hissedilmiştir. Özellikle gençler arasında hızlı bir yükseliş gösteren radikalleşme dalgası yaşlıları da etkisi altına almış ve MSP tarafından Konya'da düzenlenen Kudüs mitingi gençlerin kontrolünün zorluğuna bir delil olarak gösterilmiştir. Dönemin sonunda 1980 darbesi gelmiş ve Konya mitingi işaret edilerek MSP yöneticileri yargılanmıştır. Sonrasında yöneticiler beraat etse de partinin örgütsel olarak ciddi bir yıpranma yaşadığı söylenebilir (Çakır, 2004: 547).

Bu dönem incelenirken dergicilik hareketlerine de değinecek olursak kuruluşu 27 Mayıs darbesinin hemen öncesine dayanan fakat sürekli yayın hayatına başlaması 1966 yılımı bulan Sezai Karakoç tarafından çıkartılan *Diriliş Dergisi*, İslamcılık düşüncesinin tarihsel yolculuğu incelendiğinde Hareket ve Büyük Doğu dergisinden sonra gelen önemli dergiler arasında yer almaktadır. Karakoç'un bir İslam yorumu haline gelmiş Diriliş düşüncesinin aktarıldığı dergide, İslam medeniyetinin içinde bulunulan çağın gerekleriyle uyumlu hale getirilmesi ve medeniyet ve kültür kavramlarının yaşatılmasını sağlamak başlıca dikkat çeken özellikleri taşımasının yanında derginin kendisinden önce gelen dergilerle temelde aynı bakış açısına sahip ancak milliyetçilik kavramının ağırlığının hissedildiği bir karaktere sahip olduğu söylenebilir (Erol, 2013: 111-132).

1.1.5. 1980 sonrası İslamcılık: Uyum Dönemi

1980 darbesi tüm düşünce akımları için olduğu gibi İslamcılık için de bir dönüm noktası olmuştur. Siyasi partiler kapatılmış, başta üniversitelerde olmak üzere ideolojik faaliyetlerin içerisinde yer alan birçok kişi tutuklanmış, sivil toplum kuruluşları da kapatılmıştır. Yaşanan bu baskı sürecinin ilerleyen dönemde birçok kişinin İslami mücadeleyi benimsemelerine neden olduğu söylenebilir. Bu döneme kadar dünyada pek önemsenmemiş İslami hareketler Türkiye'de bulunan İslamcılar tarafından 1980 sonrasında toparlanmanın kilit noktalarından birini oluşturmuştur (Aytepe, 2016: 188-189).

Söz konusu dönemin en popüler anahtar kavramlarından birisi, yeni üretilen ve terörle, silahlı mücadele ile kanla, şeriat ve hilafet merkezli siyasi taleplerle, şiddetle, İslam devletiyle, demokrasi ve laiklik karşıtlığıyla, radikal ve fundamentalistlikle bağdaştıran “Siyasal İslam”dır. Bahsedilen Siyasal İslam kavramı, irtica gibi dışlanması istenen muhalif, aktivist dinî düşünce ve hareketlerin gayrimeşru sayılması, devre dışı bırakılması için bir araç olarak kullanılmıştır. Daha sonrasında ise Siyasal İslam kavramının karşısına “Kültürel ya da Ilımlı İslam” ismiyle yeni olgu geliştirilerek çıkartılmıştır.

Türkiye’yi çok hızlı bir şekilde kavrayarak etkisi altında bırakan Siyasal İslam kavramının nasıl etkisi çok hızlı bir şekilde görüldüyse karşısına çıkartılan kültürel İslam düşüncesinin kabul görmesi ve etkisini göstermesi çok zaman almamıştır. Son dönemlerde ortaya çıkan gelişmeler (Medine sözleşmesi tartışmaları, dinler arası diyalog, sivil toplumculuk anlayışı gibi...) oluşumlar ortaya çıkardıkları düşünceler ile birlikte ülkede yer alan karşılığı üzerinde düşünmeye değer özellikler içermektedir. Gelişmeler ve düşünceleri bir araya getirerek daha güçlü kılan en etkin olgu, laik anlayışa doğru açılan çizgide gerçekleşmesidir. Bu noktada daha önemli olan durum, bu topraklar üzerinde İslam ve Müslümanlar sayesinde varlığını sürdürmüş olan tüm unsurları eşitleme çabalarıdır.

Bu uyum sürecindeki bir diğer önemli noktayı kurumsallaşma kavramı oluşturmaktadır. Kurumsallaşma kavramı tıpkı sermaye ya da zenginleşme gibi İslamcılık düşüncesi içerisinde önemli bir hareket noktasını oluşturmaktadır. İslamcılık içerisinde ana hareket noktasını İslam’ı yaymak, İslam dünyasına hizmet etmek yer alsada hâkim olma ve daha güçlü olan taraf olma isteği yadsınamaz bir gerçektir. 12 Eylül darbesinden sonra daha güçlü konuma gelen, büyüyen ve zenginleşenler arasında İslamcı fikri savunular önemli bir yer tutmaktadır. Amerika kontrolündeki Arap sermayesinin Özal döneminde, 12 Eylül darbesi döneminde, getirilmesi ve İslamcılık düşüncesini benimseyen din adamları ve çevrelerinin faizsiz bankacılık taraftarı düşüncesi ile halkı yönlendirmesi bir nevi İslam Kapitalizminin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Ekonomik olarak büyüme sonucunda, olanakların artması ile yeni istekler ve ürünler (eğitimin daha kaliteli olmasının istenmesi, yabancı dil öğrenme ve öğretme

isteği, basın yayın kanallarının geliştirilmesi gibi) ortaya çıkmaktadır. 12 Eylül 1980 darbesi sonrası süreçte İslamcılık düşüncesini savunan kesimlerin ticaret hacimlerinde artış olması ve ülke içerisinde söz sahibi olan insan grupları içerisinde daha hâkim bir yer alması ve elde ettikleri güç ile istihdam sayılarının artarak daha da büyümeleri bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Bu yeni temayülün, Türk siyasi tarihindeki gözle görülen en açık şekli, Erbakan-MSP çizgisinin milli görüş düşüncesi yerine, âdil düzen düşüncesini benimseyerek küreselleşme taraftarı istekleridir. Erbakan'ın "Atatürk yaşasaydı Refah Partili olurdu" söylemleri, Türk siyasi tarihinde yer alan tek partili dönem kapsamında Atatürk'ün yer aldığı dönemleri dışarıda bırakması, 91 seçimlerinde Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ittifakını gerçekleştirilmesi söz konusu çizgiye yakınlığını gözler önüne sermektedir. Erbakan'ın bu politikası 95 genel seçimlerinde partisini birinci kendisini de başbakan yapma başarısını göstermiştir.

Genel olarak bir sistem içerisinde yer almanın bir tarafı normalleşme ise diğer tarafının kendin olmaktan vazgeçme ve kan kaybetme olduğu görülmektedir. 28 Şubat süreci de bu bakımdan ele alındığında, yaşanan kültürel ve siyasal sonuçlar, 12 Eylül 1980 ile başlayan ve ilerleyen uyum sürecinin son müdahalesi olduğunu göstermektedir (Kara, 2013: 22-38). 2000'li yılların hemen başlarında kurulan, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) kuruluşundan itibaren girdiği tüm seçimlerde başarılı kılan ve tek başına iktidarda tutan, Erbakan'ın oturttuğu temele rağmen milli görüş çizgisini merkez sağ modellerle birleştirmesi olmuştur.

Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e gelene dek yaşanan toplumsal ve siyasal değişimin kadın meselesi üzerinde yoğunluk kazandığını, Cumhuriyet reformları ile merkeze alındığını ve kadın kimliği sorunsalına dönüştüğünü söylemek mümkündür. Batılı Türk kadını imgesinin yüceltilmesi suretiyle kadınlara tanınan haklarla, kadının, Türkiye'yi Batılı göstermek için bir araç olarak kullanıldığına ilişkin eleştirel tutumların haklılık payları teslim edilmekle birlikte kadın erkek eşitliği ekseninde bir basamak, belki başlangıç olduğu gerçeği yadsınamaz. Kadınlara ilişkin reformların mahiyeti, hayata geçirilme şekli tartışma ve eleştiri konusu yapılabılır ancak kadınların kamusal alanda yer almaları, siyasal katılımının sağlanması, eğitim hakları ve hukuki kazanımları açısından olumlu taraflarını görmezden gelmek objektif bir bakış açısını

yansıtmayacaktır. Ancak Türkiye’de geleneksel formun dışına çıkan modern kadın imgesi dinî öğretilerle çatışmaktadır. İslamcı ideolojinin de kadın kimliği oluşturma yönündeki öncelikli tutumu, kadınların ideolojiler ekseninde verili kimlik tanımlarına işaret ederken kafa karışıklığını yansıtır. Ataerkil zihniyetin ürünü olan bu tutum değişikliklerinin ortak paydasını oluşturan kadın bedeni üzerinden görünür kılınma çabası, kadının, politik söylemlerin modernleşme parametrelerinin bir göstergesidir. (Namlı, 2019: 65). Aynı zamanda kadının bireyselleşme mücadelesini de baltalamaktadır. Kadın benliğini yok sayan bu tavır, kadını, üst kimliklerin sembolü hâline getirir. Bu durum üst kimliklerin kısıcında kalan kadının, kendini konumlandırma ve tanımlama açısından belirsizliğini derinleştirir.

İslamcılığın modern şartlara uygun, demokratik norm ve değerleri barındıran bir çizgiye taşınması amacıyla 1990’lı yıllarda siyasal ve toplumsal hareketler önem kazanmaktadır. 12 Eylül sonrası askeri yönetimin miras bıraktığı üniversitelerde başörtüsü veya türban meselesi İslamcılığı bu dönemde en çok meşgul edecek konulardan biri olmuştur. Bu mesele dolayısıyla İslamcı hareketin içinde öne çıkan İslamcı kadınlar, siyasetten entelektüel dünyaya her alana damgalarını vurmuş, hatta bunun da ötesine geçerek İslam’ın geleneksel erkeksi formunun tartışılmasını sağlamışlardır (Yılmaz, 2004: 639).

Osmanlı’nın son dönemi ve Türkiye’de İslamcılığı genel olarak tasvir etmeye çalıştığımız bu bölüm çok özet bir kesit sunmaktadır. Dönemin belli başlı olaylarından bahsedilirken amaç mevcut dönemleri anlama fırsatı yakalamak ve buna yönelik ipuçları sunmaktır. Siyasi erkin egemen olduğu dönemlerde İslamcılığı dönüştüren önemli aktörler kadınlardır. Bir kadın dini olarak öne çıkan Feminizm ve İslam bir sonraki bölümde “İslami Feminizm” terimi üzerinden tartışılacaktır.

2. BÖLÜM

İSLAMİ FEMİNİZM

2.1. Feminizm ve İslam'da Özne

İslam ve feminizm, “İslami feminizm” teriminin tezat teşkil edip etmediği, ifadenin kendi içinde çelişkili olup olmadığı (oxymoron) sorusu çevresinde ele alınarak, ortaklıklar ve farklılıklarla İslam ve feminizm karşılaştırmalı olarak incelenmelidir. Temelde özne sorununa bağlı kalarak feminist bilgi kuramının (epistemoloji) son katkılarının ve kuramsal tartışmaların dinî düşünce ile bazı koşutlukları olduğunun düşünülmesine sevk edilmesi tartışılacaktır. Diğer bir deyişle feminizmin bakış açısı ve post modern feminizm konusunda ortaya koyulan çerçevenin genel anlamda dinlere izafe edilen niteliklerle birçok benzerliği olduğu öne sürülecektir.

Her iki kavram için çok yönlü ve kapsamlı bir çerçeve oluşturabilmek adına bu çalışmanın tamamında bunların her birine içsel kritik bir bakış açısı atfedilecektir. Bu şekilde görünürde iki farklı alan olan seküler ve dinsel iç içeliği ve birbiriyile çakışan yönlerini keşfetmek amaçlanmıştır.

Öncelikle feminist bilgi kuramı konusunda son tartışmalar, bağlamsal, taraflı ve spesifik boyutlara öncelik veren mevcut teoriye artan ilgi feminizmin klasik modernist bilgi kuramı ile birlikte detaylandırılacaktır. Bu dalganın gidişatı gerçek parçalanmanın zemini olan ve kadınların özgürlüğü bahsinin sadece bir tecrübeyi inanılır hale getirmek, hakikatin modern kavramı ile doğrudan ilişkili olmayan, diğerlerinden “daha doğru” iddiasını taşıyan post modern feminizme gidecektir (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 47).

İkinci olarak Müslüman aydınlar arasındaki, özellikle kadının müslüman toplumdaki rolü, Kuran ve Hadis (Hz. Muhammed’in sözleri) kaynaklarının yeni yorumlama imkânlarına dair son tartışmalar incelenecektir. İslami feminizm tabiri kendi içerisinde bu entelektüel tartışma dalgasıyla, ortaya çıkan yeni yorumlarla ve Müslüman çevrelerin içeriden ve dışarıdan radikal eleştirileriyle yakından ilgilidir. Bu anlamda biz Hz. Muhammed’in bazı sözlerinin gerçekliği (sahihliği) konusunda

eleştirileri ve cinsiyet eşitliğine dair çağdaş yorumlarıyla etkili Müslüman yazarlara atıfta bulunulacaktır.

Hem feminizmin hem de İslam'ın bu şekilde karşılaştırmalı incelemesi, hakikatin öznel, bağlamsal ve dinamik boyutlarına dair müşterek bir zemini görünür kılacaktır. Diğer bir ifadeyle hem feminizmin hem de İslam'ın sadece farklı bağlamsal koşullarda sınanabilecek hakikat iddialarına sahip olduğuna dair bir noktaya götürecektir. Fakat bu iddialar klasik bilimsel yöntemin akademik çevrelerce veri olarak kabul edilen sabit durağan bir forma sahip değildir. Modern dinî söylem ve çağdaş feminist yaklaşım arasındaki benzerlik otoriter bilgi ve kesinlik talebinden feragat edilmesi anlamında ortak bir zeminde buluşmaktadır.

Bu bölümde ilk olarak dini söylemin nasıl garip bir biçimde muhalif yorumlarla entelektüel alana geri döndüğü gösterilecektir. Tartışma ikinci olarak dinsel-seküler ayırımının nedenlerini eleştirel olarak ele alacaktır. İslam ve feminizm konusunda ilişkisel bir inceleme, özellikle “İslami feminizm” teriminin tartışılması seküler-dinsel ikiliğin ötesinde temel bir adım atılmasını sağlayacaktır. Böylece sıkça kullanılan İslami feminizm ifadesinin esasında tezat bir ifade olmadığı yönünde bir anlayışa katkı sunacaktır. İddiyayı savunmak için dine dair tartışmalı konuların derinine inmeden sadece dini düşüncenin çok temel özelliklerine işaret edilecektir.

2.2. İslamiyet ve Feminizm

İslam üzerine ortaya koyulan yazılar beraberinde bazı zorluklar taşımaktadır. Her şeyden önce İslam konusundaki araştırmalar 20.yüzyılda hâkim olan sekülerleşme teorisinin etkisi sonucu olarak akademik çevrelerde uzun süre dışlanmıştı. Bu türde araştırmalar büyük ölçüde olası alternatif yorumlar veya algılar konusundaki tartışmalarla ilgili sorumluluk kaygıları olmayan gayrimüslim bilim adamları tarafından yapılan antropolojik araştırmalar ile ilahiyatçıların soyut teolojik tartışmalarıyla sınırlı kalmıştır. İkinci olarak bilhassa kültüre dayalı olarak son derece çeşitli formlar kazanabilen bir olgudan anlamlı ve istikrarlı bir çerçeve sunmanın zorluğu söz konusudur. Yine de burada “feminizm”de olduğu gibi “İslamiyet” söz konusu olduğunda da belirli kabullerle üzerinde tartışma yürütülmesini mümkün kılacak bir zeminden hareket edilecektir. Tüm çeşitliliğine rağmen feminizmin ve

İslamiyet'in belirli formları üzerinden konuşmak yazarın subjektif yorumuyla ilgilidir. Sadece bu konu burada temel tartışma konusuyla ilişkili olarak "inanılır kılınmaya" çalışılacaktır.

Nihai bir zorluk dinin kendi doğasından ortaya çıkmaktadır. Dini kendi mantık sınırları içerisinde yorumlamak, basit, kolay açıklanabilir ve anlaşılabilir bir şekilde dikkate alınmasını gerektirir. Diğer bir ifadeyle eğer Tanrı, çağrısından düşünme ve akıl yürütme yetisi olan tüm canlıların sorumlu olduğunu göz önünde tutuyor ise, o zaman mesaj herhangi bir yanlış anlama olmayacak şekilde çok anlaşılır ve net bir düzeyde olmalıdır. Böylelikle dinlerin bu asıl konusu soyut kuram oluşturmadan ziyade uygulama şekillerini açıkça çerçevelemektedir. Teori ve pratik arasındaki çelişki veya bağlantısızlığın tüm düşünce okulları için geçerli olduğu göz önünde bulundurulursa; dinlerin doğası gereği söyleminin entelektüel ve felsefi derinliği göz ardı edilebilir bir mazeret olarak sayılabilir.

Dinselliği göz ardı eden klasik modernleşme teorisinin sorgulanması ve 20. yüzyılın başlarında feministlerin de kadınların özgürleşmesi adına olmazsa olmaz şart olmamasına rağmen sekülerlik konusundaki bağlılıkları son yıllarda radikal bazı farklı akademik gelişmeler evrilmiştir. Bu yeni eğilim, bir yandan modernlik sonrası postmodernizm etrafındaki felsefi tartışmalarla, diğer yandan ikili bir etkileşim süreci olarak, dinselliği tekrar entelektüel gündemin ön planına getiren dünya çapındaki politik dönüşümle şekillenmiştir (Mendieta, 2010). Ancak bu çalışmanın kapsamı, dünya dinleri arasında, sadece pratik ve yerel nedenlerle ve siyasal iddiaları şüphe götürmeyen biçimde ortada olması hasebiyle İslam ile sınırlıdır.

Önceleri siyasi bir süreç olarak sekülerlik ve klasik modern bilimle güçlü bağları olan feminizm, son yıllarda hem teori hem de siyasette çok farklı değişimler yaşamıştır. Feminist düşüncüyü esasen rasyonellik, ilerleme, eşit haklar kazanma, türdeşlik ve evrensellik gibi kavramlar biçimlendirirken (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 47) çağdaş feministler açısından bu kavramlar özellikle postmodern feminizm açısından eleştirilen tartışmalı kavramlar haline gelmiştir. Feminizm bir yandan en azından belirli bir ilerleme ve özgürleşme anlayışını kendi aydınlanmasının önünü açan gelişmeler olarak benimserken (Harding, 1991: 186); diğer yandan son tartışmalar, feministleri bir dereceye kadar kendi aydınlanmalarının mirasıyla,

özellikle de Batı düşüncesinin evrensellik, rasyonellik ve ataerkil gerçeklik ile mücadele etmeye zorlamıştır(Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 47). Feminist teorinin bugüne kadar yaşadığı durum esasında modernlik ile postmodernlik arasındaki belirsizliğin bir örneğinden ibarettir. Bununla birlikte, özellikle Standpoint Teorisi ve postmodern feminizm, klasik bilim kavramlarını aşan ve feminist düşüncenin ufuklarını genişleten etkili iki dalga olmuştur. Standpoint Teorisi otorite bilgi ile güç arasındaki ilişkiye aslında bir otorite olarak feminist bilginin oluşturulması konusunda kadın deneyiminin merkezine önem vermektedir (Ecevit, 2011: 47). Diğer yandan postmodern feminizm bilgi, gerçeklik, hakikat, kadın gibi kategoriler ve öz-deneyimdeki çeşitlilik, farklılık ve anlam kargaşası üzerine durmaktadır(Ramazanoğlu ve Holland, 2002). Her iki tarzın özellikle yapı kavramı ve feminist siyaset olasılığı arasındaki temel farklılığa rağmen ağırlıklı olarak tecrübe, çeşitlilik, yorumlama, ihtimal, kısaca öznellik üzerinde duruyor olması dinsel düşünceye geçilmek istenen noktaya götürmektedir.

Kadın konusu dinler için her zaman en hassas konulardan biri olmuştur. Bu, kabaca dinlerin kadın düşmanı olduğuna dair genel geçer kabul yüzünden değil, daha çok din ile kültür arasındaki ayrılmaz ilişki nedeniyle. Bu iç içe geçmiş ilişki o kadar egemendir ve her ikisi de neredeyse tüm tarihsel bağlamlar için pratik olarak o kadar çok çeşitlidir ki bunlar hakkında genel geçer veya indirgemeci yargılara varmak neredeyse imkânsızdır. Teorik olarak, bu noktada, dinin bir kültür ürünü olduğuna dair sosyal bilimcilerin çoğunluğu tarafından paylaşılan görüş ile dini harici, yani ilahi bir unsur olarak ayırmaya çalışan teologlar tarafından savunulan iki görüş vardır. Tarık Ramazan'ın ifadeleriyle orta noktada konumlanabilir.

Elbette kültür olmadan din olmaz ve din olmadan da kültür olmaz. Ancak dini kültüre indirmek veya kültürel olan her şeyi din haline getirmek yanlış olur. Böylece, burada yapmaktan kaçınmamız gereken iki hata var. İlki kültürel zemine sahip olmayan safi bir din anlayışına saplanmak, diğeri dinsel referansı olmayan tarafsız bir kültür anlayışını benimsemek (Ramazan, 2008: 95).

Din, kültür ve cinsiyet arasındaki tarihsel ilişki hem antropolojik hem de teolojik kaynakları içeren özel ayrıntılı bir çalışmayı gerektirdiğinden, en yeni teorik gelişmelerin mevcut tartışmaları ve olası yolları ele alınacaktır.

1970 ve 1980'li yıllarda ön saflarda yer alan büyük İslamcı hareketler, sonraki on yıl boyunca tuhaf biçimde hem İslami şiddete (ama ulusal mücadelelerde değil) hem yeniden İslamileşme akımlarında görülmeyeceklerdir. Üç büyük eğilim ortaya çıkmaktadır. Bir taraftan, iş başındaki rejimlerin kendilerine dinsel bir meşruluk verme istekleriyle bir arada giden İslamcı baskı, her tarafta toplumun muhafazakâr biçimler altında(hukuk ve ahlakla ilgili) yeniden İslamileşmesine yol açmıştır; oysa bu yeniden İslamileşme bugün hem İslamcı hareketlerin hem hükümetlerin denetiminden çıkmıştır, çünkü devlet iktidarının idaresi beklentisinde olmayan yeni aktörlerin (ilerin gelenlerin, vaizlerin, ama aynı zamanda teröristlerin de) su yüzüne çıkmasına olanak vermiştir. Yeniden İslamileşme, iktidarı alma beklentisinin dışında gerçekleşmektedir. Nihayet bu iki olgunun sonucu olarak da, İslami radikalizm ve terörizm hem coğrafi olarak hem sosyolojik olarak Müslüman dünyanın kıyılarına doğru kaymışlardır (Roy, 927-928).

Özellikle 90'lı yıllardan sonra İslam feminizmi, Kuzey Amerikalı akademik çevrelerde yaygın bir şekilde kullanılmış ve birçoğu o dönemde İslami paradigmadaki cinsiyet eşitliği için mücadele eden zamanın aktivistleri ve entelektüelleri olan birçok Müslüman kadın akademisyen tarafından hızla benimsenmiştir. Teorik bir çerçeve olarak feminizm onlara Müslümanlar olarak kendilerinin entelektüel mücadelesine katkı sağlamıştır. Bir başka deyişle, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bir ölçüde kaygıları olan Müslümanlar, inandıkları şeyin kavramsallaştırılmış ve teorik biçimini bulmuşlardır. Asma Barlas şöyle belirtmektedir:

Örneğin ben kendi durumumda, kadın ve erkeğin eşit olduklarını feminist metinler okuyarak değil, Kuran'ı okuyarak fark ettim. Aslında hayatımda feminist metinler ile çok daha sonrasında karşılaştım... Fakat ataerkillik konusunu fark etmek ve konuşmak için bana kavramsal araçlar sunmuş olmasından dolayı feminist kuramlaştırmaya entelektüel bir borcum var (Barlas, 2005: 13).

İslam konusundaki bu yeni tartışmalar dalgası, sadece toplumsal cinsiyet eşitliğinde değil, aynı zamanda siyaset, ekonomi ve toplum üzerine geniş kapsamlı tartışmalara yönelik yeni açılımlar ortaya çıkarmıştır. Müslümanlar arasında herhangi bir Batılı kavramı benimsemeyi reddedenler ile bu konuda daha ılımlı ve benimseyici bir zeminde olanlar arasındaki kamplaşmaya rağmen (Atalar, 2012: 20), bu konuda

Müslümanlar arasında Batılı söylemleri ve akademik jargonu benimsemek konusunda genel bir saplantı olmadığı söylenebilir. Yine de Müslümanlara miras kalan entelektüel jargon İslam hukukunun, siyasetin ve sosyal yapının tarihsel deneyimi, özellikle yaşamın tarihsel, koşullu, öznel ve bağlamsal yönlerini evrenselleştirmesinden dolayı bozan bakış açılarıyla doludur. Değişim rüzgârı kutsal metnin (vahyin) de modern düşünce biçimleriyle yeniden yorumlanmasını gerektirmiştir. Gerçi bu yeniden yorumlanma, aydınlanmayı ve Batıyı salt temel olarak merkezileştirmemiş, aksine Müslümanlar vahyin evrensel söylemi ile hitap ettiği toplumun tarihsel koşulları arasında bir ayırım yapmak temelinde yorumladılar. Yine de son yüzyıla kadar olan geleneğe kıyasla, İslam üzerine entelektüel tartışmalar son yirmi yılda en yüksek orandadır. Kadın konusu hiç kuşkusuz bunlar arasındaki en merkezi konularından biridir. Bu bağlamda Hidayet Şevkatli Tuksal (2001: 51), temel çalışma konusu olarak cinsiyet meselesine ilişkin Hadis literatürünün doğruluğu ile ilgilenen önemli Müslüman akademisyenlerdendir. İslam geleneğindeki kadın düşmanı söylemin tarihsel kökleri üzerine yaptığı temel araştırmalarda temelde Kuran'da ve Hadis kaynaklarında İslam'ın kadına bakış açısını doğru ve tutarlı bir şekilde ayırt etmeye çalışmaktadır.

Kendisi 6. yüzyılda Mekke'deki kadınların İslam'a tabi olana kadar özgür, eşit ve toplumsal statüleri yüksek olduğu şeklindeki görüşü eleştirerek yola çıkar. Tuksal'a göre ataerkillik Mekke zamanında yaygındı ve yüksek toplumsal, ekonomik veya siyasi statüye sahip kadınlar yalnızca ataerkil sistemin kendisinin yarattığı belirli bireyler olarak düşünülebilir (Tuksal, 2001: 51). Bununla birlikte, bu örnekler, İslam tarihinde bile egemen olan kadın düşmanlığını ihmal edilmesine izin verilemez. Tuksal'a göre ataerkilliğin Hz. Muhammed'den sonra bile devam etmesinin nedeni, Mekke'de ve daha sonra fethedilen kavimler arasında sürmekte olan ataerkil söylemden kaynaklanmaktadır. Kuran'ın dili (toplumsal bağlam ve algıları dikkate alarak) kadınlar için eşitliği savunan ve özgür bırakan bir dil olsa da ölümünden sonra Hz. Muhammed'e atfedilen hadisler hem İncil geleneğinin hem de aşiret zihniyetinin etkisi altındaydı. Bu anlamda Tuksal'ın görüşü sahil kaynakların yorumlanmasına radikal bir katkı getirmektedir. Ona göre 6. yüzyılda Mekke'de başlayan İslami mesaj, tamamlanmış bir devrimci proje olarak okunamaz, bu daha çok gelecek nesilleri

kapsayan kademeli ve aşamalı bir reform süreci olarak görülebilir (Tuksal, 2001: 248). Dolayısıyla, o zamanların temsili davranış kalıpları sabit ve doğrudan bir referans olmaz. Tuksal'a göre yapılan tüm referanslar, peygamberin kendisinin davranışları ve Kuran'ın ayetleri ile ilintili olmalıdır. Bir yandan Kuran ilkelerine rağmen, zamanın Müslümanlar arasında kadınları dışlayıcı davranışlar olmuştur; öte yandan eski İncil geleneğiyle birlikte mevcut ataerkil kültür, daha sonra İslam'ın ana mesajını bozan etkisini devam ettirmiştir. Kadının Âdem'in kaburga kemiklerinden yaratılmasıyla ilgili referanslar, (Tuksal, 2001: 68) kadının sadakatsizliğinin Âdem'i Tanrı'ya karşı günah işlemek üzere kandırılmasının Havva'ya atfetmesi (Tuksal, 2001: 70), kaburga kemiği çarpıklığının kadının zaafı ile ilişkilendirilmesi (Tuksal, 2001: 82), ve sair İslami literatüre haricen İncil'den dâhil edilmiştir.

Hadis kaynaklarının doğruluğu konusundaki tartışmalar yeni olmasa da, özellikle toplumsal değerlendirmeler ve politik değişiklikler İslam dünyasının son yıllardaki çalkantılı dönemlerinde önem kazanmaktadır. Hem batı hem de doğu toplumlarının seküler kesimleri için başlıca yaygın mesele, İslami siyasetin nasıl kurumsallaştırılacağı ve eski İran veya Vahabi türü İslam'ın ve bu yeni tür İslamiyet arasındaki farkın ne olduğudur. İslam'a ya da herhangi bir dini eğilime yönelik seküler eleştirmenlerin ağırlıklı olarak cinsiyet eşitliğini vurgulamaları ve kadınların dini toplumlarda daha aşağı statüde görüldüğüne dair eleştirileri, modern dönemde yeniden yükselen İslami söylemin, siyaset, ekonomi ve kültür kadar aynı zamanda toplumsal cinsiyet konularına da odaklanmasını ve kaynakların yeniden yorumlanmasını ve ayrıştırılmasını gerekli kılmaktadır. İslam'ın yeniden incelenmesinde toplumsal cinsiyetin merkezleştirilmesi ile dinsel inancın tamamen inkâr edilmesini bekleyen klasik seküler feminizmin sorunlarını öylece kabullenmek yerine, tarihsel koşullar içinde kültürle iç içe girerek çeşitli formlara bürünen İslami yaşam modellerinin modern Müslümanların algısı üzerindeki etkisini vurgulanmaya çalışılmıştır. Hiç kuşkusuz söz konusu literatür üzerine yapılacak derin analizler, İslam'ın evrensel mesajı ile tarihsel görünümleri arasında çok daha net bir ayırımın yapılabilmesine imkân tanyacaktır.

2.3. Toplumsal Cinsiyet ve Tarafli Siyaset

Feminist eleştiri, kadınların öznelliğine ve deneyimlerine vurgu yaparak durgun feminist teoriye yeni bir anlayış ve dinamizm getirmiştir (Ecevit, 2011: 36). Bu yeni evre feministlerin klasik bilim anlayışında bilgi kavramını sorgulamasının sonucunda gelişmiştir. Başka bir ifadeyle, feminizm sadece modern bilime metodolojik bir meydan okumayla değil, bilgi, hakikat ve tecrübeyle ilgili iddiaları sorgulayarak dinamizm kazanan epistemolojik bir sorgulamanın kapısını aralamıştır. Feministler için modern bilim her zaman eril niteliktedir (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 28). Üstelik feministler için evrensellik ilkesi basitçe, belirli, koşullu, bağlamsal ve kısmi bilgi türlerini evrensel olarak varsayan bir dayatma biçimi olarak da gösterilebilir (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 34) Bu iki nokta feministlerin aydınlanma mirasına karşı merkezi zorluklardır: erkeksilik ve bilim adına hegemonya.

Bununla birlikte, feministlerin klasik bilimsel usule karşı eleştirel argümanları gerçeğin geçerliliği, taraf tutma ve önyargı gibi birçok tartışma noktası yaratmıştır. Feministlerin bu konularda endişeleri olmasına rağmen alternatif olarak tümleşik ve kolaylıkla benimsenmiş bir teori ortaya koyamadılar. Bu tür bir girişim, pratik imkânların ötesinde, feministlerin çeşitlilik, öznel deneyim ve hiyerarşi-dışı olma gibi konulardaki endişeleri nedeniyle ortaya koyacakları itirazla çelişecektir.

2.4. Taraflılık

Feministler temel olarak erkek bilim insanlarının, bilim alanının tamamında olmasa da cinsiyet konularındaki tarafsızlıklarını sürdürmediklerini iddia ediyorlar (Ecevit, 2011: 34). Ayrıca kadınların, gerçekte tecrübe ettikleri baskı hakkında daha geçerli bilgi üretecek bir epistemolojik ayrıcalıkları yoktur (Ecevit, 2011: 50). Gerçi taraf tutma ve dışlama tek tarafli ve sadece cinsiyet sorunlarıyla ilgili değildir. Her şeyden önce bir epistemolojik ayrıcalık istemek, kaçınılmaz olarak, kadınların kendi tarafsızlık boyutlarıyla ilgili soruyu gündeme getirecektir. Üretilen bilginin geçerliliğini bir yana bırakırsak, dışlayıcı olmanın kendisi "feminizm olmayanı" belirlemekten başlayarak feminizmin ortak bir özelliği haline gelir (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 7) İkinci olarak Batılı feministler "üçüncü dünya kadınlarını" tek biçimli, sabit bir analiz kategorisi olarak kabul etmişlerdir (Mohanty, 1998: 61-88).

Batılı feministlerin Batılı olmayan toplumlarda yaşayan kadınların öznelliklerini yok sayarak tek tip bir kategori olarak görmeleri feminizmin iç eleştiri konularından birini oluşturmuştur. İç dışlamanın yanı sıra, feministler dindarlığı aydınlanma düşüncesinin adeta bir gereği olarak doğrudan doğruya dışlamıştır. Bu dışlamaya göre özgür olmaya ilişkin bazı özel belirtiler vardır ve bu çerçeveye uymayan diğer olasılıklar kolayca göz ardı edilebilir. Tek başına örtünme, kadınların özgürleşmesi ile çelişkilidir. Bu desteklenmesi gereken bir haktır ama kendisi özgürlük değildir (Tomas, 2011: 73-74) Buna göre İslami feminizm, dogmatik ve kadın düşmanı İslam ve İslam toplumlarındaki kadınların içinde buldukları umutsuz durum yüzünden kabul edilemez bir alternatiftir (Tomas, 2011:35). Ataerkillik için ciddi bir meydan okuma olarak görülemez ve özgürlük, sekülerlik ve demokrasiden uzaktır. Bilakis ataerkillikle uzlaşmacı bir harekettir (Darvishpour, 2006: 57). Bu anlayış hattı takip edildiğinde kendisini belirli bir değer sistemine atfetmek suretiyle farklı anlayış biçimlerini dışlayan bir feminizm modeliyle karşılaşmaktadır. Haideh Moghissi, İranlı olmasından dolayı Asma Barlas'ın kendisini açık görüşlü olmaktan uzak görmesini ve bunun sonucunda Barlas'ın kendisinin düşüncelerini küçümsemesini sertçe eleştiriyor (Moghissi, 2011: 80). Standpoint Feminizm, kadınların deneyimlerindeki çeşitliliğe öncelik vermesine ve bilen feministin sürekli olarak yeniden yorumlamasını merkeze almasına rağmen (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 65), siyasi yönelim söz konusu olduğunda, bir bakış açısını (standpoint) diğerine tercih etmek kaçınılmaz olur. Kısacası farklı deneyimlere dayalı taraf tutma ve bilgi iddiaları hem cinsiyetler hem de toplumlar için kaçınılmazdır. Aynı şekilde İslami feminizm çoğu değiştirilemeyecek ilkeler olarak düşünülen şeriat kanunlarını tekrar ele alarak Kur'anı yeniden yorumlamaktadır (Moghadam, 2002: 1147). "Biz" ve "ötekiler"e dair taraflı yorum, dinlerin bariz nitelikleridir. Sınırları her bir dine göre değişse de inananlar ve inanmayanlar neredeyse tüm dinler için ortak bir ayrımdır. Bu anlamda Müslümanların ve Gayrimüslimlerin hak ve sorumlulukları verili sabit emirlerden ibaret değildir (Karaman, 2003). İslam hukukunda bilgi çok çeşitli, çoklu ve hiyerarşidışı olmanın yanında yaratıcının çağrısı da kesin bilimsel bilgiye doğrudan bir göndermede bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle, bilimsel temelde geçerli, belirgin bir hakikat çağrısı yoktur. Gerçek ve gerçeklik kavramına (Kuran, 25/33, 7/43, 33/44, 7/181, 34/48, 4/122 vb.) çok sayıda atıf olmasına rağmen, bunlar modern deney ve

gözlem yoluyla ulaşılabilen bilimsel gerçeğe tam olarak uymamakta, daha çok öznel düşünceye, kavrayışa ve sezgiye bağlanmaktadır. Vicdan her inanan ya da inanmayan bireyin tek yargısıdır (Kuran,13/28, 2/260). Bunun ötesinde Müslüman olduğunu ilan etmenin kendisi, bu beyanı tecrübe ve bilinçle desteklenmesini gerektiren bir kriter değildir (Kuran,49/14). Başka bir deyişle, İslam'daki gerçeklik, öznel, deneyim ve içerik ile güçlü bir şekilde bağlantılıdır. Bununla beraber, feminizm tartışılmaz bazı temel varsayımlara bağlı olduğu gibi (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 6) benzer şekilde elbette İslam'ın temelini oluşturan belirli ilke ve varsayımlar da söz konusudur. Bütün düşünce okulları için geçerli olan bu durum yine de hiyerarşi, dogma veya otoriteyi haklı kılmak zorunda değildir.

Feminizm ile İslam arasındaki ilişki üzerine tartışmalar genellikle ikiye ayrılır. Bir tarafta yüzyıllarca süregelen İslam'ın kadın düşmanı bir yorumu, Müslümanların tartışmasız bir realitesi olarak sunulur. Bu tür bir İslam, klasik feminist teorisinin temel gerekçeleri olan modern bilim ve seküler toplum ile de çelişkilidir. Bu tür İslam, Batı kaynaklı her eleştiriyi İslam'a düşman, materyalist ve din karşıtı bir nitelik olarak görme eğilimindedir. Bunun ötesinde İslami feminizm ifadesi konusunda seküler çevrelerin müşterek bir kuşkusu da söz konusudur. İslami feminizmin gayrimüslim veya seküler kadınların sorunlarını dikkate almayacağına veya onları hariç tutacak, susturacak ve onları ikincilleştirecek bir yöne evrileceğine dair önemli kaygılar vardır (Tohidi, 2006).

Diğer yandan ise ağırlıklı olarak din ve İslam karşıtı görünen bir feminizm anlayışı söz konusudur. Bu yaygın feminizm türü, dini kadınların özgürleşmesi ile asla bağdaştıramaz. Bu İslam'ın klasik kadın düşmanlığı ile ilgisi konusunda yukarıda belirttiğimiz seküler feminizm için de geçerlidir. Metodolojisini ve epistemolojisini sömürge sonrası feminizm ve İslam teolojisi üzerine dayandıran İslami Feminizm (Tomac, 2011: 4) dindar ve seküler feministler arasında bir diyalog ortaya zemine imkân sunmuştur (Moghadam, 2002). Bu aynı zamanda, seküler feminizm ve İslam'ın kadın düşmanı yorumu arasında da orta bir zemin olarak sayılabilir.

2.5. İnanılır Hale Getirmek

Feminist yöntemibilim (metodoloji) ile ortaya atılan, bilginin kesinliği, geçerliliği ve yeterliliğiyle ilgili sorunlar sadece feminizme özgü değildir, aynı zamanda çok daha genel olarak sosyal bilimlerin sorunlarındandır (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 2). Bununla beraber modernist epistemolojinin iddialarından vazgeçmek, feminist teorinin siyasallaştırılmasının imkânlarını ortadan kaldırmamaktadır. Bu bağlamda, feministler deneyimledikleri gerçekliği (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 99) vurgulayarak ve siyasi ahlak ile bilgi kuramı arasındaki bağlantıyı etik pozisyonu seçerek pragmatizme atıfta bulunurlar. (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 102) Bu durum post modern düşüncenin kendisinin sorunlarındandır (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 97). Feministler gerçeklerini, aydınlanma biçimini ve duyguları, düşünselliğin karşısında duygusallığı ileri sürerek post modern düşünceye karşı dururlar.

Kısacası, feminist epistemoloji, feminist politikanın gerekliliği nedeniyle bazı yerel gerçeklere, deneyimlere ve gerçekliğe dayanmaya devam eder. Benzer şekilde, uygulamada oldukça farklı olan İslami topluluklar, farklı kültürel ve bireysel deneyimler doğrultusunda çokluğu benimsemek ve İslami siyaset ve organize topluluklar olarak faaliyetler yoluyla başkaları tarafından inandırılabilir hale getirmeye çalışmak açısından feministlerle aynı zeminde bulunmaktadır. Dinsel topluluklar belirli bir dünya görüşünü yaygınlaştırmak ve nihayetinde "diğerlerini" inandırmak amacıyla siyasallaşır ve devlet ile birey arasındaki sivil toplum alanını doldurur.

Dolayısıyla denilebilir ki İslami feminizm, din ve geleneklerin kadın üzerine etkilerine yoğunlaşarak Kur'an-ı Kerim ve diğer kaynakları çalışmalarının dayanağı haline getirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat çeken bu feminist hareket, kadınların modernleşme ve gelenekler arasında dine bağlı kalarak gelişimini amaçlar. Müslüman ülkelerin kültürleri ve gelenekleri farklı olsa da ortak payda olan İslam altında birleştikleri görülür.

3.BÖLÜM

YENİ ZEMİN DERGİSİ'NİN İNCELENMESİ

3.1. İslamcılığın Gelişiminde Dergiciliğin Rolü

Türkiye’de İslamcılığın gelişiminde dergiler önemli bir yer tutmaktadır. Modern zamanlarda İslami hareketin gelişimini izlemek için çıkarılmış tüm İslami dergiler okuyucunun entelektüel dünyalarını zenginleştirmiştir. Uzun yıllar çıkarılmış olan Sırat-ı Müstakim, 1990’lı yıllarda çıkarılmaya başlanan Tezkire gibi dergiler İslami hareketin sürekliliğine ve entelektüel tartışmaların yapılabilmesine katkıda bulunmuşlardır (Kentel, 2004: 721). Her dönemde çıkarılan İslamcı dergiler, aynı kaynağı ve belki de aynı sorunu temel almasına karşın farklı şekilde değerlendirmesini yapmışlardır. Edindikleri bilgi ve tecrübeyle düne ve bugüne dair sorular sorup, cevaplar üretmeye çalışmışlar, tıkanan sistemin sorunlarına demokratik çözümler üretmeye çabalamışlardır. Tarihsel bir hareket olan İslamcılığı bir ideoloji olarak ele aldığımızda, ideolojinin de beşeri olma halini göz önünde bulundurursak İslamcı camianın düşünce çeşitliliğini açıklamada Prof.Dr. Yasin Aktay’ın aşağıdaki cümleleri önümüzü aydınlatacaktır:

“İslamcılığın beşeri hallerini vurgulamanın önemi, onun hatadan muaf olmadığını, dolayısıyla yapılacak eleştirilerin karşısında duygusal bir savunmaya gerek olmadığını da söyleme gereğinden ileri geliyor. İslamcılık İslam’ın tamamı veya kendisi değil, İslam hakkındaki bir yorumdur ve tabii ki bu yanıyla tarihsel bir harekettir. Bir yorum olarak da tabiatı itibarıyla çoğullaşabilir, birbiriyle rekabet eden hatta yer yer çatışan farklı görüşlerce temsil edilebilir.” (Aktay, 2011)

Dergicilik alanı İslamcılığın gelişiminde rol oynayan en önemli iletişim araçlarından biridir. Müslümanların siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda kendi bakış açılarını oluşturmada nasıl bir yöntem izlemeleri gerektiği hususu ve temel konuların tartışılmasını gündeme getirmek dergiciliğin üstlendiği önemli görevlerdendir.

1960’lardan itibaren *Yeni Zemin* dergisinin kapak dosya konularını da oluşturan Müslümanların hayatında önem arz eden kültür, medeniyet, Medine Vesikası, siyaset, demokrasi, aile gibi hem toplumsal hem de kültürel sorunları temel

alan konularda kadınların özellikle de başörtülü veya türbanlı kadınların mücadelesi her zaman gündemde tutulmuştur. Kadınların toplumun her alanında erkeklerle eşit bir şekilde var olma mücadelesi entelektüel alanda da kendisini göstermiştir. Ataerkil bir düzenden gelen toplumun kadın yazarlara da önyargılı olduğu söylenebilir. Ekonomik, siyasal ve sosyal sorunların değerlendirilmesinde kadın yazarlara konu ve içerik yönünden sınırlı alan tanınmıştır. Kadınlar aile hayatı, çocuk bakımı dışındaki sorunlar konusunda söz sahibi olmak için mücadele etmek zorunda kalmışlardır (Aktaş, 2018).

1990'lı yıllarda Müslümanların kendilerini arayıp bulma çabalarıyla birlikte tartışmaların yapılması için özgür bir alana her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulmuştur. "Turabi'nin ifadesiyle Müslümanlar uzun bir süreden beri "kiblelerini" aramaktalar, bundan dolayı tartışmaya her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır ve bunların uzaktaki Müslümanlara ulaştırılması da dergilerle olmaktadır." (Arslan, 1994b: 9). İslamcı farklı fikirlerin farklı dergilerde dile getirilmesi hatta bazen aynı fikrin farklı yorumlarının yapılması ve çeşitliliğin artırılması, okuyanların zihin dünyasında da bir ahenk oluşturması açısından önemli sayılmaktadır.

1990'lı yıllarda, hızla değişen Türkiye'de İslami dergi ve çeviri kitap bolluğu nedeniyle kafası karışan ve bir an önce ideolojik netliğe kavuşmak isteyen İslamcı gençlere argüman üretilmesi gerekiyordu. İslam dünyasındaki radikal İslamcı çıkışlarla ajite olmuş, basının irtica kampanyaları ve başörtüsü yasaklarıyla öfkelenmiş gençler somut program önerileri bekliyordu (Çakır, 2014: 159) .

3.2. Yeni Zemin Dergisinin Çıkışı ve Kendisini Nereye Konumlandırıyor?

Yeni Zemin aylık kültür ve politika dergisi olarak, 1 Ocak 1993 tarihinde çıkmaya başlamıştır. Toplamda 18 sayısını 1.5 yıl içerisinde çıkarmış bir dergidir. Derginin ana temasını dönemin siyasal, ekonomik ve kültürel konuları oluşturmaktadır. Yayın yönetmenliğini Mehmet Metiner'in yaptığı derginin, yazı işleri müdürü Osman Tunç'tur.

Yeni Zemin kendilerinin deyimiyle bir misyon dergisidir. Değişik fikir ve konuların özgürce tartışılabildiği, muhalif düşüncelere saygı duyularak yer verilmiştir. Çıkıştığı dönemde kapak dosya konularıyla eleştirilere maruz kalmıştır. İslami

hareket adına hizmet etmeyi amaçlamışlardır, Müslümanlara zarar vereceğine inandıkları tutum ve davranışlardan kaçınmaya çalışmışlardır. Bu nedenle herhangi bir düşünce ürünü olmayan polemik ve suçlamaların zemini olmamıştır. "*Yeni Zemin*, mevcut dergilere bir yenisini eklemek için değil; kaçınılmaz yeni bir oluşuma zemin hazırlamak için çıkıyor" (Sunuş, 1993a: 1) iddiasıyla ilk sayısı yayın hayatına girmiş olan dergi ana hatlarıyla geçmiş 70 yıllık sistemin eleştirisini yapmaktadır.

Yeni Zemin, ilk sayısından itibaren ele aldığı tartışma konularıyla benzer nitelikte olan başka yayın organından daha etkili olmuştur. Bu, *Yeni Zemin*'in "İslam düşüncesindeki güçlü 'ihya' geleneğine yaslanan yenilenmeci çizgisinin bir avantajı olarak değerlendirilmiştir. Bu çizgi, *Yeni Zemin*'i Türkiye'de siyasal ve kültürel etkileri gözlemlenebilecek bir avantaja dönüştürmüştür (Çamurcu, 1994: 11).

20 Ekim 1991 genel seçimleri akabinde bir kısım Müslüman aydın bir araya gelerek dünyada ve Ortadoğu'da hızla gelişen olayların Türkiye'ye etkileri konusunda kendilerini sorumlu hissetmişlerdir. Ali Bulaç, Hasan Mezarıcı, İhsan Arslan, Abdurrahman Dilipak, Mehmet Metiner gibi 50'ye yakın aydının katkılarıyla Müslümanlara, kendi deyimleriyle yeniden dirilişin yollarını açacak bir kanala dönüştürebilmek için 1 Ocak 1993 tarihinde *Yeni Zemin*'i çıkartmaya karar verilmiştir (Tan, 1994c: 51). Yayın hayatına başlarken *Yeni Zemin* yayın kurulunun önemli kararlarını ilan etmişlerdir, bunlar aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

1. 70 yıllık sistemin değişmesi ve Müslümanların yararına olacak gelişmeleri desteklemek kendi proje ve düşüncelerimizi topluma ulaştırmak. Tüm rejim muhalifleriyle ilkeli bir cephe oluşturmak.
2. Üslupta alicenap olmak. Başta bizim gibi düşünmeyen Müslüman kardeşlerimiz olmak üzere kimseye karşı kırıcı olmamak yersiz polemiklere girmemek.
3. Her türlü baskı, karalama ve engellemeye karşı hep birlikte direnmek; suyun mermeri delişi gibi sabırla mücadele etmek. Hiçbir siyasi partiye karşı kesin kabul ve toptan ret şeklinde bir tavır içerisinde olmamak." (Tan, 1994c: 51).

Yeni Zemin, Türkiye'de İslam dergiciliği alanında atılmış önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Diğer İslamcı dergilerden en önemli farkı İslam kültürü çerçevesinde aktüel meseleler üzerinde değişik çevrelerin görüşlerini yansıtması

açısından bir serbestlik tanınması ve çokseslilik benimsemesi gösterilebilir (Nevgölsever: 1993b: 80).

Yeni Zemin Türkiye'deki İslami harekete yeni bir ivme kazandırmak, insanlarımıza yeniden düşünmeye sevk etmek ve karşılıklı diyalog kurularak özgün tartışma platformu oluşturmak niyetiyle ortaya çıkmıştır. Bu özelliğiyle *Yeni Zemin* kendinden önce çıkarılmış olan İslamcı dergilerden farklı bir dergicilik örneği sunmuştur (Metiner, 1993c: 54).

3.3. Yeni Zemin Dergisinin Kapak Dosya Konuları

3.3.1. Türkiye'nin 70 Yıllık Politikası: Değişmeden İlerlemek

Yeni Zemin dergisinin yayın hayatına Ocak 1993 sayısıyla "Türkiye'nin 70 Yıllık Politikası: Değişmeden İlerlemek" kapak dosyasıyla iddialı bir giriş yapmıştır. Hızla değişen dünya yeni bir düzeni oluşturmayı zorunlu kılmaktadır. Derginin bu oluşacak yeni düzende köklü sorunlara yönelik çözüm önerileri bulunmaktadır. Derginin bu sayısına bir göz atarak, hangi soru ve sorunları ne tür bir yaklaşımla ele aldığı ve önerdiği çözümleri ifade etmeye çalışacağız.

Türkiye'de Devletin; bütün bir toplumu tepeden tırnağa değiştirmeye çabalayan totaliter ve otoriter karakteriyle, insan hakları ve güvenlik gibi en temel görevi gerçekleştiremeyen aygıtlarıyla, adaleti sağlayamayan hukuk sistemiyle, ekonomik standardizasyonu gerçekleştiremeyen normsuzluğuyla, üretken ve verimli çalıştıramadığı ama buna rağmen tasfiye etmeye yanaşmadığı KİT'leriyle, değer yaratan ve resmi ideoloji empoze eden özelliğiyle, yerel güçleri siyasal sürece katmayan katı merkezci karakteriyle, kendi tarihi geçmişine ve coğrafyasına ilgisiz iktidar seçkinleriyle, kendisi ve tarihi ile barışmayan elit sistemiyle sorunların ana kaynağı olarak karşımızda durduğundan detaylarıyla bahsedilmiştir (Yeni Zemin kapak dosyası, 1993b: 8).

Bu sorunlar kapsamında Türkiye'de değişimin kalkış noktasının devletin bizatihi kendisi olduğunun savunulduğu çıkarımında bulunabiliriz. Toplumsal taleplere cevap veremeyen bir Devletten başka bir deyişle demokratikleşen toplumun

gerisinde kalmış bir Devletten ve onun siyasi idari sistem ve uygulamalarıyla çağdışı bir muameleye maruz kalmış bir milletten söz etmektedir.

Değişim önerilerine değinecek olursak bunları maddeler şeklinde sıralanarak açıklandığını görüyoruz. Öncelikle Devlet anlayışının değişmesi gerektiği vurgulanmış, devletin totaliter ve otoriter olmaktan çıkarılarak çağdaş anlamda sivilleştirilerek küçültülmesi çözümün bir maddesi olarak sunulmuştur. Ülkemizde devletin bireyin üstünde bir güç olarak görülmesi eleştirilmiş ve çağdaş devletlerin insan haklarını ve özellikle de bireyi merkeze konumlandırın anlayışından bahsedilmiştir. Sivil toplum kurumlarına da fırsat verilmesi, bazı alanların devletin tekelinden çıkarılması önerilmektedir. Bu bölümde Aydın Menderes ile de bir röportaj yapılmış ve yeniden yapılanmanın tarihsel bir zorunluluk olduğu ifade edilmiştir (Yeni Zemin kapak dosyası, 1993b: 7-20).

Anayasanın tümünden değişmesi ve sivil çağdaş bir anayasa hazırlanması önerisi bir başka maddedir (Yeni Zemin kapak dosyası, 1993b: 13). Özetle burada insanın temel hak ve özgürlüklerini “hukuk devleti” anlayışı çerçevesinde garanti altına alan yeni bir anayasa önerilmiştir. Bir başka madde olarak; “Hukuki Reform: Yasama ve Yargı erkleri, “Farklı Hukuk Toplulukları” realitesi göz önünde bulundurularak yeniden tanzim edilmelidir (Yeni Zemin kapak dosyası, 1993b: 15-16). Sivil-Çoğulcu bir hukuk anlayışı egemen kılınmalıdır. Bu maddeyi biraz açacak olursak Türkiye’nin farklı etnik ve kültürleri barındıran heterojen yapısı üzerinde durulmuş ve hal böyle olunca devleti oluşturan yasama ve yargı erkinin de bu gerçeği dikkate alan, bireyin dini inanç ve yasalarına saygı duyan, din ve vicdan özgürlüğü ile bağdaşan “sınırsız demokrasi” olarak ifade ettikleri bir zemine taşınması önerilmektedir.

“Devletin din üzerindeki tekeline son verilmesi veya devletin din üzerindeki tek yanlı müdahalelerinin kaldırılması” cümlesinde devletin totaliter özelliği üzerine vurgu yapılmakta ve dinin devletin tekelinde olması eleştirilmektedir. “Hakem Devlet” uygulaması önerilmektedir. Yani bir başka deyişle Dini hizmetlerin Sivil toplumun kendisine bırakılması talep edilmektedir. (Yeni Zemin kapak dosyası, 1993b: 17).

“Ordunun sivil otoritenin emrinde olması ve küçültülmesi” (Yeni Zemin kapak dosyası, 1993b: 18) maddesinde Türkiye’nin siyasi tarihine bakıldığında ordunun siyasete dahili ve müdahaleleri eleştirilmiştir. Ordunun esas görevinin savunma olduğu ifade edilmiş ve misyonunun yeniden belirlenmesi, ülke yönetiminde söz sahibi olmaktan çıkarılması ve sivil otoritenin emrinde bulunması gerekliliği salık verilmiştir.

“Yerinde yönetim sağlanmalıdır. Valiler seçimle işbaşına gelmeli, yerel emniyet güçleri de seçimle işbaşına gelen valinin emrinde olmalıdır. Yerel Yönetimler yerel parlamento statüsünde olmalıdır.” (Yeni Zemin kapak dosyası, 1993b: 19) maddesinde halkı dolaylı değil, doğrudan yönetime katmanın önemi vurgulanmıştır.

Yeni Zemin dergisinin ilk sayı kapak konusu üzerinde madde madde bu kadar detaylı durulmasındaki maksat, bundan sonraki inceleyeceğimiz sayıların kapak konularında bu maddelerin referans alınmasıdır. Dönemin tarihi 1990’lar göz önünde bulundurulduğunda o günün Türkiye’si 70 yıl önce kurulan mevcut sistemin artık o günün koşullarına cevap veremediğini ve tıkanıp belirtmiştir. Değişimi ve dönüşümü zorunlu kılmıştır. Bunun için sadece sorun tespiti yapılmamış bu sorunlara dönemin aydını, gazetecisi, düşünürü, aktivistine de çözümün bir parçası olması adına fikir ve düşüncelerinden faydalanmak amacıyla dergide söz hakkı tanınmıştır.

Mehmet Altan “Değişime Önce Devletten Başlamalı” başlıklı yazısıyla devletin öncü olarak ekonomiden alanında yapılmasını elzem görmektedir. Kendisine göre değişim alanlarının ilki ekonomi olmalıdır; çünkü devlet asli görevlerini yerine getirmelidir der, devletin içinde akıldışı bir ekonomik işletmeciliğin olduğunu ve vasıfsız kadrolarla çalışıldığını savunur (Altan, 1993:10).

Atasoy Müftüoğlu “Statükocular politik şiddetten yanadırlar” başlıklı değerlendirmesiyle katkıda bulunmuştur. Türkiye’de laik/liberal/demokratik tanımların gerçek anlamlarında kullanılmadığını, mevcut siyasi partilerin liberal ekonomi ve liberal politikalar benimseyerek kendini ifade etmeye çalıştığını ancak bunu gerçek anlamıyla yapamadıkları için statükocu eğilimler gösterdiğini ifade etmiş, özetle statükocular politik şiddetten yanadır ve biz Müslümanlar ise herkesten çok

politik şiddetin muhataplarıyız diyerek sözlerini tamamlamıştır. (Müftüoğlu, 1993: 12-14)

Aydın Menderes ise “Yeniden yapılanma tarihsel zorunluluktur” başlıklı değerlendirmesiyle demokratikleşme ve değişim üzerinde durmuş demokratikleşen topluma devletin ayak uyduramadığını savunmuştur. Merkezi bürokratik yapı yerine sivil toplum örgütlerinin inisiyatif sahibi olduğu ve yerinden yönetimin sağlandığı yeni bir siyasi idari yapı olması kanaatini dile getirmiştir (Menderes, 1993: 14-16). Yeni siyasal oluşumlar öneriyor.

Ali Bulaç “Değişimin anlamı ve önemi” başlıklı yazısında ilk tespitini “İnsan değişiyor, toplum değişiyor, toplumsal hayatı sürdüren kurumlar değişiyor ve buna bağlı olarak dünyanın geleneksel vizyonu değişiyor” cümleleriyle ifade etmiştir. Yazının genelinde çevresini değiştirebilme gücüne sahip insani etkin eylem ve çabalara sürükleyen şeyler vizyonlar, yani insanın beklenti ve tasarımları üzerinde duruluyor. İnsanlar ortak beklenti ve tasarımları gerçekleştirmek amacıyla örgütlenir ve birlikte hareket eder. Zaman ve mekan içerisinde ortak ideallerin oluşturduğu yapıları, mevcut yapıların değişimi ve değişimin gerektirdiği talepleri karşılayan dinamik bir sistem oluşturulabilirse sorun çıkmayacaktır, aksi durumu Ali Bulaç “...eğer yapılar yeni talepleri karşılayacak esneklikte değilse, baş gösteren değişim onları çatlatacaktır.” cümlesi ile ifade etmiştir. (Bulaç, 1993a:17-20)

Doç. Dr. Davut Dursun “Türkiye’de değişenler ve değişmeye karşı direnenler” başlıklı yazısında Osmanlı toplumundan itibaren toplumsal değişimin dinamiklerini ele almış Türkiye’nin siyasal/toplumsal sisteminde temel dinamizmi sağlayan sosyolojik oluşumun, “Batı toplumlarında olduğu gibi din ve devlet arasındaki bölünmüşlük ve çatışma değil, siyasal iktidarın örgütlenmiş olduğu “merkez” ile buranın etrafını çevreleyen “taşra” arasındaki ilişkiler olduğu, bu nedenle de Türkiye’nin geçmişte ve günümüzde yaşadığı siyasal/toplumsal değişim olgusunu “merkez-taşra” veya “kent-kır” ayrımı üzerine oturtulabileceği” değerlendirmesinde bulunmuştur. Bir başka değerlendirmesi ise Türkiye Cumhuriyetinin XIX.Yüzyılda sisteme egemen olma konusunda birbiriyle yarış halinde bulunan asker-sivil bürokrasi ile din bürokrasisi arasındaki yarıştan galip ayrılan asker-sivil bürokrasi tarafından kurulan ve Jakoben bir anlayış ile şekil verilen bir yapı olarak doğduğu söylemidir

(Dursun, 1993a:21-27). Bu süreç bir toplumun normal bir değişimi değil, zorla değiştirilmesi sürecidir. Biraz açıklayacak olursak 1920'lerin anlayışıyla baskıcı bir değişim süreci yaşanmıştır, bu sebeplerdir ki o zihniyetin tüm alanları denetim altında tutma amacıyla toplumun değişim talepleri göz ardı edilmiştir. Türk siyasal sisteminin kısa bir tarihçesinden bahseden yazar, merkez ve taşra güçleri arasındaki güç savaşına dikkat çekerek arzu edilenin iktidarı ve elindeki kamu rantlarını çeşitli ilke ve görüşler adına kullandığını iddia eden merkez güçlerin artık toplumsal ve siyasal değişimin sonucunu ortaya çıkan taşralı güçlerin dinamizmine kulak vererek sistemin yeniden örgütlenmesine ve toplumsal katmanların hepsinin hak ve beklentilerini garanti altına almasına izin vermesi gerektiğini savunur (Dursun, 1993a:21-24).

Altan Tan'ın “Yeni Dünya Düzeni, Ortadoğu ve Türkiye” başlıklı yazısında medeniyetlerin tarihine kısa bir gönderme yaparak 1990'lara kadar gelmiş “Tarih tekerrür eder” mantığıyla bazı tespitlerde bulunmuştur. Ülkelerin ekonomi, sermaye ve teknoloji ile geliştirmekte olduğu politikaları üzerinden yaptığı değerlendirmelerde dış politikada yeniden bir yapılanmaya gidilmesi gereği üzerinde durulmuştur (Tan, 1993: 24-27). Özeldense İslam ve Kürt politikası üzerinden eleştirilerini yapmaktadır.

Yeni Zemin dergisinin ilk sayısında “Kürt sorunu tartışıldı” başlığındaki yazıda Ankara Bulvarı Otel Konferans salonunda 28-29 Kasım 1992 tarihinde 2 gün süren bir toplantıdan (*Yeni Zemin*'den, 1993b: 48) bahsedilmiştir. Bu yazıda Kürt sorunu nihai bildirisi dönemin İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği tarafından okunarak talep ve çözüm önerileri paylaşılmıştır. Sonraki sayılarda Kürt politikası üzerine de bu yazıdan referans alınarak bir kapak dosyası hazırlanacağını göreceğiz.

Yeni Zemin dergisinin konu aldığı kapak dosyalarını incelediğimizde yaklaşık 30 yıl önce Türkiye'nin köklü sorunları üzerinde durulduğunu ve bunlara çözümler önerildiğini görmekteyiz. Özellikle ilk sayısını bu denli detaylı incelememizdeki gaye sonraki sayılarda belirlenen kapak dosyalarının ilk sayıda bahsedilen konulardan referansla oluşmasıdır. Dergiye katkıda bulunan yazar, düşünür, akademisyen ve aktivistlerin bugün bile tartışılan bu konular üzerinde söz sahibi olan konularında uzman kişiler olduğunu görmekteyiz. Oluşturulan politikalar bu fikirlerin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. *Yeni Zemin* dergisi sadece bu özelliğiyle bile detaylı incelenmesi gereken bir dergidir.

3.3.2. Türkiye’de Baskı Altındaki Dinin Özgürleşme Talebi

Bu sayının kapak dosyasında başta Mehmet Metiner, Davut Dursun, Abdurrahman Dilipak olmak üzere soru cevap kısmında Muhsin Yazıcıoğlu, Nuri Gedik, Rasim Özdenören ve Sadık Albayrak katkıda bulunmuştur. Devletin kontrolünde laik yönetim ve bu anlayışın kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı eleştirilmiştir. Türkiye’de Din- Devlet ilişkisi nasıl olmalıdır? sorusunun yanıtı aranmıştır. Bu soruya da “Devlet dinden elini çekmeli ve din özerkleşmelidir. Bunun için de Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kademeli olarak ilga edilmesi, devletin TV’deki inanç dünyası türündeki programlara son vermesi ve okullarda dini eğitim vermekten vazgeçmesi gerekir. Bunun yanında camiler ve vakıflar serbest bırakılmalı, dini grup ve cemaatlerin serbestçe faaliyetlerine izin verilmelidir. İsteyen okulunu kursun, hastanesini inşa etsin, kendi camisine kendi imamını tayin etsin. Din hizmetleri sivil toplumun kendisine bırakılsın.” (Yeni Zemin Kapak dosyası, 1993b: 6-8) cevabı gerekçeleri Türk siyasal tarihinde yaşanan antidemokratik örneklerle temellendirilerek verilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı her dönem “Devletin din işlerine bakan” bir kurum olarak değerlendirilmiştir. Devlet tarafından belirlenmiş politikalar kapsamında, çoğu zaman da baskıları doğrultusunda dini yorumlar yapan, “halkın din anlayışını dönüştürmeyi amaçlayan” bir kurum haline gelmiştir (Kara, 2004: 191).

3.3.3. Rejim Ordusu Mu, Savunma Ordusu Mu?

Bu sayının kapak konusunda asker-rejim ilişkisi detaylıca incelenmiştir. Rejim ve resmi ideoloji korunmaya çalışılırken askerin sivil otorite üzerinde kurduğu vesayet eleştirilmektedir, askerin sivil otoritenin emrinde olması gereği üzerinde durulmuştur. Kapak dosyasına Dr. Hikmet Özdemir, Ali Bulaç, Doç. Dr. Davut Dursun ve Ümit Aktaş yazılarıyla katkıda bulunmuştur.

Dr. Hikmet Özdemir “Silahlı Kuvvetler-Sivil Otorite İlişkisi Üzerine” başlıklı değerlendirmesinde Cumhuriyetin ilanından bugüne farklı modeller hakkında bilgi vermiştir. (1920 Modeli, Bağımsız Genelkurmay: 1924 Modeli, Başbakana bağlı ve sorumlu genelkurmay: 1944 Modeli, Savunma Bakanına Bağlı Genelkurmay: 1949 Modeli, Başbakana Bağlı Sorumlu Genelkurmay: 1961 Modeli) Sivil çözümün ilk

adımı olarak savunma ve iç güvenlik işlerini birbirinden ayırma gereği, ikinci adım olarak kuvvet komutanlıklarını ve Genelkurmayı Savunma Bakanlığı çatısı altında toplamak, üçüncü adım olarak İngiltere örneği verilerek bir Savunma Komitesi oluşturulması üzerinde durulmuştur. Kısaca sivil-asker ilişkisinde yeni bir model önerilmiştir. (Özdemir, 1993: 6-12).

Ali Bulaç “Savunma Ordusu Mu, Rejim Ordusu Mu?” başlıklı yazısında rejimin halk kitlelerinin desteği ve özgür siyasal katılımı ile mi yoksa halka rağmen orduların güç ve desteğiyle mi korunacağı konusuna açıklık getirmeye çalışmıştır. Orduların rejimi koruma görevinin Muaviye’ye kadar uzandığını dile getirerek İslam toplumları tarihine detaylı bir giriş yapmıştır. Son cümlelerini “Türkiye’de askerilerin vesayetinde bir rejim sorununun tarihten yani Osmanlıdan kalan bir miras olduğu yani sadece kurumsal ve siyasal bir sorun olmaktan öte temelde tarihsel ve kültürel bir sorun” olarak değerlendirmiştir. Türkiye’nin askeri vesayetten kurtulamaması sadece belli bir kesimin bunu isteyip istememesi ile alakalı değil, toplumun demokrasi geçmişinin olmayışı bu nedenle de toplumun her sıkıştığında orduyu göreve çağırma tutumuna bağlanmıştır. Basının olayları abartmadaki rolüne de ayrıca değinilmiştir (Bulac, 1993b: 13-19). Bu durumda bazı kesimlerin ekmeğine yağ sürmekten başka bir şey olarak görülmemektedir

Ümit Aktaş “Siyasal Denetleme Aracı Olarak Ordu” başlıklı yazısında Mostesquieu’nun “Az gelişmiş ülkeler ordularının işgali altındadır” sözüne atıfta bulunarak Türkiye’nin bir demokrasi tarihi olmamasını eleştirmiş ve yaşanan darbeleri buna bağlamıştır. Ülke gelirinin en az üçte birinin orduya ayrılması eleştirisinde de bulunan yazar barışçı bir politik çizgi belirlenmesi durumunda kalabalık bir ordunun yerine daha fonksiyonel ve küçük bir ordu da önererek ülke kaynaklarının daha yararlı kullanılabileceğini ifade etmiştir (Aktaş, 1993a: 20-24).

Doç. Dr. Davut Dursun “Değişen Türkiye’de Ordu, Sistemin Neresinde?” başlıklı yazısında bazı tespitler yapmıştır. İlk olarak Türkiye Cumhuriyeti Asker-Ordu tarafından kurulmuştur, yani bir devlet kuran ordunun belli bir süre sonra kurucu işlevini unutup demokratik sitemdeki yerine çekilmesini beklemeyi fazlasıyla iyimser bir yaklaşım olarak bulmuştur. İkinci olarak ordunun toplumdaki yerine çekilmesini beklemeyi fazlasıyla iyimser bir sınıf halini aldığını belirtmiş; eğlenme yeri, alışveriş merkezi, işe geliş-gidiş araçları,

okulları yani sosyal hayatın bütün alanlarının ayrı ve farklı olan ordu mensuplarının toplumla mesafeli olmasını ya da toplumla kaynaşma başarısızlığını tüm kapalı kurum ve yapılar için de geçerli bir durum olarak değerlendirmiştir. Bir diğer tespiti ordunun temel işlevinin sadece ülkeyi dışarıdan gelecek bir tehditlere saldırılara korumaktan öte Cumhuriyet rejiminin koruyucusu ve teminatı oluşudur. Ordu Cumhuriyet rejimini kurmuş ve kendini bunu korumaya adanmıştır. Türkiye’deki tıkanmayı tek parti totalitarizmine göre oluşturulan bir rejimin çok partili demokratik usullerle devam ettirilmek istenmesi olarak değerlendirmektedir. Çözüm olarak toplumsal yapıdaki değişimlerin göz önünde bulundurularak sistemin dönüşümüne izin verilmesidir. (Dursun, 1993b: 25-27)

3.3.4. Nasıl bir Anayasa? Dayatma mı, Sosyal Mutabakat mı?

Anayasalar toplumun taleplerini ve karakterini yansıttığı sürece uzun ömürlü olabilir. Derginin bu sayısında yeni anayasanın ulusalcı, baskıcı, tepeden inme ve jakoben karakterden uzak; çoğulcu, demokratik ve özgürlükçü bir anlayışla, İslam ve Kürt gerçeği göz önünde bulundurularak hazırlanması önerilmektedir (Yeni Zemin sunuş yazısı, 1993d: 1).

Mehmet Metiner konuya giriş yazısında sorunun anayasaların kendisinden kaynaklanmadığını, devlet anlayışından kaynaklandığını; anayasaların devlete egemen olan merkez elitlerin devlet anlayışlarına göre biçim kazandığını ifade ediyor O halde bireyi ve toplumu devlet için var kabul eden çağdışı devlet anlayışının değişmesi gerektiğini belirtiyor. Aksi takdirde mevcut sıkıntılar sürüp gidecektir diyen Metiner, devamında devlet merkezli değil, birey ve toplum merkezli, özgürlükçü sivil bir anayasa önermiştir (Metiner, 1993a: 4-5).

Kapak Dosyasının genelinde olağanüstü bir dönemin ürünü olan 1982 anayasası yerine baştan sona yeni bir anayasa önerisi yapılmıştır. *Yeni Anayasa nasıl olmalıdır?* sorusuna yanıt arayan kapak dosyasına katkıda bulunan yazı ve yazarların fikir ve düşüncelerini maddeleştirerek özetleyecek olursak;

- “İnanç hürriyeti tam olmalıdır; laiklik tanımlanmalıdır,
- Diyanet genel idarenin dışında tutulmalıdır, Diyanet işleri başkanı din görevlilerince seçilmelidir

- Tüm idari işlemler için yargı yolu açık tutulmalıdır
- Anayasada “değiştirilemez” maddeler bulunmamalıdır
- Parlamento etkin hale getirilmelidir; Anayasa seçimle temel unsurları belirtmelidir, (Dar bölge sistemi, delege sistemi kaldırılmalıdır, genel baraj kaldırılmalıdır) Anayasa Mahkemesi yeniden düzenlenmelidir
- Kanun Hükmünde Kararnameler kontrol altına alınmalıdır
- Para basımı ancak meclis kararıyla olmalıdır
- Yemin, “Kitap” üzerine edilmelidir” (Kamalak, 1993: 8-14).

Tüm demokratik ülkelerde uygulanması arzu edilen ilkelere bahsedilmiştir. Askeri darbenin tesiriyle oluşturulan 1982 Anayasası, sivil halkın taleplerine cevap verememektedir. Tıkanan sistemin yolunu açacak, çoğulcu, demokratik, vatandaşların temel haklarını gözeten bir anayasa yapılması gerekmektedir. Gerçek demokrasilerde siyasi, sosyal, ekonomik kurumların temelini birey oluşturmaktadır. Bu nedenle milletin desteğinden yoksun bir anayasa düşünmek mümkün değildir. Askeri vesayetin varlığı devam ederken mevcut anayasa ile devam edilmesi tıkanan sistemin açılmasından ziyade sivil iktidarın elini kolunu bağlamaktadır.

3.3.5. İslam’ın Alternatif Devlet Modeli var mı? “İslam” Devleti Tartışılıyor?

İlk İslam Devletinin kurallarını koyan “Medine Sözleşmesi”nin varlığı ve önemi üzerine Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma, Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Doç. Dr. Şükrü Karatepe ve Ali Bulaç’ın da katkı sağladığı “İslam Toplum Düzenine Doğru Bir Adım: Medine Vesikası” başlıklı bir açık oturum yapılmıştır.

Prof. Dr. Hayrettin Karaman; Resulullah’ın tebliğe yönelik, dini tamamlamaya yönelik bir vahiy çeşidi olması bakımından vesikayı çok önemli bulmakla beraber bazı şartlarda belki tek başına kullanılabilen bir dayanaktır ama ideal şartlarda veya nihai olarak kullanılabilen mevsuk kaynak olmadığı düşüncesini ifade etmiştir. Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma, İslam tarihi kitaplarında ayrıntılı maddeler şeklinde değil ama metin olarak geçtiğini ifade etmiş, Vesika ilk kaynak olarak İbn-i İshak’tan geçer ve anlaşmanın olduğu kesindir tespitinde bulunmuştur. Doç. Dr. Şükrü Karatepe bu belgenin İslam Kamu Hukuku tarafından en önemli yönü çoğulculuk ilkesini benimsemiş olmasıdır yorumunda bulunmuştur (Yeni Zemin açık oturum, 1993f: 29).

Belgede yer alan maddelerin “devletin sınırlarını belirtmesi, devletten söz etmesi; yine onun tebaasından, ümmetten söz etmesi; topluluğu oluşturan farklı etnik ve dini grupların, cemaatlerin haklarını, hürriyetlerini güvenceye alması; ayrıca yasama yapması, yani kanun ve kural koyma yetkisini belirlemesi; yargılama, özellikle ceza ve diyet ödeme ile ilgili hükümleri belirtmesi” bakımından da yeni kurulan bir devlet için gerekli temeli koyduğu ifade edilmiştir (Yeni Zemin Açık Oturum, 1993f: 29-35). Özetle Kuran-ı ve Sünneti çok iyi bilen Müslümanların anayasalarını da yapabileceklerini ifade etmişler, dinin buna engel teşkil etmediğini, siyasi ve tarihi geleneğinin buna uygun olduğunu savunmuşlardır. Günün ihtiyaçlarına uygun yeni bir devlet modelinin geliştirilebileceği önerilmiştir. Yani Vesikadan hareketle günümüze referans olacak birtakım ilkelerin çoğulcu bir toplum yaratmada yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Vesika, yargı ve savunma ya da savaş ilanı gibi hususları merkezi otoriteye (devlete) devrederken, başta sivil alanla ilgili olmak üzere, kültür, bilim, sanat, ekonomi, eğitim vb. hizmetleri sivil topluma bırakıyor. Vesikanın önemli tarafı, 622 yılında üç ayrı dini ve sosyal blok arasında karşılıklı görüşme ve anlaşma sonucu kaleme alınması ve uygulamaya konulmuş olmasıdır (Bulaç, 2004b: 511).

3.3.6. Yeni Siyasi Arayışlar Sürüyor: Demokrasi Son Aşama Mı?

Yeni Zemin bu sayısında aşağıdaki soruları yazarlarına yöneltmiş ve cevaplarını bulmaya çalışmıştır.

- Demokrasi kavramının olumlu/olumsuz özellikleri ve Türkiye gerçekliğine yansıyan/yansımayan yönleri nelerdir?
- Demokrasiyi sadece bir temsil sistemi veya yönetim biçimi olarak mı, yoksa bir yaşam felsefesi olarak mı algılamak gerekir?
- Nicel hakimiyeti esas alan demokratik sistemde bireylerin rasyonel tercihleri toplumun genel iradeyi ve toplumsal menfaati oluşturduğu düşünülmektedir. Türkiye’de elit yöneticilerin seçiminde ve kamu menfaatinin tespitinde halkın iradesi ne ölçüde belirleyici olmaktadır?
- Demokrasi nihai bir siyasal model midir? Yoksa demokrasiyi aşan başka siyasal modeller olabilir mi (Yeni Zemin kapak dosyası, 1993f: 9)

Toplumun kendi kendisini yönetmesi fikrinin yani toplumsal davranışların belirlenmesi yetkisinin kendisinde olması fikri kulağa hoş gelmektedir. Doç. Dr. Davut Dursun, bunun ne kadar gerçekleşip gerçekleşmediği noktasında halkın katılımını ve gerek bireysel olarak gerek de örgütlenerek talep ve tercihlerin ilgili yerlere iletilmesini önemsemektedir (Dursun, 1993c: 10-11). Mevcut siyasal sistemin tıkanmasını biraz da halkın tercihlerini siyasal sisteme ulaştırma noktasındaki eksikliğe bağlayan Dursun, Türkiye’deki herkesi siyaset yapmaya davet eder.

Ergün Yıldırım, “Türkiye Siyasal Geleneğinde Demokrasi” başlıklı yazısında, bütün siyasal gelişimi boyunca halkın iradesi, merkezîyetçi siyasal geleneği onayladığı ölçüde iktidara ortak edilmiş ve bunu aşmaya yöneldiği zamansa çeşitli darbelerle bastırıldığını söyleyerek Türkiye toplum siyasal geleneğinde Cumhuriyet dönemi boyunca “kışkırtılmış devlet, bastırılmış toplum” vardır ifadelerini kullanmıştır. (Yıldırım, 1993a: 17).

Ali Buluç “Demokrasi İçinde Politikaya Katılmak” başlıklı yazısında demokrasilerde politikanın veya politikaya katılmanın tek ve meşru kabul aracı modern bir kurum olan partilerdir der. Partiler çoğunluğun desteğini alarak siyasi iktidarı ele geçirir, böylelikle yasama hakkına sahip olur (Bulac, 1993c: 19). Ancak tarihi geçmişe bakıldığında da görülüyor ki azınlıkta kalan dini ve etnik grupların sorunları gerçek anlamda çözümlenme noktasında bir takım sorunlar yaşanabiliyor. Demokrasiyi ve siyasal partileri hem bu yönüyle ve hem de seküler bir dil kullanması nedeniyle eleştirmiştir.

Yalçın Akdoğan “Algılama Hatası Yanılsama Sancısı” başlıklı yazısında Periklesin Atinalılara verdiği nutka atıfta bulunarak demokrasi tanımını yapmış, Popper’in demokrasi paradoksuna değinerek tam demokrasi olmayacağını, nasıl ki tam özgürlük özgürlüğün sonunu getirirse tam demokrasinin de demokrasinin sonunu getireceğini savunmuştur. Demokrasi ve İslam karşılaştırması yaparak değerlendirmesine devam etmiştir. Demokraside parlamento, İslam’da kanunlar önemlidir. Demokrasiyi İslam’ın özüne aykırı bularak; İlahi otoriteden ilişkisi kesilen insanın tamamen beşeri iradenin hakimiyetini kabullendiğini ifade ederek cümlelerine “.. İslam da insana irade beyanı verir; yalnız demokrasinin farkı, profan felsefenin yönlendirmesiyle reddi esas alması ve ilahi kanun koyuculuğu, tabiat üzerinde olduğu

gibi insan yaşamında da kabul etmemesidir.” (Akdoğan, 1993: 23) şeklinde devam etmiştir.

Prof. Dr. Toktamış Ateş “Demokrasi İdeal Modeldir” başlıklı yazısında “Demokrasi bir yaşam felsefesidir ve “vatandaşların” rejimidir” der. Yani, “yaşadığı toplumda cinsiyet, ırk, dil, din vb. nedenlerle hiçbir ayrıcalığa tabi tutulmadan tam bir eşitlik içinde olan; hak ve sorumlulukları gene objektif olarak yasalar ile belirlenen özgür insanların rejimidir” (Ateş, 1993: 26) ifadesiyle demokrasiyi tanımlamıştır. Siyasal katılım demokrasilerin olmazsa olmazıdır. İnsanlar arzu ve taleplerini ortak paydada birleşerek örgütlenir, zaten demokrasi örgütlü insanların rejimi olması hasebiyle baskı grupları oluşturarak siyasal katılımı sağlayacaklardır. Churchill’in “Demokrasi berbat bir rejimdir; ancak rejimlerin en az berbat olanıdır.” sözüne atıfta bulunarak daha iyi bir alternatifinin olmadığı gerçeğine değinmiş, mevcut rejimler arasında tüm olumsuzluklarına rağmen (temsilcilerin liyakatli insanlar tarafından belirlenmemesi, denetim zorunluluğu, karar vericilerin uzmanlıklarının tartışılır olması gibi) en ideal olanıdır tespitini yapmaktadır (Ateş, 1993: 27).

3.3.7. Kadının Kimlik Arayışı

Dergimizin bu sayısı tezimizin omurgasını oluşturmaktadır. Bu nedenle son bölümde detaylandırılarak bahsedilmiştir. Bu bölüme katkıda bulunan yazarımız Doç. Dr. Davut Dursun, kadının mahrem dışına çıkıp siyasal hayata katılmasını önemseyen bir yazı kaleme almıştır. Abdurrahman Aslan, Ümit Aktaş, Abdurrahman Dilipak, Altan Tan, Abdülaziz Bayındır, Yıldız Kavuncu, Sibel Eraslan, Yelda Şahin, Rasim Özdenören, Ergün Yıldırım, Doç. Dr. Vehbi Yavuz gibi pek çok değerli aktivist, yazar, akademisyen ve düşünürün katkılarıyla epey ses getiren bir sayı çıkarılmıştır.

Kadın Kimliği’nde İslami hareketin ideolojik söyleminin uzantısı olarak modern kadın imgesi eleştirilirken Asr-ı Saadet döneminin kadın anlatısı dergide inşa edilen kadın kimliğinin çehresini belirler. Fitrat ekseninde inşa edilen Müslüman kadın kimliğinin başat unsuru olarak aile ve kadının ev içi rolleri ön plana çıkar. Fitri ayrımın hayatın her alanını kapsadığı görülürken kadının erkek karşısında daha naif bir fitrata sahip olduğuna ilişkin ön kabul, kadını ikincileştiren toplumsal öğretileri yeniden üretir. Bununla birlikte cahiliye dönemindeki kadın algısını değiştiren İslam dininin,

kadına gereken değeri verdiği sıklıkla vurgulanırken modern hayata ilişkin yaşam pratikleri de bu tarihsel referansla belirlenir. Müslüman üst kimliği çerçevesinde feminist söyleme yakın bir tutum sergileyen kadın yazarlar, oldukça az sayıda da olsa vardır; ancak dergide, kadının eş ve anne olmak suretiyle toplumsal saygınlık kazanacağı görüşü hâkimdir. Dönemin feminist ruhunun etkileri yadsınmasa da derginin genelinde ön plana çıkarılan “eğitimli ev hanımlığı” dikkat çeker.

3.3.8. Türk Ekonomisi Darboğazda, Özelleştirme Çare Mi?

Yeni Zemin özelleştirme ile ilgili bu sayısında Doç. Dr. Davut Dursun “Devleti Küçültmek Özgürlük Sorunudur” başlıklı değerlendirmesinde devlet otoritesinin varlığını esas sorun özelleştirmeyi ise teknik bir sorun olarak görmekle birlikte “Devletin küçültülmesi ve özelleştirme sorunu, çürüten ve tıkanan devletin tasfiye edilmesi, devlet işlevlerinin yeniden belirlenmesi, toplumun devletin önüne geçirilmesi, toplumun kendi sorunlarını kendisinin tespit etmesi ve çözümlerini de kendisinin üretmesi, daha iyi bir eğitim, daha insani sağlık, daha aktif kültür hizmetleri ve daha insanca bir hayat yaşanması sorunudur.” ifadesini kullanmıştır (Dursun, 1993e: 12-14).

Nazif Gürdoğan “Ne Özelleştirme Ne De Devletleştirme” başlıklı yazısında “.. İş çevreleri ya da politikacıları ‘insan avcıları’ yapacak olan özelleştirme ya da devletleştirme değildir. Hem politikaları hem de iş çevrelerini “alan el” durumundan “veren el” durumuna getirecek tek güç: İnanmış insandır.” ifadeleriyle insan gücünün önemine vurgu yapmıştır (1993, Sayı:8, 13).

Mehmet Metiner “Rezzak Devlet’e Hayır!” yazısında devletin küçülmesi talebinin aslında devletin asli görevlerine çekilmesi anlamında olduğunu ifade etmiştir. Yani sistemi tıkayan etkenin merkeziyetçi bürokratik yapı olduğu ve çözümün ise bu yapının kırılarak yetkinin halka değişik organlar aracılığıyla dağıtılması olduğu önerisinde bulunmuştur. Zarar eden KİT’lerin ve PTT’nin özelleştirilmesinden yana fikir beyan eden Metiner, Türkiye’de Devletçilik anlayışının eleştirilerini yaparak birey-toplum-devlet ilişkilerinin hukuk devleti normlarına uygun hale getirilerek yeniden bir yapılandırmanın gereği üzerinde durmuştur (Gürdoğan, 1993: 13).

Rasim Özdenören “Yabancı Sermayeden Korkulmamalı” başlıklı değerlendirmesinde özelleştirme ile yasakçı devletin getirdiği kısıtlamaların ortadan kalkabileceğini söyleyerek KİT’lerin serbest piyasa işleyişini bozduğunu ve kaynak tahsisini olumsuz yönde etkilediğini ifade eder (Özdenören, 1993a: 16). Bu nedenledir ki özelleştirme ile yabancı sermayenin ülkeye girmesinde bir sakınca görmemektedir.

Ahmet Büyükkaymaz (İktisatçı) “Amaç Devleti Küçültmektir” başlıklı yazısında “..Devletin ekonomideki kontrolünün özelleştirmeye asgariye indirilmesi, ideolojisinin değiştirilmesini beraberinde getirecektir. Özelleştirmeye karşı olanlar da sanırım böyle bir sonucu gördükleri için karşı çıkmaktadırlar” der (Büyükkaymaz, 1993: 28). Özelleştirmenin sadece ekonomi alanında değil, eğitimin özelleştirilmesi, radyo ve televizyonun özelleştirilmesi gibi alanların da eklenmesiyle genişletilebileceğini ifade etmiştir.

3.3.9. Türkiye Nereye Gidiyor?

1990’larda kurulan yenedünya düzeninde İslami olan her şeye önyargılı olduğu belirtilerek ve Türk toplumunun, resmi ideolojinin her alanda çöküşüne tanıklık ediyor olduğu ifade edilmiştir. *Yeni Zemin* dergisinin 9. sayısında bu dönemde İslami yaşam tarzını temel alan İslami düşüncenin yükselmesi; resmi ideolojinin Türkiye toplumuna baskıcı, inkarcı, asimilasyoncu ve jakoben yöntemlerle dayattığı “Ulus devlet”, “batılı yaşam”, “çağdaş toplum” uygulamalarının ekonomik, sosyal, tarihsel ve kültürel bağlamda tartışması yapılmaktadır.

3.3.10. Tıkanan Sistemin Çöken Kurumu: Üniversite

Türkiye’nin temel sorunları üzerinden kapak dosyaları hazırlayan dergimiz 10. sayısını yeni eğitim öğretim yılının başlamasına denk getirmiş ve bu sayıyı Üniversitelere ayırmıştır. Cumhuriyet dönemi eğitim kurumlarının esas hedefi toplumu hızlı bir şekilde Batılılaştırmak olmuştur. Eğitim kurumları Batı örnek alınarak yeniden düzenlenmiştir. Bağımsız olması gereken üniversiteler resmi ideolojiyi savunan akademisyen ve bilim insanları tarafından bireyler yetiştirmektedir. Resmi ideoloji doğrultusunda oluşturulan kurumların yaşadığı sıkıntıları bu bağlamda üniversitelerin de yaşadığı ve hatta çökme noktasına geldiği eleştirileri üzerinden

oluşturulan “Tıkanan Sistemin Çöken Kurumu: Üniversite” sayısı aşağıdaki soruların cevaplarını değerli akademisyen ve yazarlara yönelmiştir:

- Üniversitelerin batılılaşmayı ve modernizmi topluma yayan resmi birer kurum oldukları, bilimi putlaştırarak pozitivistliğe taşıyıcılık yaptıkları ve halktan kopuk olmanın yanında halkın sorunlarına somut çözümler üretemedikleri belirtilmektedir. Siz, üniversitelerin mevcut yapısını, eğitim ve üretkenlik açısından yüklediği misyonu nasıl buluyorsunuz?
- Toplumsal-ekonomik-politik alanlarla ilişkileri de göz önünde bulundurulursa ideal bir üniversite nasıl bir yapılanma içinde olmalı, ne gibi işlevler yüklenmelidir? Üniversite gençliğinin ise bir kimlik arayışı içinde bulunduğu, bu arada toplumsal yapıyı dejenere ettiği ve sonuçta da işsizler ordusuna katıldığı vurgulanmaktadır. Siz bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? (Yeni Zemin kapak dosyası, 1993: 7)

Doç. Dr. Davut Dursun “Üniversiteyi ve Sorunlarını Tartışmak” başlıklı yazısında diğer sorunlar gibi eğitim ve öğretim konusunun da nihai tahlilde bir rejim ve sistem sorunu olarak karşımıza çıktığı açıklar. Sisteme ve siyasal rejime yön veren temel ilkelerin gelenek, tarih ve yerel kültür değerlerinden alınmadığı ve ancak resmi ideoloji tarafından belirlendiği bizim gibi ülkelerde toplumun yaşadığı başlıca sorunların temelinde yerel geleneksel yapılarla bağdaşmayan ve hatta onunla çatışma halinde olan ideolojik düzenlemelerin toplumu karşı karşıya getirdiği yapısal durum olduğu bilinmektedir (Dursun, 1993f: 8-11).

Türkiye’de üniversitelerin gelişimine bakıldığında siyasal olaylardan en çok etkilenen kurumlar olduğu söylenebilir. Üniversiteler darbe ve askeri müdahalelerden ilk etkilenen yerler olmuştur. “1933 müdahalesi, 1960 147’ler meselesi, 1402’likler konusu incelendiğinde toplumsal ve siyasal problemlerden neden üniversitelerin be denli etkilendiği görülebilir (Dursun, 1993f: 9). Türkiye’de üniversitelerin resmi ideolojiye zemin oluşturma ve batıda üretilmiş bilgiyi Türkiye’ye taşıma işlevleri olduğu iddiasında bulunan ve bunu eleştiren yazar, Türkiye’den yurtdışına yüksek lisans ve doktora eğitimine gönderilen öğrencilerin dil öğrenme haricindeki çalışmalarının ülkemize yaptığı katkılarının da bir değerlendirmeye tabi tutulmasını tavsiye etmiştir. YÖK’ün 1990’larda da tartışıldığı bu dönemde iktidara gelenin ideolojisi doğrultusunda bilgi üretiminin yapılması şiddetle eleştirilmiş; denetim,

rekabet ve yarışmaya dayalı bir yapının getirilmesi, orijinal bilimsel çalışmaların yapılmasına teşvik edilmesi ki hatta öğretim üyelerinin ders veren lise öğretmenleri rolünden kurtarılıp bilimsel araştırma yapan kişiler olması gereği üzerinde durulmuştur (Dursun, 1993f: 10).

Mevcut sorunlara bakıldığında günümüzde halen aynı sıkıntıların yaşandığı gözlemlenebilir. Artık liselerin birer ortaöğretim kurumu haline gelmesi, liseden mezun olan öğrencilerin üniversite müfredatına hâkim olmadığı için öğretim elemanlarının lise öğretmeni gibi temel bilgiyi öğrenciye tekrar vermek zorunda kalması, öğrencilerin çokluğu, yapılan sınavlar ve sınav kâğıtlarının okunması, öğrencilerin değerlendirilmesi vs. bilgi üretme imkânını zorlaştıran bu faktörler nedeniyle öğretim elemanlarının yaşadığı sıkıntılar günümüzün de yegâne sorunları arasında halen mevcudiyetini devam ettirmektedir.

Prof. Dr. Nilgün Çelebi “Bürokratik Çekişme ve Bilim” başlıklı değerlendirmesinde “..Selçuklular ile başlayıp Osmanlıyla devam eden ve 1960’lı yılların sonlarına kadar gelen uzun zaman dilimi içerisinde eğitim/öğretimin ve eğitici/öğreticilerin (Ulemanın) eleştirisi, halk tarafından değil, fakat bürokrasi ve askeri kanat tarafından yürütülmüştür. Selçuklu-Osmanlı toplumlarının temel kurumları olan eğitim-yönetim-ordu üçlüsü arası mücadele, kitle tabanı olmayan bir mücadeledir ve bu üçlünün birbirleriyle olan mücadeleleri, egemen alan olan politik tabanın gerçek efendisi olan Sultan’a daha yakın durma isteklerinden kaynaklanmaktadır.” tespitinde bulunmuştur (Çelebi, 1993: 11). 1990’larda yapılan bu tespit, ulema-bürokrasi çekişmesinin Türkiye’de Batıdaki meslektaşlarıyla karşılaştırılamayacak düzeyde sınırlı imkânlar ile çalışıp mükemmel düzeyde bilgi üreten bilim insanlarının çalışmalarının yeterince görünmediği konusu günümüzün de tartışma konuları arasında yerini bulmaktadır.

Rasim Özdenören “Türkiye’dekiler Üniversite mi, Yüksekokul Mu?” başlıklı yazısında Türkiye’deki üniversiteleri bir yüksekokul olarak değerlendirmiş ve mevcut tarihlere açıkta kalan 440 bin öğrencinin üniversiteye kaydının yapılmasını kaynak israfı olduğunu ifade etmiştir (Özdenören, 1993b: 12).

3.3.11. Değişim Sürecinde İslami Hareket

Siyasi ve iktisadi sapmaların baş gösterdiği ilk dönemlerden itibaren, yaşamı İslam'ın kendi referanslarına yani Kuran ve Hadis'e göre yeniden biçimlendirmesi için yapılan çalışmaların, gösterilen çabaların tümünü birden İslami hareket olarak tanımlayan dergimiz bu sayısında İslami hareket kavramını ve İslami hareketin değişim süreci içerisindeki yansımalarını değişik bakış açılarına ve farklı görüşlere de yer vererek değerlendirmektedir. (Yeni Zeminden Sunuş, 1993e: 1).

Atasoy Müftüoğlu, “Gerçekliğimizle Yüzleşmekten Korkmamalıyız” başlıklı yazısında Filistin, Afganistan, Pakistan, Mısır, Cezayir ve Tunus gibi ülkelerdeki İslami hareketlerin toplumda yeterli karşılığını bulmadığını bu yüzden zayıf kaldığı tespitinde bulunarak “...İslami hareketlerin toplumsal temellerinin çok zayıf olduğu inkar edilemez bir olgudur. Bugün faaliyet halinde bulunan İslami hareketlerin güçlü kültürel ve siyasal temelleri yoktur. İslami hareketler kısmi ve mevsimlik kimi başarılarla kendilerini tatmin etmektedirler” ifadesini kullanmıştır (Müftüoğlu, 1993b: 9).

Altan Tan “Harekette Devlet-Hayat Sürütüşmesi” başlıklı yazısında Türkiye’deki radikal İslami hareketin siyasette harici; itikatta ise mutezili özellikler gösterdiğini belirterek “Siyasi parti çalışmaları bir yönüyle mevcut potansiyeli tutup, kontrol edip düzene entegre etme; başka bir çeşidiyle ise geleceğe dönük hedeflerin önünü açacak mevcut durumu kısmen iyileştirip rahatlatacak ara çözüm araçları olarak değerlendirilebilir... Modern şehri reddederken, alternatif bir paradigma ve medeniyet ortaya koyulmaması; geleneksel taşra İslamı’nın değerlerinin ise kentte sürekli olarak kan kaybetmesi ve uzun süre direnememesi radikal hareketin bir çıkmazıdır... Klasik örgüt mantığıyla tepeden aşağıya her şeyi kontrol etme ve yönlendirme mantığıyla diğer İslami çalışmalara yüz çevirme ise diğer bir çıkmazdır.” ifadelerini kullanmıştır. (Tan, 1993b: 10-11).

Doç. Dr. Davut Dursun “Müslümanlar Siyasetin Neresinde?” başlıklı yazısında Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşundan 1990'lara dek gelen veya gelişen siyasi hareketlerin İslami boyutuna değinmiş ve İslami hareketlerin örgütlenerek kurduğu siyasi partilerin başarı veya başarısızlıklarını değerlendirmektedir. “..Türkiye'nin

siyasal hayatında Müslümanların talep ve isteklerinin temsilcisi olan İslamcılar, sorunlar denizinde boğulmakta olan toplumda hakkın, yerel ve geleneksel olanın, doğrunun, öz tarih ve kültürün sözcülüğünü yapmaktadırlar. Türkiye’deki siyaset ve düşünce tarihi, kesin çizgileriyle, İslamcılar ve Batıcılar arasındaki bir mücadeleden ibarettir.” cümleleriyle değerlendirmesini tamamlamıştır. (Dursun, 1993g: 14).

Prof. Dr. Nur Vergin “Camilerin Dolup Taşması Bir “Hareket” Teşkil Etmez” başlıklı yazısında “İslami hareket deyişinden siyasi amaçlı, hedefi belirlenmiş ve bu hedefe ulaşmak için örgütlenmiş bir oluşumu anlıyorum. Olguyu bu şekilde tanımlayınca, Türkiye’de toplumu kaplayıcı nitelikte nitelikli bir İslami hareketin var olduğunu düşünmüyorum” kanaatini dile getirmiştir (Vergin, 1993: 15). Bu ülkede “İslam; kitlelerin gözünde dindir, siyaset değildir” diyerek önemle seçmenin beklentisi üzerinde durmuştur. Türkiye’de seçmen her dönemde siyasetçiden ülkeyi yönetme, refahı artırma becerisini göstermesini bekler. Türkiye tarihi geçmişinden aldığı güçle uluslararası sistemde söz sahibi olmak ister. Vergin Türkiye’yi bu konuma taşıyabilecek tüm siyasetçilerin ve siyasi partilerin destekleneceği öngörüsünde bulunmuştur. Yazının tamamı değerlendirildiğinde Prof. Dr. Nur Vergin’in Yeni Dünya Düzeninin oluşumu ile ilgili Türkiye üzerinden yaptığı tespitlerinin ne kadar yerinde olduğunu ifade etmek çok da yanlış olmayacaktır.

3.3.12. Tarikatlar

Bu sayının kapak dosyası Türkiye toplumunu sosyal, kültürel ve siyasal açıdan ilgilendiren “Tarikatlar” oluşturmaktadır. İlk değerlendirmeyi yapan Osman Tunç, Tarikat’ın dünyeviliğe bir tepki olarak doğduğunu ifade eder.

Doç. Dr. Davut Dursun “Sivil Toplum Kurumları Olarak Tarikatlar” başlıklı yazısında Türk siyasal hayatına bakıldığında Cumhuriyet yönetiminin sivil toplum yerine siyasal toplum yaratma isteği eleştirmiş “...Bugün Türkiye’deki dini hayatın canlılığında camilerden çok tarikatların müessir oldukları bir gerçekse, bunda cami ve tekke arasındaki ruh, aşk ve şevk dünyalarında beliren mantalite farklılığı etkili olmaktadır. Tarikatlar sosyolojik olarak tam bir sivil toplum kuruluşları şeklinde ortaya çıkmışlardır...” ifadelerini kullanmıştır (Dursun, 1993h: 33-35). Yazının genelinde tarikatların istismara açık bir alan olan olmasına rağmen tarikatların kültür

ve sanat açısından insana yani topluma olumlu katkılarının yanında siyaset ve sosyal açıdan da önemli rolleri olduğu ifade edilmektedir. "... Modern kentlerin varoşlarında giderek kaybolmakta olan, yalnızlığa itilen, yabancılaşan ve bir tür anomi hali yaşayan bireyleri sıcak bir dayanışma ve yardımlaşma ortamı içinde hayata bağlayan, onlara sığınacakları bir melce sunan tarikatlar binlerce müntesiplerini kontrol etmeleri ve siyasal bakımdan mobilize edebilmeleri dolayısıyla siyasal partilerin ilgisini çekmiştir. Bu sebeple de çok partili döneme geçildiğinden bu yana özellikle muhafazakar seçmene seslenen partiler genel olarak tarikatlarla ilişkileri iyi tutmak için gayret göstermişlerdir." (Dursun, 1993h: 34-35). Bu cümlelerinden yola çıkarak toplumun desteğini almak isteyen siyasilerin oy kaygısıyla da tarikatların beklentileri hususunda politikalar da oluşturabileceğini söylemek çok da yanlış olmayacaktır.

Rasim Özdenören İslami cazip kılan şeyin tasavvufi yaşantı olduğunu dile getirmiş tarikatları ise tasavvufun zikir usulleri olarak görmüştür. Cumhuriyetten sonra tarikatlar illegal sayıldığından görünmeyenlerin yok olmadığını sahil olanların öğrenci yetiştirmeye devam ettiğini, toplumsal çalkantıların kritik anlarında dengeyi tarikatların sağladığını ifade etmiştir (Özdenören, 1993c: 36).

Ergün Yıldırım "Modernleşmeyle Yaşanan Dönüşüm" başlıklı yazısında tarikatların birer eğitim ortamı olarak birbir ilişkiyi önemseyen sembolik bir dil sistemini benimsediğini (Yıldırım, 1993c: 37) ifade ederek cemaatsal bir yapılanmayla bireyin anlamlılık arayışına cevap sunduğunu ve kimliğin kazanılmasında önemli bir işlev gördüğünü söylemiştir. Modernleşme tüm İslami toplumsal kurumları etkilediği gibi tarikatları da etkilemiştir. Batılılaşma politikasına engel görülen tarikatlar tasfiye edildi. Kendi içine çekilen tarikatlar şeyhin boyunduruğuna girerek vasıfsızlaştı (Yıldırım, 1993c: 38). Bu dönemde Türkiye toplumunun hızlı kentleşmesi ve liberalleşmesiyle tarikatlar kabuklarından çıkmaya başladılar. Yıldırım, bu yeni dönemde "... Tarikat topluluklarının "yalnız insan" ve "meçhul insan"lara karşı önemi artmış ve kırsal kitlelerin modern kentte kendi değerlerini yaşama ve paylaşma yerlerine dönüşmüştür" ifadesini kullanmıştır (Yıldırım, 1993c: 39).

Dergi, gazete gibi kitlesel iletişim araçları vasıtasıyla Özal'la birlikte tarikatların da ekonomik etkinliklere entegre edildiği, sermaye birikimiyle bir "İslami Burjuvazi" oluşması eleştirilmiş "tasavvufi formasyonu" dışlayan burjuvatik niteliğe

evrilen bir düzenden bahsedilmiştir (Yıldırım, 1993c: 39). Yaklaşık 30 yıl öncesinden yapılan bu değerlendirmeye bakıldığında Modernleşmenin getirdiklerinin günümüzde de olumlu veya olumsuz etkilerinin devam ettiğini, bundan İslami kesimin de payını aldığını söylemek çok da yanlış olmayacaktır.

3.3.13. Kemalizm'in son kalesi: Laiklik

Cumhuriyet tarihi boyunca laiklik ile ilgili tartışmalar günümüzde de dahil olmak üzere halen devam etmektedir. 90'lı yılların da hararetli tartışmalarına konu olan Laiklik uygulamaları Türkiye toplumunun sosyal ve kültürel değerleri ile bağdaşmadığı gerekçesiyle türlü eleştiriler almıştır. Türkiye'de dine müdahale olarak ortaya çıkmasıyla (Ezanın Türkçeleştirilmesi, dini eğitimin denetlenmesi vs.) eleştirilen ilke 70 yıllık Cumhuriyet döneminde söz konusu uygulamalar göz önüne alındığında, laikliğin toplum katmanlarında kabul görmediği ve bunun Türkiye toplumuna zorla ve ısrarla dayatılan bir ilke olup olmadığı tartışılarak ilgili bu sayının kapak dosyası olmuştur. "Laik devlet olur, laik insan olmaz" (Yeni Zemin kapak dosyası, 1994: 15) söylemi üzerinden tartışmanın omurgası oluşturulmuştur.

Kemalist kadro tarafından Batılılaşma yolunda en büyük engel olarak görülen din engelini kaldırmanın yolunun Laiklik olduğu ifade edilmiştir. Sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal hayatı da dahil olmak üzere asırlardır biçimlendiren din, tasfiye edilerek bireyselleştirilmiştir. Cumhuriyetin dayattığı temel mantık, dinden ne kadar uzaklaşırsa uygarlık düzeyine o kadar kısa sürede erişilebilirdi. Oysaki Avrupa'da dinin devletten ayrılış serüveni ile Türkiye'nin serüveni birbiriyle bağdaşmamaktadır. Türkiye'de laiklik adına bir sürü düzenleme yapılmıştır. "Demokratik bir ülke olmak istenirken halkın iradesi yerine devletin ve merkezi otoritenin kararları doğrultusunda hareket edilmesi" eleştirilmiştir (Yeni Zemin kapak dosyası, 1994: 13) Halkın iradesi ile laiklik adına yapılan uygulamalar çakiştığında askeri vesayet kendisini göstermektedir. Eğer Demokrasi halkın iradesi demekse, halkın iradesi doğrultusunda yapılan uygulamaların onaya tabi tutulması Türkiye'de demokrasinin uygulanabilirliği imkânsızlaştırabilir. Türkiye'de çeşitli sebeplerden ötürü din, Diyanet İşleri Başkanlığı gibi devletin resmi kurumları ile denetim altına alınmak istenmiştir. Uluslararası konjonktürün dayatmasıyla değişmeye zorlanan Türkiye'de, Kemalizm'in aşılmasına çalışılması veya revize edilmesi tavsiye edilebilir.

3.3.14. Demokratikleşme Sürecinde Özerk Yerel Yönetimler

Bu sayımızın gündemi merkez-taşra ilişkilerinin sağlanmasında önemli bir rol oynayan yerel yönetimler olmuştur. Yerel yönetimlerin statülerinin yeniden düzenlenmesi ve özerkleştirilmeleri önerilmektedir.

Küresel sorunlara çözüm bulma noktasında tıkanıdığı gerekçesiyle eleştirilen ulus devletlerin yerel taleplere de cevap veremediği bu nedenle yetkilerini uluslararası kuruluşlara ve yerel yönetimlere bırakması gereği üzerinde duruluyor. Ülkemizde de yapılacak en küçük hizmetlerin bile merkeze endekslenmesi çağın şartlarına uymamakla birlikte her şeyi merkez bilir anlayışı demokratikleşme sürecinde etkisini ve önemini kaybetmiştir. Dikey örgütlenme yerine yatay örgütlenme öneriliyor. (Yeni Zemin kapak dosyası, 1994: 9-12)

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ülkenin bütünlüğünün bozulması ihtimalini de getirir mi diyen aydınlar sağlam bir demokratik anlayışın hakim olduğu ülkeler örnek gösterilmiştir. Yerel yönetimlerin özerkleştirilmesinin federatif yapıya zemin hazırlama düşüncesinde olanlara karşılık ise Prof. Dr. İlber Ortaylı yerel yönetimin federalizmden farklı olduğunu vurguluyor; "...Yerel yönetimleri federalizm gibi düşünenler yanlış formül kullanıyorlar. Bu ya bilmeyerek, ya kasıtlı olarak yapıyor. Federasyona kapı açmak için yerel yönetim mekanizması üzerinde oynamak ne ikna edicidir, ne de insanı sağlam bir yere götürür." (Yeni Zemin kapak dosyası, 1994: 12)

Az nüfuslu ülkelerde uygulanır, çok nüfuslu ülkelerde uygulanması sorunlara yol açar fikrinin de doğruluğu tartışılmış ve sonuç olarak bunun her şeyden evvel bir yetki dağılımı yani merkezin yetkisinin yerel ile paylaşılması olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye'nin demokratikleşmesi için çoğulcu ve katılımcı bir yapı için yerel yönetimleri güçlendirmek, yerel idarelerde karar ve sorumluluk organlarının seçimle işbaşına gelmesi, yürütme noktasında vali ve kaymakamların da seçilmesi tavsiye edilirken "...Yerel meclisler işlevsel hale getirilip, merkezden gerçek yetkilerini devralan seçilmiş yöneticilerin istişari bir yönetimde bulunmaları sağlanmalıdır." (Yeni Zemin kapak dosyası, 1994: 12) ifadesi kullanılmıştır. Ancak katılımcı ve sivil bir toplum oluşturmak isterken küçültülen devlet aynı bürokratik zihniyet ile devam

ederse küçük devletçikler ortaya çıkararak geçmiş durumu yinelemekten öteye geçemeyeceği söylenebilir.

3.3.15. İslami Sembolün Çağdaş Sembolü: Said Nursi

Bu sayıda Said Nursi'nin vefat yıldönümü dolayısıyla kapak sayısı olarak Bediüzzaman ve Nurculuk ele alınmıştır. Meşrutiyet dönemi Osmanlı uleması; gelenekçi İslam'ı savunanlarla, İslam'ı çağın gereklerine uygun bir biçimde yeni bir yorumu tabi tutanlar olarak ayrıldığında akıl ve ilmi ön planda tutan Said Nursi'yi ikinci kategoride değerlendirmek daha doğru olacaktır (Tunç, 1994a: 33-37). Bediüzzaman'ın eserlerinde cevaplamaya çalıştığı sorunlar 19. yy pozitivizmi ile 20. yy materyalizmin estirdiği inkarcı felsefe anlayışından kaynaklanan sorunlardır diyen Osman Tunç "Said Nursi Kur'an'ın Çağdaş Yüzüne Ayine Oldu" başlıklı yazısında "...Bediüzzaman Batı teknolojisini transfer etmekte bir beis görmemekle beraber söz konusu teknolojinin dayandığı felsefi arka plana şiddetle karşı çıkıyor, bu teknolojinin ürettiği batılı yaşam biçimini kesinlikle reddediyordu." (Tunç, 1994a: 35) ifadelerini kullanmıştır. Risale- Nur külliyyatı hayatın her anını (günlük yaşam, sosyal ilişkiler, siyasi ve ticari faaliyetler vs.) İslamileştirme amacıyla olmuştur. Cumhuriyet döneminin batıcı politikası ile halk nezdinde oluşan manevi boşluk Bediüzzama'nın risaleleri ile dolmuştur. Bediüzzama'nın başlattığı Nurculuk hareketi Osman Tunç'a göre doğrudan doğruya politik bir hareket olarak görülmez, hareketin amacı önce toplumu dönüştürmek, günlük hayatı İslamileştirmek ve İslam'ı tabana yaymaktır (Tunç, 1994a: 36-27). Said Nursi'nin siyaset anlayışının temel unsurları baskı, şiddet ve teröre dayalı yönetimlere karşı özgürlüğü, eşitliği, katılımcılığı desteklemek olmuştur.

Mehmet Kutluar, Nurculuk bir tecdit hareketidir demektedir (Kutluar, 1994: 38). Ali Mermer ise "Risale-i Nur, Said Nursi'nin nefis mücadelesidir" başlıklı değerlendirmesinde Eski Said ve Yeni Said dönemini ele almakta ve Eski Said döneminde Said Nursi'nin bir nefis mücadelesi verdiğini ve içinde bulunduğu toplumu " hayat-ı içtimaiye-i İslamiye" üzere bildiğini ve ona göre tarif ederek; kurtuluşu "siyaset kapısında" aradığını ifade etmiştir (Mermer, 1994: 39-42). Yeni Said Risale-i Nur'da değişen toplumun başka bir ifadeyle Kemalist kadrolar tarafından uygulanan projeye değiştirilen toplumun dinsizleşme tehlikesini sezerek buna önlem olarak

Kur'anı rehber göstermiştir. Eski Said ile kurtuluşu aradığı siyaset kapısını kapatmış ve Yeni Said ile kurtuluşun toplumu Risale-i Nur külliyyatında detaylıca bahsettiği Kur'an'da olduğunu vurgulamıştır. Esasen Yeni Said Eski Said'e nazaran Kemalizm için daha büyük bir tehlikeydi, çünkü toplumsal değişim projesinin doğrudan zihinsel ve kavramsal köklerini içten içe eritiyor ve halkın nezdinde yeni rejimin meşruiyetini sorgulanır hale getiriyordu (Yavuz, 2004: 267).

Bediüzzaman'a göre kadın, bir "şefkat kahramanı" olarak doğup yetiştirdiği insanların, "ihlas" ile hem dünya hem ahiret hayatında mutlu olmaları için çalışıp gayret göstermelidir. Çünkü o, şefkat duygusunu çocuğuna her iki dünya için verdiği takdirde, çocuğun kişiliğinin gelişip güçlenmesinde ilk ve önemli etkileri gerçekleştirmiş olacaktır. Annenin çocuğuna verdiği ilk ders ve telkinler onu hayatı boyunca etkileyecektir. Kadın, çocuğuna şefkatini sadece dünya hayatı için, maddi konularda gösterirse onun hem dünyasını hem ahiretini kötü bir biçimde yaşamasına sebep olabilecektir. Kadının şefkat duygusuyla insanlara faydalı olabilmesi de elbette İslam dininin gerektirdiği terbiyeye önce kendisinin sahip olması, öğreteceklerini öğrenmiş olmasına bağlıdır (Işık, 1993: 16).

3.3.16. Değişimin Önündeki Engel: Kemalizm

Yeni bir dünya düzeni oluşmakta ve bu oluşun yenedünya düzeninin demokrasi, serbest piyasa, insan hakları gibi söylemleri ile devletçi görüşün uyuşmadığı savunulmaktadır. Bu kapak dosyasını incelediğimizde Türkiye'deki durumu ise 3 farklı görüşü savunanları kategorize ederek ifade etmeye çalışabiliriz. İlk olarak Mustafa Kemal'in yaptıklarını doğru kabul etmekle birlikte getirdiği ilkelerin halen geçerli olduğunu savunan bir kesim bulunmaktadır. İkinci kesim halk için halka rağmen yapılan uygulamaların terk edilmesiyle Mustafa Kemal'in yöntemlerinin değil ideallerinin geleceğe taşınması gerektiğini savunmaktadır. Üçüncü bir kesim ise Kemalizm'in Türkiye'nin ihtiyaçlarına uygun düşmediği ve toplumsal gelişmeyi engellediği tezini savunmaktadır. İlgili sayıda bu minvaldeki görüşlerden yola çıkarak Kemalizm'in 1990'ların Türkiye'sinin konjonktürüne uygunluğu tartışılmıştır. "Kemalizm sun'i bir ideolojidir" (Albayrak, 1994:20-21) diyen Sadık Albayrak Kemalist uygulamaları eleştirmekte ve 21.yy konjonktürüne uyum sağlamayacağını değerlendirmiştir. Kemalizm'in bir ideoloji değil, siyasal örgütlenme yöntemi

olduğunu söyleyen Ergün Yıldırım'a göre ise resmi ideoloji batıcılıktır (Yıldırım, 1994: 20-24). Baskıcı bir usulle dikte ettirilen batılı değerlerin, Türkiye toplumu tabanı tarafından benimsenmediği için din ve gelenek bir değerler sistemi olarak Türkiye toplumunda kendisini yeniden göstermek isteyeceği tartışılmıştır. Doç. Dr. Davut Dursun'un "Kemalist İlkeler ve Demokrasi İlişkisi" başlıklı değerlendirmesinde "... Kemalizm'i demokrasiyi nihai amaç olarak benimsemiş bir ideoloji olarak ortaya çıkmasını engellediği ve Kemalizm'i oluşturan altı temel ilke içerisinde demokrasinin bulunmaması sebebiyle demokrasinin hedeflenmediği söylenebilir" (Dursun, 1994: 25) ifadesini kullanmıştır. Ayrıca Türkiye'de demokrasinin gerçek anlamda kurulabilmesini askeri Kemalizm'den ve resmi ideolojiden vazgeçilmesi gereğine bağlamıştır. Yasin Doğan "Kahraman putlaştığı zaman ölür" başlıklı değerlendirmesinde Mustafa Kemal'in ölümünden sonra Kemalizm'e fikri eleştiriyebile tahammülü olmayan resmi ideoloji savunucuları tarafından kullanıldığını anlatan bir değerlendirme kaleme almıştır (Doğan, 1994: 28-31). "Kemalizm, tıkanan sisteme kalkan yapılmamalı" başlıklı yazısında Altan Tan "..Bugün mevcut sistem hemen hemen her konuda tıkanıp iflas etmesine rağmen kendini yenilemekte, değiştirmemekte direnmektedir Sorunlara çözüm aramaya çalışan, gayret gösteren liberal batıcı aydınlar bile hainlikle suçlanmaktadır. Sisteme alternatif getirmeye çalışan tüm çevreler en kestirmesinden "bölücü" veya "şeriatçı", "yobaz", "Atatürk düşmanı" olarak ilan edilmektedir. Mevcut yöneticiler Atatürk'ü hemen hemen her meselede kendilerine kalkan ederek ayakta durmaya çalışmaktadırlar..." (Tan, 1994d: 32-33) ifadesini kullanmıştır. Said Nursi'nin "Eski hal muhal; ya yeni hal, ya izmihlal" sözü dergiye katkıda bulunan birçok yazar tarafından kullanılmıştır. Bu yazıda da bu söze yer veren Altan Tan'ın da Kemalizm'in konjonktüre ayak uyduramadığını ve statükonun direnmesinin bu topluma zaman kaybettirmekten başka bir işe yaramayacağını değerlendirmesinin bir özeti olarak dile getirebiliriz.

Batının modern yüzüne bakarak toplumu bu minvalde dönüştürmek isteyen aydınların, taklitçi zihniyeti eleştirilmiştir. Modernleşme ya da modernleşmeme bir kültür sorunudur, bu özelliği ile de tartışmaya açıktır. Çınar, "Maddi kalkınmanın temeli manevi kalkınmadır" ifadesiyle hem modernleşme sorununun öncelikle bir kültür sorunu olduğunu, hem de modernleşebilmemiz için uygun olan kültürün

“kendi” İslami kültürümüz olduğunu iddia eder (Çınar, 2004: 174). Kendi geçmişiyile dolayısıyla da gelenekleri ve kültürüyle barışık olmayan bir toplumun gelişmeyeceği aşikardır.

3.3.17. Ümmetin Yetimleri: “Kürtler”

17 ve 18. Sayılar, yani Mayıs ve Haziran 1994 sayıları bu son sayıda birlikte verilmiştir ve nedeni derginin maddi külfetinin karşılanması noktasında yaşanan sıkıntılar görünmektedir. Dergicilikte kısa bir yayın hayatına sahip olan *Yeni Zemin* aslında kapak dosyalarına bakıldığında Türkiye gündemini halen meşgul eden gözde sorunlara cevap aramıştır. Bu yönüyle değerlendirmeye değer bulunmaktadır. Uzun uzadıya üzerinde durulabilecek konuları, ayrıntılara girmeden özetleyerek vermeye çalıştık. Son sayı günümüzde de güncelliğini korumaya devam eden “Ümmetin Yetimleri: “Kürtler” başlıklı kapak dosyasına ayrılmış ve “Bab-ı Ali’den *Yeni Zemin* geçti” diyerek sürekli yazarları vedalarını yapmışlardır.

Türkiye 1990’lı yıllara Kürt sorunu ve Siyasal İslam tehdidi olmak üzere iki büyük sorun kümesiyle girdi (Şengül, 2004: 525). Bu sayıda Kürt Sorunu ve Çözüm Yollarını tartışan yazarlarımız Kürt sorunu ile terör olaylarını birbirinden ayırmak gerektiğini söyler. Kürt sorunu bir kimlik sorunu olarak değerlendirilmiş ve demokratik kurallar çerçevesinde masaya yatırılması tavsiye edilmiştir. Çiller ve demokratikleşme paketi eleştirilmiş, sivil iktidarın çözmesi gereken bu sorunun askere havalesi tartışılmıştır. Kürt sorununa din veya ideolojik bakmak yerine temel insan hakları sorunu olarak bakmanın yerindeliği üzerinde durulmuştur. Abdülmelik Fırat; Kürtlerin tanınmasını ancak örgütlenirken etnik değil, kitlesel partilerin kurulmasını önerirken Türkiye’de Etnik planda bir partinin fayda getirmeyeceği düşüncesini gerekleriyle paylaşmıştır (Fırat, 1994: 19).

Mehmet Metiner “Resmi Paradigma Kürt Sorununu Çözemiyor” başlıklı yazısında düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir: “Demokratik yeni bir sisteme geçilmesi halinde Kürt sorununun çözümünün pekâlâ mümkün olabileceğine inanıyorum. Başkalarına “kendileri gibi olma hakkının tanındığı ve herkesin eşit haklar temelinde bir araya gelebildiği bir yeni siyasal sistem (sahici demokratik sistem), kanımca Kürt sorununun siyasi çözümünü pekala mümkün kılabilir diye

düşünüyorum.” (Metiner, 1994d: 21-22) Türkiye’de Kürt sorunu ve din sorunu sistemi tıkayan iki önemli faktör olarak karşımıza çıkıyor. Süleyman Demirel’in o dönemde önerdiği “anayasal haklara dayalı vatandaşlık” demokratikleşme adına da bu 2 sorunun çözüme kavuşturulması açısından da önemsenmiştir (Metiner, 1994d: 21). Kürt sorunuyla “yükselişleri döneminde” karşı karşıya gelen İslamcılar bu sorunu rüşterini ispatlayacakları bir olay olarak değerlendirdiler (Şengül, 2004:529).

Kürt sorununun uluslararası boyutuna da değinilmiştir. Müslümanlar olarak tüm insanlığın sorunlarına duyarlı davranırken, Türkiye vatandaşı olan Kürtlerin demokratik temel vatandaşlık haklarının edinimi konusunda yapılan çalışmalar yetersiz değerlendirilmiştir.

Derginin çıkarılan 18 sayısı hakkında böyle bir bölüm ayrılmasındaki amaç dergi hakkında genel bir kanı oluşturmaktır. Kapak dosya konularının farklı olmasına rağmen olaylara ve sorunlara karşı bakış açısı ve üretilen çözüm önerilerinde benzerlik görülmektedir. İslamcı bir bakış açısıyla olayları değerlendiren yayın kadrosu ürettiği çözümlerde de İslami referanslara başvurmuştur. 1990’lı yılların yaşadığı sorunların temeli Cumhuriyet döneminin yanlış politikaları olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyet taraftarı olan ve olmayan ya da Batıcı ve İslamcı olarak değerlendirebileceğimiz iki zıt görüşlü neslin birbiri üzerindeki iktidar kurma mücadelesi tüm sistem üzerinde yaşanan sorunların kaynağını oluşturmaktadır. Örneğin sivil-asker ilişkileri, üniversiteler, yerel yönetimler vb. gibi tüm kurumlardaki sorunlar bu karşıt görüşlülüğün bir yansıması olmuştur. Kamusal alanda da sıklıkla karşılaşılan bu karşıt zihniyetler cinsiyet farklılığı da gözetmemiştir. Dolayısıyla erkeğin kadına uyguladığı hiyerarşi dışında, karşıt görüşteki kadınların da birbirine uygulamaya çalıştığı bir toplumsal hiyerarşiden söz etmek de mümkündür.

3.4. Yeni Zemin Dergisinin Bıraktığı/ Oluşturduğu Etki

Dergi, dergicilik için fevkalade kısa sayılabilecek bir zaman dilimi içerisinde yayın süresinin kısa süreceğini sezinliyormuş gibi her sayısını Türkiye’nin en önemli ve can alıcı konularına ayırmıştır. Uzun sürede yayınlanabilecek ve üzerinde durulabilecek konuları, ayrıntılara girmeden özetlemek suretiyle okuyucularına kapıyı

açmada birer anahtar rolü oynayacak önemli ipuçları verdiği söylenebilir (Yeni Zemin sunuş, 1994k: 1).

Dergicilikte muhteva ile birlikte biçim ve formasyona da ayrı bir önem veren *Yeni Zemin*'in 1,5 yıl boyunca her ay zamanında çıkabilme titizliğini göstermiş olmasının da bir ayrıcalık olarak altı çizilmelidir. *Yeni Zemin* İslamcı dergicilikte, biçim ve içerik açısından da yeni bir tarz ve üslup gerçekleştirmiştir (Tunç, 1994c: 9). Toplumun her kesiminden yazar ve düşünürün fikirlerine ve yazılarına yer verilmiştir. Klikleşmiş bir gurubun çıkardığı aynı şeyleri tekrarlayan bir dergi olmamıştır. Demokratik bir zeminde, toplumun yararına olan konularda ortaklaşa çözüm önerileri bulmaya çalışılmış ve sivil otorite tarafından üretilen politikalarda belirleyici olunmuştur.

Son bölümde derginin sürekli yazarlarının veda sözleri yer almaktadır. Türkiye'nin gündemini oluşturan konuları kapak dosyası olarak ele alıp işleyen ve İslami kesime fikri anlamda farklı bir pencere sunan kadrosuyla *Yeni Zemin* misyonunu tamamlamıştır. Aslında günün maddi koşulları gereği (Ekonomik kriz) dönemin yöneticilerinin de bu fikri zeminin bitmesinde dolaylı yoldan etkileri vardır. Siyaseten iyi yönetilemeyen bir ülke ekonomik darboğaza girmiştir. O dönem çıkarılan bir çok süreli yayın da bundan payını almıştır. Şartlar düzeldiğinde yayın hayatına tekrar devam etmek niyetiyle son yazılarına kaleme alan yazarlarımızdan Osman Tunç, Mehmet Metiner, Abdurrahman Aslan, Ali Bulaç, Rasim Özdenören, Kenan Çamurcu, Abdurrahman Dilipak, Hüseyin İrmak, Safa Mürsel, Hasan Mezarıcı dergiye maddi manevi şimdiye kadar katkı sunan yazar, düşünür ve akademisyenler başta olmak üzere okuyuculara da teşekkür ve tebriklerini sunmuşlardır.

“Bab-ı Ali’den *Yeni Zemin* geçti” diyen Osman Tunç Türkiye’deki dergi sektöründe yaşanan ekonomik sıkıntıları dile getirerek *Yeni Zemin* dergisinin kalburüstü seçki okuyucularına hitap ettiğini şu sözleriyle ifade etmiştir : “... *Yeni Zemin* dergisi çıktığı günden beri vasat bir okuyucu kitlesini hedef alma yerine vermek istediği mesajı geniş halk kitlelerine rafine biçimde ulaştırabilecek ana hoparlöre vermeyi yeğlemiştir.” ((Tunç, 1994c: 7). Dergicilikte kısa bir ömür olan 1.5 yılda Türkiye'nin gündemini oluşturan ağır ve köklü sorunlara çözüm üreten, düşünen, yazan, yayımlayan yazar kadrosuyla birlikte savunduğu görüşlerini tüm ekonomik,

siyasal ve psikolojik engellere rağmen okuyuculara ulaştırma noktasında başarılı olmuştur diyebiliriz.

“*Yeni Zemin* Misyonunu Tamamladı” diyen Mehmet Metiner ise *Yeni Zemin* dergisinin çıkma amacına uygun olarak değişimci bir çizgide ilerlediğini ifade etmiştir. “... *Yeni Zemin* merkeze karşı çevrenin sözcüsü oldu. Değişimden yana tüm güçlerle işbirliğini gerekli gören yayın siyasetiyle, totaliter ve otoriter sistemin geriletmesine ve gerçek demokrasinin kurulması sürecine teorik katkıda bulundu” (Metiner, 1994e: 8). Dergiye katkıda bulunan yazar ve akademisyenlerin olaylara getirdiği yeni bakış açıları ile İslami kesime farklı düşünce alışkanlığı edindirdiğine inanılmıştır. Metiner, *Yeni Zemin* dergisinin yeni dönemde misyonunu tamamladığını belirterek gelecekte derginin haklılığının ve öneminin daha iyi kavranacağını belirtmiştir.

Abdurrahman Aslan Müslümanların kendilerini arama ve bulma çabalarında *Yeni Zemin* dergisinin katkılarından bahsetmiştir (Arslan, 1994b: 9). Ali Bulaç, *Yeni Zemin* bir kilometre taşıydı (Bulaç, 1994d: 10) demiş, Rasim Özdenören dergiye olan sempatisinden bahsedip, “zihinlerin ve kalplerin genişlediği” sergilendi (Özdenören, 1994d: 10) ifadesinde bulunmuştur. Yayın Kurulu üyesi Kenan Çamurcu “...Tam anlamıyla harmanlanmakta olan Türkiye’nin önüne gerçekçi çıkış yolları gösterebilen bir bakış açısını oluşturma ve tekrar tekrar üretmede eşsiz bir performansın izlendiği *Yeni Zemin*, hiç kuşkusuz Türkiye’deki İslam düşüncesinin gelişimi sürecinde kilometre taşlarından biri olarak kayda geçmiş bulunmaktadır.” (Çamurcu, 1994: 11) cümleleriyle veda etmiştir.

Yeni Zemin dergisi, siyasal, sosyolojik, ekonomik, kültürel pek çok alandan yazı ve yazarları bir araya getiren değerli kadrosuyla 90’lı yılların keşmekeşinde ülkenin geleceğine ışık tutmuş ve kıymetli önerilerde bulunmuştur.

4. BÖLÜM

KADIN HAREKETLERİ VE KADIN KİMLİĞİ TARTIŞMALARI

4.1. Kadının Kimlik Arayışı

Müslüman toplumların çağdaş dönüşümünde en önemli konulardan biri kadının rolüdür. Müslüman toplumların tümünde kadın ve erkek kimlik anlayışında, aile içi rollerde ve kadının kamusal hayat içindeki yerinde önemli değişiklikler gerçekleşmiştir ve halen de gerçekleşmektedir. Kadının özgürleşmesi, ülkenin kalkınmasına eşit gibi görülmüştür. Sanki kadın özgürleştiği takdirde ki özgürleşmeden kastedilen daha çok kadının toplumsallaşmasıdır, muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefinin önündeki en önemli engellerden biri böylelikle aşılmış olacaktır.

“Kadının siyasi ve idari anlamda yöneticileri seçme ve yönetimi onaylama hakkı İslam’ın temel kuralları çerçevesinde garanti altına alınmış iken, İslam tarihi boyunca söz konusu hak, kadınların elinden fiilen alınmıştır. İslam düşüncesinde kadının siyasi haklarını (seçme ve seçilme hakkı), mescide gitmesini, okumasını, çalışmasını yasaklayıcı hiçbir hüküm yokken, kadın aktif hayatın dışına itilmiştir. Kadının söz konusu siyasi, idari ve sosyal alanların dışına itilmesinde hangi saikler rol oynamıştır? “ (Yeni Zemin Sunuş, 1993, Sayı:7, 5)

Avrupalılar ekonomik, askeri ve siyasi güçlerini genişlettikleri İslam dünyasında kadının sözde geri kalmış konumuyla ilgili düşüncelerini de ortaya koydular ve kendi sömürge faaliyetlerini haklaştırmak ve meşrulaştırmak için bu fikirleri kullandılar (Lapidus, 2010:622). Nilüfer Göle’nin de Müslüman toplumlarda çalışan kadının merkezi konumundan bahsederken bu gibi kaygıları taşıdığını ifade etmiştir. Gezinler, tüccarlar ve sömürge memurları aynı şekilde harem, çok kadınlı evlilik ve peçe gibi konular üzerine durdular ve sömürge yetkilileri siyasi ve ekonomik reformunun ancak kadınların haremlerden ve peçeden kurtarılıp onlara batılı kadınların sahip olduğu haklar verildiğinde gerçekleştirilebileceğini iddia ettiler (Lapidus, 2010: 622). Kadının statüsündeki değişiklik bütün toplum düzenindeki değişim taleplerinin bir sembolüydü (Lapidus, 2010: 623).

Kadınların konumlarının modernleştirilmesine ilişkin olarak ilk taleplerin tek evlilik, cariyeliğin kaldırılması ve kadınların hem evlilikte hem de toplumsal

faaliyetler içerisinde daha fazla özgürlük içinde olmalarının istendiği Osmanlı toplumunda ilk reform uygulamaları 19.yy da gerçekleşti. Kızlara yönelik ilkokul 1863'te kuruldu ve bunu 1870'lerde kurulan çok sayıda misyoner okulları takip etmiştir. 1908 ve 1919 yılları arasında çok sayıda ortaöğretim kurumu eğitime başladı ve 1915'te üniversite kadınlara açılmış oldu (Lapidus, 2010: 624).

Türkiye'nin en büyük siyasal partisine bir kadının başkan seçilmesi ve dolayısıyla başbakanlık makamına bu kadının gelmesi, kadınların siyasallaşması açısından son derece önemli bir gelişme olarak değerlendirilmelidir (Dursun, 1993d: 10)

4.2. Aile Kavramı

1970'lerden itibaren dünya genelinde gündemi oluşturan üç konu, 1980'lerden sonra Türkiye'nin de tartışma alanına girer: Çevre, özgürlük ve feminizm. Bu yıllardan itibaren çağdaş toplumun eleştirel tahlili yapılırken daha fazla eşitlik taleplerinden bahsedilmeye başlanır, öncelikle feminizmin erkekle eşitlik anlayışı Müslüman cephede de Müslüman kadının İslami mücadelede erkeklere karşı eşitlikten bahsetmesi olarak yansımış olur. Bu, genel akışın çok tabii bir neticesi olarak tezahür ederken meselenin esas boyutunun da gözden kaçmasına, ihmal edilmesine sebep olacaktır. Bu da içinde yaşadığımız "aile" ve onun "modeline" ilişkindir (Arslan, 1993a: 18)

Çekirdek Aile, modern toplumun olmazsa olmaz koşulu gibi görülmektedir. Uzak Doğulu bir Müslümanın da dediği gibi, modern hayat tek kadınlı, iki çocuklu, üç odalı, dört tekerlekli bir yaşama biçimini dayanılmaz bir biçimde cazip kılmaktadır (Arslan, 1993a: 19). Modern toplum inşa etme amacıyla toplumu dönüştürmeye çalışan Cumhuriyet rejimi bu yönüyle eleştirilmiştir. Kadına tanınan haklar bağlamında toplumun çekirdeği olan aile yapısının bozulduğu ifade edilerek, Cumhuriyet, toplumsal dejenerasyonun sorumlusu olarak kabul edilir.

Modern tarih içinde eşitlik ve özgürlük kavramlarının 1789 Fransız Devrimi'nden sonra kazandıkları yeni içerik anlamları ile kendilerini ilk defa "ailenin dışında" tanımlayan insan için bu çeşit bir -rasyonel- eşitlik hep cazibe yüklü olmuştur. Bu aynı zamanda kadın ve erkek olarak insanın kendisini ilk defa "aile"den bağımsız olarak tanımlaması demektir (Arslan, 1993a: 18). Aileden bağımsız birey olarak

görülen ve tanımlanan erkek ve kadın kimlikleri arasında aile olma sorumluluklarının dağıtılması bir hiyerarşiyi de beraberinde getirmektedir. Zamanının ve enerjisinin çoğunu kadın veya anne olmanın getirdiği sorumlulukları özel alanda yerine getirmede harcayan kadın dolayısıyla kamusal alanda ikinci plana atılmaktadır. Kadına biçilen rollerde, kadının kamusal alandaki statüsü görmezden gelinerek özel alanda kendisine yüklenen sorumlulukları görev bilinciyle yerine getirmesi beklenir. Çalışma hayatının kadının özgürleşmesi için yeterli olmadığı gerçeği göz önünde bulundurulmakla birlikte, annelik rolü ile özdeşleştirilen özel alan, kadının bireysel gelişimini sekteye uğratmaktadır. Aynı zamanda kadının erkeğe olan bağımlılığını artırarak ailenin yarattığı baskıya direnç göstermesine engel olmaktadır.

4.3. Kadın Hakları ve Kadın Hareketleri

Türkiye'de Osmanlı'nın son dönemleriyle birlikte gündeme giren "kadın hakları" ve örgütlenmeye başlayan Kadın Hareketleri, bütünüyle ideolojik bir nitelik taşıyordu. Her şeyden önce batılılaşmanın yoğun etkisi altında olan aydınlar, toplumun kurtuluşunu ararken çeşitli düşünsel açıklamaları tercih ederek, çözümünü sihirli fikirlerin ülkeye taşınmasında görüyorlardı. Aydınların kadın meselesini de ele almasının farklı nedenleri vardı. Öncelikle İslam toplumlarını laikleştirme, din ve devleti birbirinden ayırma, İslam hukukunun hâkimiyetinin azaltılması ve mevcut siyasi otoritelerin reddedilmesine yönelik teşebbüslerinin bir parçasıydı. Aydınlar kadının konumunu yükselterek kendi özgürlüklerini ve modernliklerini göstermek ve şahsi kazanımlarını ortaya koyarak kişilik değerlerini tasdik etmek istiyorlardı. Bu da Batı düşünce ve akımlarının Türkiye'de benimsenmesiyle gerçekleşebilirdi. Bu amaçla da Batı'da söz konusu akımların varlığını toplumlarımızın geçmişinde aranarak temellendirilmeye çalışıldı. Bu sosyolojik gerçeklik, kadın konusunda da kendisini ortaya koyuyordu. Kadının konumu toplumun geri kalmışlığını vurgulamak için kullanıldı (Lapidus, 2010: 623). Örneğin dönemin sosyologlarından Ziya Gökalp, Batı ile bütünleşebilmesi için feminizmin Orta Asya'da var olduğunu savunur. Ona göre Orta Asya Türklerinde kadınlar üstündü. Türkçülüğün esaslarında bahsedildiği üzere erkekler sakal-bıyık tıraşı yapıp saç uzatarak ve hatta hamile kalarak (!) kadınlara benzemeye çalışırlardı (Yıldırım, 1993b: 22). Osmanlı İslami kimliğinin yerine yeni bir Türk kimliğini yerleştirmek için Ziya Gökalp, İslam tarafından

sıkboğaz edilen kadının eski Türk toplumundaki yerini almasını önerir (Lapidus, 2010: 623). Atatürk de yeni bir demokrasi ve özgürlük dönemi için özellikle kadının özgürlüğünü çok fazla desteklemektedir. Kadınların eğitilmesiyle birlikte Türkiye Batıyı taklit etmekten kurtulacak ve gerçekten kendisi olabilecekti.

1970'lerin belirsiz gidişatı içinde İslami uyanış kadının rolüyle ilgili tartışmayı yeniden başlatmıştır (Lapidus, 2010: 634). Türkiye'de toplumsal hareketlerin ve değişmelerin hızlandığı 1970'li yıllarda yaşanan aşırı siyasallaşma ve bunun getirmiş olduğu kaos ortamı kadınları da kendi içine çekmiş ve özellikle Kemalist, sosyalist ve laik kesime mensup kadınların siyasallaşmasının giderek hızlanan bir ivme kazandığı gözlenmiştir. 1980 askeri darbesi bir yandan bu tür militan özellikli siyasallaşma eğilimlerine bir set çekerken diğer yandan Kemalist ideoloji çerçevesinde kadınların siyasallaşmasına özel imkân ve ortamlar hazırlama konusunda kendini görevli saymıştır (Dursun, 1993d: 9).

Türkiye'de 1980 sonrasında dindar-muhafazakâr çevrelerde kadının konumuyla ilgili yoğun bir tartışma başlamıştır. Bu noktadan itibaren feminist birikime eğilmek ve oradaki tartışmalardan yararlanmak kaçınılmazdı. Türkiye'deki İslamcı kadınlar Beauvoir, Fridan, Mitchel ve Millet gibi feminist yazarlardan etkilenmişlerdir. Büyüsü bozulmuş bir gelenekle bugüne kadar hep tepkili yaklaşılan modernite arasında özgün bir yol arayışı başlamıştı (Ramazanoğlu, 2004: 811).

1980'li yıllarda özellikle büyük kentlerde üniversiteye devam eden Müslüman kız öğrencilerin başörtüsü takmasıyla ortaya koydukları toplumsal davranış esas itibarıyla siyasallaşmanın bir ifadesi olarak anlaşılabilir. Bilgili, eğitim seviyesi yüksek Müslüman kadınların başörtüsü takmasına yönelik Nilüfer Göle'nin Modern Mahrem kitabında yaptığı tespite göre resmî ideolojinin dayattığı modernleşme yöntemleri sorgulanır olmuştur. Daha çok merkezin dışında kalan çevre ve taşrada yaşanan geleneksel halk İslam ile ayrılan bir İslam anlayışını da göstermiştir. Kırsal alanlarda ve merkezlerden uzak yerlerde daha çok egemen olan halk İslami anlayışını paylaştıkları kadınların siyasallaşma imkânının son derece sınırlı olduğu söylenebilir. Türkiye'nin toplumsal yapısında kentlerden uzak yörelerdeki kadın nüfusun siyasal kültür ve davranışının genellikle başkaları (baba, koca, ağabey vb.) tarafından belirlendiği ve en azından etkilendiği bilinmektedir. Buna karşılık kent merkezlerinde

yaşayan kadınların siyasal kültürü, seçmen davranışı ve kamusal işlerle ilgisi giderek artmakta ve baba, koca ve diğer aile bireylerinden bağımsızlaşmaktadır. Müslüman kadının siyasallaşması da belli bir noktaya kadar aile bireylerinden bağımsız gerçekleşmekte, arkadaş çevresi ve okul ortamı gibi faktörlerin etkisi altında şekillenmektedir. Neticede siyasallaşan Müslüman kadın genellikle kendi ailesi ve geldiği yakın çevresiyle çatışmaktadır (Dursun, 1993d: 9).

Türkiye’de özellikle 1970’lerin sonundan itibaren kadın hareketinin öncelikli hedefi bir kamuoyu oluşturarak kadına yönelik şiddetin görünür hale getirilmesini sağlamaktır. Özellikle zamanın şartları düşünüldüğünde öncelikle kamusal alanda bu konular tartışılarak toplumsal bir dönüşüm hedeflenmektedir. Bu amaçla birçok çalışma yapılmıştır. 1990 sonrası kadın sorunlarının akademik kurumlarda ele alınmaya başlaması ile birlikte ilk Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezi İstanbul Üniversitesi bünyesinde yüksek lisans programı olarak kurulmuştur. Bu merkez, ülkedeki kadınların sorunları ile ilgili araştırmalar yapıp, konuyla ilgili seminer gibi topluma açık faaliyetler düzenlemiştir. Daha sonraki zamanlarda İstanbul Üniversitesi’nin ardından pek çok üniversitede bu konu ile ilgili bölümler açılmış ve kadınlarla ilgili araştırmalar yapılmıştır.

1980 sonrasında Türkiye’de kadın nüfus açısından asıl önemli gelişme, Müslüman kesimde gözlenmektedir. Diğer siyasal partilerle birlikte Müslümanların talep ve düşüncelerini temsil etmekte olan Milli Selamet Partisi de kapatılmış, bu partinin yöneticileri idam talebiyle yargılanmışlarsa da askeri yönetimin bazı düzenlemeleri Müslümanların lehine olmuştur. 1980’li yıllar İslami hareketlerin önemli bir gelişme kaydettiği ve dünyadaki konjonktürün de etkisiyle, toplumsal gelişmelere şu veya bu şekilde damgasını vurdukları bir dönem olmuştur. İşte bu dönemde Müslüman cemaatteki en önemli gelişme, Müslüman kadının giderek siyasallaşma eğilimi göstermesi ve yeni ve farklı bir kimlik kazanma uğraşısı içinde yer almasıdır (Dursun, 1993d: 9).

1990’lara kadar Türk toplumunda dinin kültürel dokunun farklı katmanlarında aldığı biçimler ve dinî sembol ve anlamlandırma pratiklerinin söz konusu katmanların içinde nasıl karşılıklı bir dönüşüme yol açtığına araştırılması adına yaşanan

ihmalkârlığın, tek bir istisnaya rağmen kendisini kadın çalışmaları yazınında da tekrarladığı görülür (Saktanber, 2004: 815).

1990'lı yıllarda İslamcı kadınlarla ilgili önemli bir yenilik, siyasal parti çatıları içinde yaşanan politik mobilizasyon sürecidir. Bu yıllarda Refah Partisi çatısı altında başörtüsü mağduru öğrencilerin yanında ev kadınları da seçmen kitlesini etkileyen ve çoğaltan bir faaliyet göstermişlerdir. Böyle bir faaliyetle, partinin kadınların etkili olduğu alanlarında hiçbir zaman olmadığı kadar “öteki” diye isimlendirilebilecek kesimlere yönelik bir anlama, açılma ve diyalog çabaları gündeme gelmiştir (Aktaş, 2004: 835).

1990'larda kadın hareketleri çok geniş bir kamu kesimine ulaşmış ve yerel yönetimlerin çeşitli mesleki örgütlerin bu konudaki çalışmalarının hız kazanmasını sağlamıştır. Bu dönemde kadın hakları açısından kaydedilen önemli gelişmeler şu şekilde sıralanabilir.

- Devlet İstatistik Enstitüsü bünyesinde Toplumsal Yapı ve Kadın İstatistikleri Şubesi'nin kurulması,
- İstanbul Üniversitesi'nde ilk Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı'nın açılması,
- Yerel yönetimlerin özellikle şiddete uğrayan kadınlara yönelik hizmet vermeye ve belediyelere bağlı kadın sığınma evleri açmaya başlamaları,
- Barolar bünyesinde Kadın Hakları/Hukuku Komisyonları arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla “Türkiye Barolar Birliği Kadın Hakları Komisyonları Ağı”nın kurulması,
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın kadın sığınaklarını açmaya başlaması, Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından bölgedeki kadınların durumunun iyileştirilmesi ve kalkınma süreciyle bütünleştirilmeleri amacıyla Çok Amaçlı Toplum Merkezlerinin açılmaya başlaması,
- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı bünyesinde “Kırsal Kalkınmada Kadın Daire Başkanlığı”nın kurulması,
- Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda 13 ilde “Kadının Statüsü Birimleri”nin kurulması,
- 1996 yılında Medeni Kanun'da yapılan değişiklikle kadının evlendikten sonra kocasının soyadının yanında kendi soyadını da kullanabilmesinin sağlanması,

- 1997 yılında 8 yıllık Zorunlu Temel Eğitim Kanunu'nun yürürlüğe girmesi, 1998 tarihinde Aile'nin Korunması Yasası'nın kabul edilmesi,
- 1998 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk kez cinsiyet ayrımcılığını araştırmak üzere özel bir meclis komisyonu oluşturması,
- 1999 yılında Türkiye'nin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığı Önleme Sözleşmesi'ni onaylarken koyduğu aile hukukunu ilgilendiren 15 ve 16. Maddelerine ilişkin çekinceleri kaldırması (Oğuz, 2013: 142).

Düşünce ve yetenekler özgür ortamlarda gelişir ve hayat bulurlar. Bu nedenle kadın, düşünce ve bilgide kendisine özgürlüğü sağlayacak ortama kavuşmak için çaba sarf etmelidir. Günümüzde maalesef birçok İslam ülkesinde kadın, oldukça ilkel bir konuma tutsak kılınmakta, bu ise İslami bir davranış normu olarak görülmektedir. Eğitim, çalışma, siyaset yapma gibi birçok toplumsal ilişki tarzı kadını dışlayacak bir tarzda düşünülmektedir. Bu düşünceler sonucu birçok İslam kadını, kendilerine İslam olarak dayatılan bu kalıpların dışına çıkmaktan başka çare bulamamakla, ister istemez İslam'dan uzaklaşmaktadır. Ancak son yıllarda Müslüman kadınların fiili davranışları bu teorileri aşarak eğitim, siyaset ve çalışma hayatının kendilerine kapalı kapılarını zorlamış ve İslami kimlikleriyle kendilerini hem laiklere hem de onlarla bu alanda gizli bir anlayış birliği içerisinde bulunan tutucu kesimlere kendilerini kabul ettirmişlerdir (Aktaş: 1993b: 15).

İslam'ın getirdiği temel ve ilerici esaslardan birisi de sorumluluğun ve yükümlülüklerin ferdiliği prensibidir. Hiç kimse, kadının, bir fert olarak sorumlu tutulacağı ve hesabını vereceği yükümlülüklerini üstlenemez, haklarını ise kısıtlayamaz. Kadın da en azından erkek kadar Allah karşısında sorumlu bir şahsiyettir. Sorumluluklarını ise kim olursa olsun asla başkasına devredemez. Çünkü her fert hesabını tek başına verecektir. Hiçbir kadın yaratılmışlığı ile üstlenmiş olduğu sorumlulukların kocası, babası veya kardeşine yükleyemez (Aktaş: 1993b: 15).

Türkiye'de kadınlar üzerinde yapılan çalışmalarda hayli uzun bir süre, genellikle Marksizm yanlısı bir söylemle desteklenmiş, ancak bir görüş açısının verili olduğu bir ortamda toplumsal resmin arka planını tarımsal/geleneksel yapılardan kentsel/modern yapılara geçişin oluşturduğu kendine özgü bir toplumsal değişim çerçevesi içinde gerçekleştirmiştir (Saktanber, 2004: 814). Türkiye açısından

bakıldığında da sosyalist Marksist bir zeminde yükselen 1980 sonrası feminist hareket, Batı merkezli oryantalist söylemin etkisi altındadır (Ramazanoğlu, 2004: 812).

Feminizmin aile içinde otorite ve hiyerarşiyi sorgulaması, öte yandan toplumun temeli olarak aileyi değil de bireyi esas alması ve bireyin aileye karşı korunması ilkesini öne çıkartması, şüphe yok ki, modern dönemin 1970'lerde ulaştığı "kazanımlar" olarak algılanmıştır (Arslan, 1993a: 18).

Kadının siyasi, idari ve sosyal anlarda hayata aktif biçimde katılması ile ilgili oluşan sorular karşısında aranan cevaplar konusunda açık olunmalıdır. Bu soruları ortaya koyarken hangi ihtiyaca cevap aranmakta: İslam dışı bir toplumda, İslami bilinç taşıyan Müslüman kadınların hayata karışması mı istenmekte? Yoksa İslam'ın yaşandığı toplumda kadınların aynı şekil hayatın çeşitli alanlarına müdahil olması beklenmekte? Yoksa bunu isteten modern şartlarla mı çevrenmiş bir durum mu söz konusu? Bilindiği kadarıyla İslam'ın kadın sorunu diye özel bir sorun alanı olmamıştır. Sorun, İslam dışı uygulamaların ürünüdür, öyleyse kendine ait olmayan bir sorunun çözümü niçin İslam'dan beklenmektedir? (Özdenören, 1993e: 20) Sosyo-psikolojik açıdan iki ayrı kimlik alanı olan kadın ve erkek. Batı düşüncesini "kadın ve erkek eşittir" önermesiyle beraber, önemli bir cinsel kimlik krizini gündeme getirmiştir. Cinsiyet kimliksizliği diye de adlandırılabilir bu sosyo-psikolojik olgu; kadının kadın, erkeğin erkek özgünlüğünü yok sayarak tümel bir soyut insan modelini herkese genellemiştir (Yıldırım, 1993b: 21).

Türkiye'de Kadın Hareketlerinin toplumsal bir kökene dayanmayıp, ideolojik bir olgu olarak dışarıdan batılılaşma hareketini topluma taşıma gibi bir misyon üstlendiğinin önemli bir örnekleme de yine kadın haklarını savunan ilk örgütlenmenin niteliğinde görebilmek mümkündür. "Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti" (Kadın Haklarını Savunma Cemiyeti)'nin bir iki amacına bakıldığında ilginç ipuçları yakalanabilir.

"a- Kadınların kıyafetlerini düzeltmek (ıslah etmek)",

"b- Kadınları toplum hayatına alıştıranak, bizi mahveden çirkin gelenekleri yıkmak, kadın hürriyetlerini geri vermek" (Yıldırım, 1993b: 23).

Temelde geleneksel İslami kadın ve erkek ilişkileri reddedilerek, gelişim için Batılı üslup ve görünümünde yeni kadın-erkek ilişkileri öneriliyordu. “b” şikkında vurgulanan ise kadın haklarıyla ulaşılabacak özgürlüğün kendi değerlerimizden uzaklaşma olduğu anlaşılabilir. Türkiye’de bütün feminist hareketler bu işlevi görmektedirler. Kadın hakları ve kadın özgürlüğüyle gündeme getirdikleri, reel anlamda yaşanan kadın problemlerini aşmaktan öte, kadını batılı değerlerin bir "müşterisi" haline getirmektir. Bunu engelleyen ise kuşkusuz ki, kurulu geleneksel değerlerdir ki bu nedenle kendisine savaş açılacak alan da artık din ve gelenek olacaktır (Arslan, 1993a: 18).

Kadın ve erkeğin ayrı birer tekil varlık olmaları, onların birbiriyle çatışan, rekabet eden ve birbirini dışlayan varlıklar olmalarını gerektirmez. Kimi kez kadının avantajlılığını gündeme getirir, kimi kez de erkeğin, örneğin kadın farklılığı göz önünde bulundurularak, özellikle çocuklu olan kadınların yarım gün çalışmaları gibi uygulamalar getirilmelidir. Nitekim bugün İran ve İsviçre gibi ülkelerde bu uygulamalar yürürlüktedir. Oysa Batı düşüncesindeki "kadın ve erkek eşitlik felsefesi", kadın ve erkek kimliklerinin farklılığını görmezden gelerek birçok sapmaların doğmasına yol açmıştır (Özdenören, 1993e: 20) Diğer yandan kadının her şeyden önce anne olarak tanımlanışı, birey olduğu gerçeğini gizlemektedir. Kadının fedakârlık ve sabırla ailenin huzuru için çabalaması derginin genelinde olumlanırken modern kadının birey olma çabası tüketim kültürü ekseninde ele alınmıştır. Ve modern kadının “asli” görevi olan anneliğe mesafeli duruşunun aileden başlayarak toplumsal ahlakı tehdit ettiği ifade edilmiştir. Ayrıca kendi kimlik oluşumlarına ilişkin engelin Cumhuriyet olduğu algısı derginin Batı karşıtı söylemlerinin de altında yatan temel etmendir. Türkiye’deki İslamcılığın Batı karşıtlığı, kadın kimliği üzerinden bir dışa vurum olarak nitelendirilebilir.

SONUÇ

İslam ile düşünsel bağlantıları ortaya koyan İslamcılık hareketinin ortaya çıkmasında özellikle Tanzimat Döneminde oluşan “batıcılık” akımları etkili olmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerine denk gelen bu hareket 1950'li yıllara kadar gelişimini sürdürmüştür. İslamcılık 1950 sonrasında yeniden siyaset, eğitim gibi alanlarda yaşanan gelişmelere paralel olarak gelişim sürecine başlasa da baskın bir değişimden bahsetmek mümkün görünmemektedir. İlahiyat Fakülteleri ve İmam Hatip Okullarının açılması ile bu değişim başlamış, ancak İslamcılık düşüncesi 1970'li yıllarla birlikte ortaya çıkan sağcılık ideolojisi içerisine hapsedilmeye başlanmıştır. Zamanla siyaset dünyasında Necmettin Erbakan'ın İslam merkezli duruşu bu kanının değişmesine neden olmuştur. Nitekim İslamcılık, sağcılık-solculuk dışında üçüncü bir yol olarak atfedilmiştir.

1980 yılı Türkiye'de her konuda olduğu gibi İslamcılık hareketinde de değişimleri hızlandırmıştır. Özal dönemindeki dışa açık politikalar ile birlikte Batı ile olan ilişkiler ülkenin içinde bulunduğu durumu algılamasını ve var olan birçok sorunu sorgulamasını sağlamıştır. Bu durumdan İslamcılık hareketi de nasibini almıştır. Demokratikleşme, Kürt sorunu, Yerel Yönetimlerin özerkliği, Sivil-Asker ilişkileri, Kadın hakları gibi birçok konuda yaşanan gelişmeler diğer her şeyde olduğu gibi bu harekette de yeni çalışma alanları oluşturmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çeşitli şekillerde kendini gösteren Kürt Sorunu en geniş kapsamlı ve uzun süreli etkisini 1980'li yıllardan itibaren gösterdi. 1983 yılında Eruh Baskını ile başlayan PKK'nın terör eylemlerine devlet sert tepki verdi. Kültürel ve siyasal hakların genişletilmesi yerine tam tersi bir çizgi izlendi, bu şekilde uçların keskinleşmesinin önü açılmış oldu. Sorun, henüz emekleme evresindeyken siyaset üzerinde darbe sonrası kurulan askeri vesayetin etkili olması sorunun demokratik bir zemin içinde tartışılmasını engelledi. 1990'larda hükümetlerin askeri önlemleri öne çıkarması, yine aynı süreçte yaşanan siyasal istikrarsızlık sorunun taraflarının bakışlarını keskinleştirdi. 1990'ların ortalarında Tansu Çiller hükümetiyle birlikte Kürt Sorunu büyük ölçüde güvenlik bürokrasisine emanet edildi ve siyasetçiler inisiyatif almaktan kaçındı. Derginin neredeyse tüm sayılarında Kürt sorunu kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve Çiller'in bu tutumu yani çözümü siyasi kanalın bulması gerekirken sorunun askeri kanala devredilmesi ciddi bir şekilde eleştirilmiştir.

Böyle bir ortamda yayın hayatına başlayan *Yeni Zemin* dergisi Türkiye'deki İslamcı aydınların dikkatinin bir ürünü olmuştur. Dergide özellikle devletin değişmesi eksenli bir zorunluluk ele alınmıştır. Bunun sonucunda da Türkiye'de değişim ve dönüşümün gerçekleşmesi gereği bütün yayınlanan sayılarında dile getirilmiştir.

Yeni Zemin dergisi Batı yanlılığı ve bunun uzantısı olan uygulamaları eleştirmiş, daha demokratik bir toplum yaratma gayesinde olduğunu ifade etmiştir. Sistemin eksikliklerini öne çıkararak toplumun tıkanıdığı önemli konu başlıkları üzerinden çözüm önerileri üretilmeye çabalanmıştır: Demokratikleşme çabaları, Sivil Asker ilişkileri, Din, Yeni bir Anayasa, Tarikatlar, Laiklik ve Kemalizm tartışmaları, Yerel yönetimler, Üniversiteler ve dolayısıyla başörtüsü ya da diğer bir ifadeyle “Türban Sorunu”, İslam ve en önemlisi Kadın Kimliği tartışmaları.. Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e gelene dek yaşanan toplumsal ve siyasal değişimin kadın meselesi üzerinde yoğunluk kazandığını, Cumhuriyet reformları ile merkeze alındığını ve kadın kimliği sorunsalına dönüştüğünü söylemek mümkündür. Batılı Türk kadını imgesinin yüceltilmesi suretiyle kadınlara tanınan haklarla, kadının, Türkiye'yi Batılı göstermek için bir araç olarak kullanıldığına ilişkin eleştirel tutumların haklılık payları teslim edilmekle birlikte kadın erkek eşitliği ekseninde bir basamak, belki başlangıç olduğu gerçeği yadsınmaz.

Kadını bir takım gerekçeler göstererek yücelten, kadını erkekten üstün gören feminizm hareketi 1980 tarihinden sonra gelişme göstermiştir. Kadınlar arasındaki eğitilmiş olma oranı artış eğilimine girmiş ve kadınlar birçok konuda olduğu gibi İslami hareketlerle de ilgilenmeye başlamışlardır. Görüldüğü üzere 1980 sonrası dönem ile “İslamcı kadın” profili oluşmaya başlamıştır.

Toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel tüm alanlarda değişimin görünür yüzü olarak kılık kıyafetiyle kadının kullanılması kapak dosyası olan sayının genel eleştirisi olmuştur. Batı yanlısı politikalar, laiklik veya Kemalizm adına atılan tüm adımlar, kullanılan tüm argümanlara şiddetle karşı çıkmıştır. Çıkarılan “Kadın Kimliği Tartışmaları” sayısı ile hitap ettiği İslamcı camia tarafından da eleştirilen alan dergi kadrosu duruşunu değiştirmemiştir. Topluma siyaset ile tüm ümmeti kapsayacak bir şekilde hizmet edebileceğini savunmaktadırlar. Kadınların siyasete girmesi ile daha etkin olacakları ifade edilmektedir. Dönemin şartlarında başörtülü kadının değil vekil

olması ve meclise girmesi, üniversite eğitimi alması bile imkânsızken; günümüzde başörtülü kadın vekillerimizin mecliste toplumu temsil ettiğini görmekteyiz.

Kadının erkekle belirlenmesi, İslam'da değil, geleneksel yapımızda olan bir durumdur. Yani başka bir ifadeyle kadınların sorunu İslam ile değil belki de İslamcı geleneklerdir. İslamcılığı ya da İslamcı geleneği dönüştürmede en önemli aktörler kadınlar olmuştur. İslamcı hareketin içinde öne çıkan İslamcı kadınlar, siyasetten entelektüel dünyaya her alana damgalarını vurmuş, hatta bunun da ötesine geçerek İslam'ın geleneksel erkeksi formunun tartışılmasını sağlamışlardır.

Yeni Zemin dergisi, 1990'lı yılların sorunlu zamanlarında ortaya çıkmış hitap ettiği İslamcı camia başta olmak üzere yaşanan sorunlara yeni bir perspektif kazandırmak amacıyla siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik pek çok alanda Türkiye'nin gelişimi için çaba sarf eden bir yayıncılık serüveni yaşamıştır. *Yeni Zemin* dergisinin konu aldığı kapak dosyalarını incelediğimizde yaklaşık 30 yıl önce Türkiye'nin köklü sorunları üzerinde durulduğunu ve bunlara çözümler önerildiğini görmekteyiz. Dergiye katkıda bulunan yazar, düşünür, akademisyen ve aktivistlerin bugün bile tartışılan bu konular üzerinde söz sahibi olan konularında uzman kişiler olduğunu söyleyebiliriz. Oluşturulan politikaların bu fikirlerin ürünü olarak karşımıza çıktığına şahit olabileceğimiz pek çok söylemi paylaştık. *Yeni Zemin* dergisi sadece bu özelliğiyle bile detaylı incelenmesi gereken bir dergidir.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Cihan, “Yılların Birikimi: İslamcı Dergiler”, 7 Mayıs 2018
<http://www.gercek hayat.com.tr/yazarlar/yilların-birikimi-islamci-dergiler/>
- AKTAŞ, Cihan. (2004). “Cemaatten Kamusal Alana İslamcı Kadınlar”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6.Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.826-836.
- AKTAY, Yasin, “İslamcılık ve Modernlik”, 21 Kasım 2011,
<https://www.yenisafak.com/yazarlar/yasinaktay/islamcilik-ve-modernlik-29877>
- ATALAR, Kürşat. (2012). “Çağdaş Müslüman Siyasi Düşünce: Zaafları ve Potansiyelleri”, Umran, Ağustos, Sayı:6, 216, ss.19-23.
- AYDIN, Mustafa. (2004). “Süleymanlık”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.308-322.
- AYTEPE, Mahsum (2016). “Doğuşundan Günümüze İslamcılığın Türkiye Seyri: Bir Sınıflandırma Denemesi”, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4. Cilt, Sayı:1, ss.170-196.
- BARLAS, Asma. (2005). “Qur’anic Hermeneutics and Women’s Liberation,” presented at the International Congress on Islamic Feminism, Barcelona, Spain, ss.13.
- BULAÇ, Ali. (2004a). “İslam’ın Üç Siyaset Tarzı ve İslamcıların Üç Nesli”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.48-67.
- BULAÇ, Ali. (2004b). “Medine Vesikası ve Yeni Bir Toplum Projesi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.503-511.
- ÇAKIR, Ruşen, (2014). “Ayet ve Slogan- Türkiye’de İslami Oluşumlar”, İstanbul: Metis Yayınları, ss.140-213.
- ÇAKIR, Ruşen. (2004). “Millî Görüş Hareketi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6.Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.544-575.
- ÇELİK, Ahmet Hüsrev, (2017). “Türk İslam Siyasi Düşüncesinde İttihad-ı İslam Kavramı”, Kütahya: II. Türk İslam Siyasi Düşüncesi Kongresi Bildiriler Kitabı, ss.61-68.
- ÇETİNSAYA, Gökhan. (2004). “İslamcılıktaki Milliyetçilik”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.420-451.

- ÇETİNTAŞ, Ahmet.** (2018). “**II. Meşrutiyet Devri ve İslamcılık Bağlamında Volkan Gazetesi**”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, ss.311-324.
- ÇINAR, Menderes.** (2004). “**Kemalist Cumhuriyetçilik ve İslamcı Kemalizm**”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6.Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.157-177.
- DARVİŞPOUR, M.** (2006). “**Islamic Feminism: Compromise or Challenge to Feminism?**”, *Iran Bulletin/Women*, ss.55-58.
- DOĞAN, İsmail.** (2016). “**Türk Aile Sosyolojisi, Tarih-Gelenek-Modern Zamanlar**”, Ankara: Pegem Akademi, ss.230-239.
- DURAN, Burhanettin.** (2005). “**Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı: İdeolojik Konuları, Dönüşümü ve Evreleri**”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6.Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.129-155.
- ECEVİT, Yıldız** (2011). “**Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi’ne Başlangıç**”, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* içinde (Der: Yıldız Ecevit ve Nadide Karkıner), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay. ss.34-50.
- EROL, Murat.** (2013). “**Geleneğin Dirilişi: Bir Fikir Adamı Olarak Sezai Karakoç**”, *Ankara: TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 7, ss.111-132.
- GÜLLÜ, İsmail, GÜNGÖR, Özcan.** (2018). “**II. Meşrutiyet Dönemi Din ve Modernleşme Tartışmaları: Sebülürreşad Dergisi ve İslam Mecmuası Örneği**”, ss.110.
- GÜNDOĞDU, Mehmet Ali.** (2016). “**İttihad-ı İslam İdeolojisinin Türk Edebiyatına Yansımaları**”, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü, ss.9-13.
- HARDİNG, S.**, (1991). “**Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women’s Lives**”. Milton Keynes: Open University Press, ss.186.
- KARA, İsmail.** (2004). “**Diyanet İşleri Başkanlığı: Devletle Müslümanlar Arasında Bir Kurum**”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.178-200.
- KARA, İsmail.** (2007). “**Müsavet mi Eşitsizlik mi?**”, *Mete Tunçay’a Armağan* (Der. Mehmet Ö. ALKAN, Tanıl BORA, Murat KORALTÜRK), İstanbul: İletişim Yayınları, ss.163-189.
- KARA, İsmail.** (2013). “**Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri**”, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, ss.22-38.
- KARAMAN, H.** (2003). “**İslam Hukukunun Genel Karakteri, İslam’ın Işığında Günün Meseleleri**”, 3. Bölüm, İstanbul: İz Yayınları, ss. 275-354.

- KENTEL**, Ferhat. (2004). “1990’ların İslami Düşünce Dergileri ve Yeni Müslüman Entellektüeller”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6.Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.721-781.
- LAPİDUS**, Ira M., (2010). “İslam Toplamları Tarihi” Cilt 2:19. Yüzyıl’dan Günümüze Çev. Yasin Aktay & Mevlüde Ayyıldızoğlu Aktay, 1. Baskı, İstanbul: İletişim yayınları, ss.622-634.
- MARGOT.**, B., (2001). “Locating Feminisms: The Collapse of Secular and Religious Discourses in the Mashriq”, *Agenda*, ss.41-57.
- MENDİETA**, Eduardo (2010). “An Interview With Jürgen Habermas” <https://tif.ssrc.org/2010/02/03/a-postsecular-world-society/>
- MERT**, Nuray. (2004). “Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.411-419.
- MOGHADAM**, Valentine, M., (2002). “Islamic Feminism and Its Discontents: Toward A Resolution of The Debate”, *Signs*, ss.1135-1166.
- MOGHİSSİ**, Haideh, (2011). “Islamic Feminism Revisited, Comparative Studies of South Asia”, *Africa and the Middle East*, Duke University Press, ss.76-84.
- MOHANTY**, Chandra, (1988). “Under Western Eyes: Feminist Scholarship And Colonial Discourses”, *Feminist Review*, ss.61-88.
- NAMLI**, Esmâ, (2019). “Siyasal İslamcılık ve Feminizm Bağlamında Kadın Kimliğinin Konumu ve İnşası: *Kadın Kimliği Dergisinin* İncelenmesi”, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss. 58-66.
- NİSAN**, Fatma, (2015). “Kadro ve Büyük Doğu Dergilerinin Cumhuriyet Sonrası İnkılabları Çerçevesinde Modernleşmeye Bakış Açıları ve Basın İlişkileri”, Konya: Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, ss:187-214.
- OĞUZ**, Gürsel Yaktıl, (2013). “Toplumsal Yaşamda Kadın”, *Anadolu Üniversitesi*, ss.135-149.
- ÖZDENÖREN**, Rasim, (2004). “Necip Fazıl Kısakürek”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde, 6. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.136-149.
- RAMAZAN**, Tanık, (2008). “Peygamberin İzinde Hz. Muhammed'in Hayatından Dersler”, Doğan Kitap, ss.90-95.
- RAMAZANOĞLU** Caroline, **HOLLAND** Janet , (2002). “Feminist Methodology Challenges and Choices”, SAGE Publications, ss.2-102.

- RAMAZANOĞLU**, Yıldız, (2004). “Cumhuriyetin Dindar Kadınları”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6.Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.804-812.
- SAKTANBER**, Ayşe, (2004). “Gündelik Yaşamda Dinin Yeniden Keşfinin Bir “Aracı” Olarak Kadınlar”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6.Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 813-817.
- STAIR** 3:2 (2008). Religion and the Modern World: An Interview with Tariq Ramadan, **The Quran Translation**, (2000). Trans. Abdullah Yusuf Ali, Elmhurst: Tahrike, ss.94-102.
- ŞENGÜL**, Serdar. (2004). “İslamcılık, Kürtler ve Kürt Sorunu”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde, 6.Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.525-543.
- TOHİDİ**, Nayereh, (2006). “Islamic Feminism: Perils and Promises”, Association for Middle East Women’s Studies,
<https://www.questia.com/library/journal/1G1-95552761/islamic-feminism-perils-and-promises>
- TOMAC**, Ayca, (2011). **Debating 'Islamic Feminism': Between Turkish Secular Feminist and North American Academic Critiques**, Ontario, Canada: Queen’s University, ss.4-90
- TOPRAK**, Hicret K., (2016). “Türkiye’de Tek Parti Yönetiminde Resmî-Dinî Neşriyat”, *Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu*, ss.642-643.
- TOPRAK**, Seydi Vakkas, (2017). “Kanun-i Esasi Gazetesi’nde İttihad-ı İslam Teması”, *Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, ss.109-137.
- TUKSAL** H. Ş., (2001). “Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri”, *Ankara: Kitabiyat*, ss.51-248.
- TUNAYA**, Tarık Zafer, (1948). “Amme Hukukumuz Bakımından İkinci Meşrutiyetin Siyasi Tefekküründe İslamcılık Cerayarı”, *İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, ss.630-670.
- ÜNSAL**, Fatma Bostan. (2004). “Batılılaşma ve Gelenek Arasında Şekillenen İslamcılık”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.72-89.
- YAVUZ**, M. Hakan. (2004). “Bediüzzaman Said Nursi ve Nurculuk”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.264-294.
- YILMAZ**, Murat. (2004). “Darbeler ve İslamcılık”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* içinde (Der. Yasin AKTAY), 6.Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.632-639.

<http://ankaenstitusu.com/ugur-mumcu/#1539889633493-5a40204b-d27f> (Erişim Tarihi: 10.03.2020)

<http://www.gercek hayat.com.tr/yazarlar/yilların-birikimi-islamci-dergiler/> (Erişim Tarihi: 10.03.2020)

<http://gazetemanifesto.com/2017/hafiza-i-beser-1-kasim-1993-ilk-din-surasi-ankarada-toplandi-125618/> (Erişim Tarihi: 10.03.2020)

<https://www.dunyabulteni.net/tarihte-bugun/tarihte-bugun-orgeneral-esref-bitlisin-ucagi-dustu-h247618.html> (Erişim Tarihi: 10.03.2020)

<https://www.haberler.com/turgut-ozal-9510555-haberi/> (Erişim Tarihi: 10.03.2020)

<https://www.haberturk.com/haber/haber/964352-sivas-katliami> (Erişim Tarihi: 10.03.2020)

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/aysebohurler/kadinlar-din-ve-ozgurluk-2032005> (Erişim Tarihi: 10.03.2020)

YENİ ZEMİN DERGİSİ KAYNAKÇASI

AKDOĞAN, Yalçın. (1993). “Algılama Hatası, Yanılsama Sancısı”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:6, ss.22-23.

AKDOĞAN, Yalçın. (1993). “Algılama Hatası, Yanılsama Sancısı”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:6, ss.22-23.

AKTAŞ, Ümit. (1993a). “Siyasal Denetleme Aracı Olarak Ordu”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:3, ss.20-24.

AKTAŞ, Ümit. (1993b). “Kadın ve Toplumsal Hayat: İslam ve Kadının Kişiliği”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:7, ss.11-15.

ALBAYRAK, Sadık. (1994). “Kemalizm Siyasal Örgütlenme Yöntemidir”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:16, ss.20-21.

ALTAN, Mehmet. (1993). “Değişime Önce Devletten Başlamalı”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:1, ss.10-11.

ARSLAN, Abdurrahman. (1993a). “Çekirdek Aileyi Aşma Gereği”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:7, ss.18-19.

ARSLAN, Abdurrahman. (1994b). “Yeni Zemin Tartışma Platformuydu”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:17-18, ss.9.

ATEŞ, Toktamış. (1993). “Demokrasi İdeal Modeldir”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:6, ss.26-27.

- BULAÇ, Ali.** (1993a). “**Değişimin Anlamı ve Önemi**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:1, ss.17-20.
- BULAÇ, Ali.** (1993b). “**Savunma Ordusu Mu, Rejim Ordusu Mu**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:3, ss.13-19.
- BULAÇ, Ali.** (1993c). “**Demokrasi İçinde Politikaya Atılmak**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:6, ss.18-20.
- BULAÇ, Ali.** (1994d). “**Yeni Zemin bir Kilometre Taşydı**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:17-18, ss.10
- BÜYÜKKAYMAZ, Ahmet.** (1993). “**Amaç Devleti Küçültmektir**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:8, ss.28
- ÇAMURCU, Kenan.** (1994). “**Yeni Zemin'in Şeb-i Arusu**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:17-18, ss.11.
- ÇELEBİ, Nilgün.** (1993). “**Bürokratik Çekişme Ve Bilim**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:10, ss.11.
- DOĞAN, Yasin.** (1994). “**Kahraman Putlaştığı Zaman Ölür**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:16, ss.28-31.
- DURSUN, Davut.** (1993a). “**Türkiye’de Değişenler ve Değişmeye Direnenler**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:1, ss.21-27.
- DURSUN, Davut.** (1993b). “**Değişen Türkiye’de Ordu Sistemin Neresinde?**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:3, ss.25-27.
- DURSUN, Davut.** (1993c). “**Demokrasi ve Siyaset Yapmanın Önceliği**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:6, ss.10-11.
- DURSUN, Davut.** (1993d). “**Kadının Siyasallaşmasının Anlamı**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:7, ss.8-10.
- DURSUN, Davut.** (1993e). “**Devleti Küçültmek Özgürlük Sorunudur**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:8, ss.12-14.
- DURSUN, Davut.** (1993f). “**Üniversiteyi ve Sorunlarını Tartışmak**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:10, ss.8-11.
- DURSUN, Davut.** (1993g). “**Müslümanlar Siyasetin Neresinde**”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:11, ss.12-14.

- DURŞUN**, Davut. (1993h). “Sivil Toplum Kurumları Olarak Tarikatlar”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:12, ss.33-35.
- DURŞUN**, Davut. (1993i). “Kemalist İlkeler ve Demokrasi İlişkisi”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:16, ss.25-27.
- FIRAT**, Abdülmelik. (1994). “Etnik Değil, Kitleseel Partiler Kurulmalı”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:17-18, ss.19-20.
- GÖLE**, Nilüfer. (1994). “Sohbet: Başörtüsü Tepkisel Başkaldırıydı” , *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:7, ss.76-79.
- GÜRDOĞAN**, Nazif. (1993). “Ne Özelleştirme ne de Devletleştirme”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:8, ss.13.
- IŞIK**, İhsan. (1993). “Said Nursi’ye Göre Kadın”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:7, ss.16-17.
- KAMALAK**, Mustafa. (1993). “Anayasa, Asker-Sivil Bürokratların Değil Milletın Olmalı!”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:4, ss.8-14.
- KUTLUAR**, Mehmet. (1994). “Nurculuk Tecdit Hareketidir”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:15, ss.38.
- MENDERES**, Aydın. (1993). “Yeniden Yapılanma Tarihsel Zorunluluktur”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:1, ss.14-16.
- MERMER**, Ali. (1994). “Risale-i Nur, Said Nursi’nin Nefis Mücadelesidir”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:15, ss.39-42.
- METİNER**, Mehmet. (1993a). “Toplum Merkezli, özgürlükçü Sivil Bir Anayasa”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:4, ss.4-5.
- METİNER**, Mehmet. (1993b). “Rezzak Devlet’e Hayır”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:8, ss.15.
- METİNER**, Mehmet. (1993c). “Mülakat: Modernleşme Modelinde Elitlerin Rolü”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:14, ss.50-54.
- METİNER**, Mehmet. (1994d). “Resmi Paradigma Kürt Sorununu Çözemiyor”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:17-18, ss.21-22.
- METİNER**, Mehmet. (1994e). “Yeni Zemin Misyonusunu Tamamladı”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:17-18, ss.8.

- MÜFTÜOĞLU**, Atasoy. (1993a). “Statükocular politik Şiddetten Yanadırlar”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:1, ss.12-14.
- MÜFTÜOĞLU**, Atasoy. (1993b). “Gerçekliğimiz ile Yüzleşmekten Korkmamalıyız” *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:11, ss.8-9.
- NEVGÜLSEVER**, Şahabeddin. (1993a). “Dergicilikte Çokseslilik Olmalı”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:10, ss.29-32.
- NEVGÜLSEVER**, Şahabeddin. (1993b). “Dergicilikte Çokseslilik Olmalı”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:10, ss.80.
- ÖZDEMİR**, Hikmet. (1993). “Kapak Dosyası: Silahlı Kuvvetler-Sivil Otorite İlişkisi Üzerine”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:3, ss.6-12.
- ÖZDENÖREN**, Rasim. (1993a). “Yabancı Sermayeden Korkulmamalı”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:8, ss.16.
- ÖZDENÖREN**, Rasim. (1993b). “Türkiye’dekiler Üniversite Mi, Yüksekokul Mu”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:10, ss.12.
- ÖZDENÖREN**, Rasim. (1993c). “İslam’ı Cazip Kılan Tasavvufi Yaşantıdır.” *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:12, ss.36.
- ÖZDENÖREN**, Rasim. (1994d). “Zihin ve Kalp Genişliği Sergilendi”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:17-18, ss.10.
- ÖZDENÖREN**, Rasim. (1993e). “İslam Kadını Çalışmaktan Men Etmiyor”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:7, ss.20.
- SAĞLAM**, Halim. (1993). “Görüş: Gruplaşma Öğrenciyi Köreltiyor”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:10, ss.20.
- TAN**, Altan. (1993a). “Yeni Dünya Düzeni, Ortadoğu ve Türkiye”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:1, ss.24-27.
- TAN**, Altan. (1993b). “Harekette, Devlet-Hayat Sürtüşmesi”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:11, ss.10-11.
- TAN**, Altan. (1994c). “Değişimin Karşı konulamaz Yükselişi”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:13, ss.50-51.
- TAN**, Altan. (1994d). “Kemalizm Tıkanan Sisteme Kalkan Yapılmamalı”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:16, ss.32-33.

- TUNÇ**, Osman. (1994a). “Said Nursi Kur’an’ın Çağdaş Yüzüne Ayine Oldu”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:15, ss.33-37.
- TUNÇ**, Osman. (1993b). “Basın İşlevsel Hale Gelemedi”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:10, ss.29-32.
- TUNÇ**, Osman. (1994c). “Bab-ı Ali’den Yeni Zemin Geçti”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:17-18, ss.9.
- VERGİN**, Nur. (1993). “Camilerin Dolup Taşması Bir “Hareket” Teşkil Etmez ”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:11, ss.15.
- Yeni Zemin’den*, (1993a). “Sunuş Yazısı: Yeni Zemin Niçin Çıkıyor?”, Sayı:1, ss.1.
- Yeni Zemin’den*, (1993b). “Kapak Dosyası: Değişmeden İlerlemek ”, Sayı:1, ss.7-20
- Yeni Zemin’den*, (1993c). “Kürt Sorunu Tartışıldı”, Sayı:1, ss.48.
- Yeni Zemin’den*, (1993d). “Kapak Dosyası: Dinin Özgürleşme Talebi”, Sayı:2, ss.6-8.
- Yeni Zemin’den*, (1993e). “Sunuş Yazısı: Yeni Zeminden” *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:4, ss.1.
- Yeni Zemin’den*, (1993f). “Kapak Dosyası: Demokrasi Son Aşama Mı?” Sayı:6, ss.9.
- Yeni Zemin’den*, (1993g). “Kapak Dosyası: Üniversite”, Sayı:10, ss.7.
- Yeni Zemin’den*, (1993h). “Sunuş Yazısı: Öze Dönüş ve İhya Hareketi” *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:11, ss.1.
- Yeni Zemin’den*, (1994i). “Kapak Dosyası: Müslümanlar Laiklik Kıskaçında”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:13, ss.10-15.
- Yeni Zemin’den*, (1994j). “Kapak Dosyası: Özerk Yerel Yönetimler?” Sayı:14, ss.9-12.
- Yeni Zemin’den*, (1993j). “Açık Oturum: İslam Toplum Düzenine Doğru Bir Adım: Medine Vesikası”, Sayı:5, ss.29-35.
- Yeni Zemin’den*, (1994k). “Sunuş yazısı: Allahaismarladık”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:17-18, ss.1.
- YILDIRIM**, Ergün. (1993a). “Türkiye Siyasal Geleneğinde Demokrasi”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:6, ss.16-17.
- YILDIRIM**, Ergün. (1993b). “Cinsiyet Kimliği Yitirilmemeli”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:7, ss.21-23.

YILDIRIM, Ergün. (1993c). “Modernleşmeyle Yaşanan Dönüşüm”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:12, ss.37-39.

YILDIRIM, Ergün. (1994d). “Kemalizm Siyasal Örgütlenme Yöntemidir”, *Yeni Zemin Dergisi*, Sayı:16, ss.20-24.

EKLER

EK 1: YENİ ZEMİN DERGİSİNDE İŞLENEN DOSYA KONULARI

SAYI	DÖNEM	KONU
1. SAYI	OCAK / 1993	TÜRKİYE'NİN 70 YILLIK POLİTİKASI-DEĞİŞMEDEN İLERLEMEK
2. SAYI	ŞUBAT / 1993	TÜRKİYE'DE DENETİM ALTINDAKİ DİN'İN ÖZGÜRLEŞME TALEBİ
3. SAYI	MART / 1993	REJİM ORDUSU MU, SAVUNMA ORDUSU MU?
4. SAYI	NİSAN / 1993	NASIL BİR ANAYASA? DAYATMA MI, SOSYAL MUTABAKAT MI?
5. SAYI	MAYIS / 1993	İSLAM'IN ALTERNATİF DEVLET MODELİ VAR MI?
6. SAYI	HAZİRAN / 1993	YENİ SİYASİ ARAYIŞLAR SÜRÜYOR- DEMOKRASİ SON AŞAMA MI?
7. SAYI	TEMMUZ / 1993	KADININ KİMLİK ARAYIŞI
8. SAYI	AĞUSTOS / 1993	TÜRK EKONOMİSİ DARBOĞAZDA- ÖZELLEŞTİRME ÇARE Mİ?
9. SAYI	EYLÜL / 1993	TÜRKİYE NEREYE GİDİYOR?
10. SAYI	EKİM / 1993	TIKANAN SİSTEMİN ÇÖKEN KURUMU: ÜNİVERSİTE
11. SAYI	KASIM / 1993	DEĞİŞİM SÜRECİNDE İSLAMİ HAREKET
12. SAYI	ARALIK / 1993	TARİKATLAR
13. SAYI	OCAK / 1994	KEMALİZM'İN SON KALESİ: LAİKLİK
14. SAYI	ŞUBAT / 1994	DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE ÖZERK YEREL YÖNETİMLER
15. SAYI	MART / 1994	İSLAMİ DİRİLİŞİN ÇAĞDAŞ SEMBOLÜ: SAİD NURSİ
16. SAYI	NİSAN / 1994	DEĞİŞİMİN ÖNÜNDEKİ ENGEL: KEMALİZM
17-18. SAYI	MAYIS- HAZİRAN / 1994	ÜMMETİN YETİMLERİ: KÜRTLER

**EK 2: YENİ ZEMİN DERGİSİNDE DÜZENLİ OLARAK YAZI YAZAN,
KATKIDA BULUNAN İSİMLER**

A	A.FARUK YANARDAĞ	K	KADİR CANATAN
	ABDURRAHMAN ARSLAN		KADİR EROL
	ABDURRAHMAN DİLİPAK*		KAZIM YILMAZ
	ABDÜLAZİZ BAYINDIR		KENAN ÇAMURCU*
	ABDÜLKADİR BADILLI		KENAN SAKİN
	ABDÜLKERİM KÜÇÜK		L
	ABDÜLLATİF ŞENER	LÜTFÜ ESENGÜL	
	ABDÜLMELİK FIRAT	M	M. CEVAD SAHİBİ
	AHMET AĞIRAKÇA		MAHİR KAYNAK
	AHMET BÜYÜKKAYMAZ		MAHMUT YARLUĞ
	AHMET ERTÜRK		MEHMET ALTAN
	AHMET TAHA		MEHMET AVCI
	AHMET TAŞGETİREN		MEHMET EMİN
	AKİF BAYRAMOĞLU		MELİK FIRAT
	ALİ BULAÇ*		MEHMET KUTLULAR
	ALİ COŞKUN		MEHMET METİNER*
	ALİ DEĞİRMENCI		METİN AYDIN

	ALİ ERZURUMLU		MUHAMMED TAHA
	ALİ FUAT GÖLBAŞI		MUHSİN YAZICIOĞLU
	ALİ KARLITEPE		MUSA KAZIM YILMAZ
	ALİ ŞERİATİ		MUSTAFA AYKAÇ
	ALİ YAŞAR SARIBAY		MUSTAFA KAMALAK
	ALTAN TAN*		MUSTAFA KARAHASANOĞLU
	ATASOY MÜFTÜOĞLU		MUSTAFA ÖZEL
	AYDIN MENDERES		MUSTAFA SUNGUR
B	BAHADIR SARAÇGİL	N	NAZİF GÖRDOĞAN
	BAHAETTİN SAĞLAM		NAZİF ŞAHİNOĞLU
	BAHRİ ZENGİN		NECMEDDİN ERBAKAN
	BEŞİR HAMİTOĞULLARI		NESİM SAVCI
	BÜLENT SÖNMEZ		NEVZAT YALÇINTAŞ
C	CİHAN AKTAŞ		NİLGÜN ÇELEBİ
	CÜNEYD CAN		NİLÜFER NARLI
D	DAVUT DURSUN*		NUR VERGİN
E	EMİN ERTÜRK		NURİ GEDİK
	EMİNE ŞENLİKOĞLU	O	OĞUZHAN ASİLTÜRK
	ERCÜMENT ÖZKAN		OLTAN SUNGURLU

	ERGÜN YILDIRIM*			
F	FATİH ERDOĞAN		OSMAN RESULAN	
	FERİD USLU		Ö	OSMAN TUNÇ*
	FERMAN KARAÇAM	R	ÖMER LAÇİNER	
	FURKAN AYDIN		RASİM ÖZDENÖREN*	
			REMZİ KARTAL	
G	GAFFAR TAŞKIN		SADIK ALBAYRAK	
H	HASAN CELAL GÜZEL	S	SAFA MÜRSEL	
	HASAN MEZARCI		SAİD AVCI*	
	HAKAN SAYDAM		SELAMİ ÇEKMEGİL	
	HAMZA TÜRKMEN		SELÇUK YALÇINDAĞ	
	HATİP DİCLE		SERDAR ÖZMEN	
	HEKİMOĞLU İSMAİL		SEYYİD BATTAL	
	HİKMET ÖZDEMİR		SOLİ ÖZEL	
	HÜLYA AKIN		SONER AKSOY	
	HÜLYA AKTAŞ		SÜLEYMAN ÇEVİK	
	HÜSEYİN AKTAŞ		Ş	ŞERAFETTİN ELÇİ
	HÜSEYİN BESLİ			ŞEHABETTİN YALÇIN
	HÜSEYİN HATEMİ			ŞEVKET KAZAN

	HÜSEYİN IRMAK	T	TAHA AKYOL
	HÜSEYİN ÖCAL		TAHSİN SINAV
	HÜSNÜ AKTAŞ		TARIK BEHLÜL
			TOKTAMIŞ ATEŞ
i	İBRAHİM SADRİ	Ü	ÜMİT AKTAŞ*
	İHSAN ARSLAN		ÜZEYİR İLBAK
	İHSAN IŞIK	V	VECDİ AKYÜZ
	İHSAN SEZAL		VEDAT BALTA
	İHSAN SÜREYYA SIRMA		YALÇIN AKDOĞAN*
	İLBER ORTAYLI	Y	YAKUP AKDAĞ
	İZZETTİN DOĞAN		YASİN DOĞAN*
	İZZET ER		YAŞAR KAPLAN
	İZZETTİN YILDIRIM		YAVUZ KIR
		Z	YUNUS VEHBİ YAVUZ
			ZEKERİYA YILDIZ

* Yeni Zemin Dergisinde Düzenli Olarak Yazan İsimler

EK 3: AYIN KONUKLARI

SAYI	KONUK	KONU
1. SAYI	NUR VERGİN	YENİDEN YAPILANMA TÜRKİYE'NİN TEKÂMÜLÜ OLACAKTIR
2. SAYI	DR. HİKMET ÖZDEMİR	RESMİ İDEOLOJİMİZ İFLAS ETMİŞTİR
3. SAYI	DOÇ. DR. NİLÜFER GÖLE	DEVLET RESMİ İDEOLOJİDEN ARINDIRILMALI
4. SAYI	RASİM ÖZDENÖREN	TÜRKİYE'NİN SİYASETİ YOK, TABULARI VAR
5. SAYI	-	-
6. SAYI	PROF. DR. ASAF SAVAŞ AKAT	TÜRKİYE LAİK DEĞİLDİR
7. SAYI	PROF. DR. HÜSEYİN HATEMİ	SİVİL TOPLUM DEĞİL, ADALET DEVLETİ
8. SAYI	DOÇ. DR. NABİ AVCI	SİSTEMİN SORUNU RESMİ İDEOLOJİ
9. SAYI	SÜLEYMAN KARAGÜLLE	REFAH PARTİSİ'Nİ PARÇALAMAK İSTİYORLAR
10. SAYI	ATASOY MÜFTÜOĞLU	DEVLETİ ÖNCE YÜREKLERDE KURALIM
11. SAYI	KAMRAN İNAN	İDEOLOJİLER YERİNİ DİNLERE BIRAKIYOR
12. SAYI	PROF. DR. HAYRETTİN KARAMAN	İSLAM MODERNİZMİ BİR REFORMDUR, SAPMADIR
13. SAYI	CENGİZ ÇANDAR	MİSAK-I MİLLİ BİR DOGMA DEĞİLDİR
14. SAYI	RECEP YAZICIOĞLU	HANTAL MERKEZİYETÇİ YAPI DEĞİŞMELİDİR
15. SAYI	DOÇ. DR. METE TUNÇAY	BEN, LAİK CEPHEDEN KORKUYORUM
16. SAYI	PROF. DR. MEHMET ALTAN	DEVLETİN DÖNÜŞMESİ ŞART
17-18. SAYI	DOÇ. DR. FİKRET BAŞKAYA	SİSTEM PARADİGMA ÜRETEMİYOR

EK 4: YAYIN SÜRESİ BOYUNCA ÜLKEMİZDE MEYDANA GELEN OLAYLAR

- 24 Ocak 1993 - Uğur Mumcu öldürüldü.

Uğur Mumcu, 24 Ocak 1993'te Ankara'da Karlı Sokak'taki evinin önünde, arabasına konan C-4 tipi plastik bombanın patlaması sonucu suikasta kurban giderek yaşamını yitirdi. Suikastın hemen ardından olay yerinde inceleme yapan uzmanların hiçbir delil bulamadığı, patlamayla etrafa dağılan ve cımbızla toplanması gereken delillerin ise süpürgeyle süpürüldüğü iddia edilmiştir.

Suikastı; İslami Hareket, İBDA-C, Hizbullah gibi örgütler üstlendi. Suikastın arkasında MOSSAD'ın ve kontrgerillanın olduğu da iddia edilmiştir. Ergenekon Davası sanıklarından Ümit Oğuztan, iddianamede yer alan ifadesinde Mumcu'nun, seri numarası silinmiş ve Kürdistan Demokratik Partisi lideri Celal Talabani'ye götürülen silahlarla ilgili araştırması nedeniyle öldürüldüğünü iddia etti. Ayrıca ağabeyi Ceyhan Mumcu kendi yaptığı araştırmada ölümüne yakın bir süre içerisinde MOSSAD ve Barzani ilişkisi ortaya çıkınca İsrail büyükelçisinin ısrarla kardeşi Mumcu'yla bire bir olarak görüşmek istediği, ancak Uğur'un tek görüşmeyi kabul etmemesine rağmen görüşmenin yapıldığını belirtmiştir.

Mumcu'nun eşi Güldal Mumcu'yu ziyaretleri sırasında dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü ve İçişleri Bakanı İsmet Sezgin, "cinayeti çözenin, devletin namus borcu olduğu"nu belirterek adeta namus sözü verdiler (1993). Suikastın failleri yakalanamamıştır (<http://ankaenstitusu.com/ugur-mumcu/#1539889633493-5a40204b-d27f,10.03.2020>).

- 17 Şubat 1993 - Eşref Bitlis öldü.

Ankara Güvercinlik'ten havalandıktan kısa süre sonra Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis'in içinde bulunduğu askeri uçak Ankara Yenimahalle'deki (PTT) İşleme Merkezinin bahçesine düştü. Kazada, Bitlis ile 3 subay, 1 astsubay ve 1 PTT görevlisi hayatını kaybetti. Olayın nedeni olarak uçakta oluşan buzlanma gösterildi. Ancak bu olay tam olarak açıklığa kavuşmamış ve üzerinde birçok iddiaların gündeme gelmesine neden olmuştur. Günümüzde de en çok tartışılan konulardan birisi olma özelliğini sürdürmektedir (<https://www.dunyabulteni.net/>

tarihte-bugun/tarihte-bugun-orgeneral-esref-bitlisin-ucagi-dustu-h247618.html, 10.03.2020).

- **18 Nisan 1993 - Turgut Özal öldü**

Turgut Özal, 17 Nisan 1993 tarihinde 5 ülkeyi kapsayan 12 günlük Türkistan gezisinden sonra vefat etti. Cenazesine Türkiye'nin dört bir yanından yüzbinlerce kişi akın etti. Tören televizyonlardan canlı yayınlandı, ülkede 3 günlük yas ilan edildi. Dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı, Turgut Özal ile de yakın dost olan George H. W. Bush beklentilerin aksine cenaze törenine katılmadı. "Öldükten sonra beni İstanbul'a defnedin, kıyamete kadar Fatih Sultan Mehmet'in manevi ruhaniyeti altında bulunmak istiyorum." şeklindeki vasiyetine uyularak kendisi tarafından yaptırılan eski başbakan Adnan Menderes'in anıtmezarının bulunduğu Topkapı'da, Vatan Caddesi üzerinde kendisi adına hazırlanan anıt mezara defnedildi.

Özal'ın bir suikasta kurban gitmiş olabileceği de yıllardır tartışılmaktadır. Turgut Özal'ın limonatasına katılan arsenikle zehirlendiği iddiasını ortaya atan eşi Semra Özal, delil olarak da saç örneğini ABD'de tahlil ettirdiğini belirtmektedir. 2 Ekim 2012 tarihinde Merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın 19 yıl aradan sonra kabri açılmış olup ölümünün bir suikast olup olmadığını belirlemek için yapılan otopsi sonucunda Adli Tıp Kurumu araştırmalar ve bulgular sonucu zehir bulunduğunu ancak Özal'ın zehirden mi yoksa başka sebepten mi öldüğünü tespit edemediklerini açıklamıştır (<https://www.haberler.com/turgut-ozal-9510555-haberi/>, 10.03.2020).

- **16 Mayıs 1993 - Liderler değişti**

8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın 17 Nisan günü geçirdiği kalp krizi sonucu yaşamını yitirmesi sonrasında liderlik koltukları yer değiştirdi. Cumhurbaşkanlığına Başbakan Süleyman Demirel seçilirken, Başbakanlığa ve DYP Genel Başkanlığına da 12 Haziran 1993'te Tansu Çiller seçildi. SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün sürpriz bir kararla başkanlıktan ayrılmasıyla SHP Genel Başkanlığına ve Başbakan Yardımcılığına Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Karayalçın 12 Eylül 1993'teki kongre ile getirildi.

- 2 Temmuz 1993 - Sivas Katliamı

Pir Sultan Abdal Şenlikleri kapsamında, aralarında Aziz Nesin'in de bulunduğu pek çok sanatçı ve fikir insanı dönemin Sivas valisi Ahmet Karabilgin'in özel davetlisi olarak bu kente geldi. Kültür Merkezi içindeki karşıt grupla çıkan taşlı sopalı çatışma, polis tarafından fazla büyümeden, zor kullanılarak önlendi.

Binlerce kişiden oluşan karşıt grup, Kültür Merkezi'nden yeniden Hükümet Meydanı'na geldi. Hükümet Konağı'nı taşlamaya ve slogan atmaya başlayan grup ardından Madımak Oteli civarına ulaşarak, slogan atmaya devam etti. Grup önce Madımak Oteli önündeki araçları ateşe verdi ve oteli taşıladı. Madımak Oteli tutuşturulan perdeler ve alt katta bulunan eşyalarla birlikte yakıldı. Otele sığınmış olan kişilerden, aralarında Asım Bezirci, Nesimi Çimen, Muhlis Akarsu, Metin Altok ve Hasret Gültekin'in de bulunduğu 35 kişi yanarak veya dumandan boğularak yaşamını yitirdi. Aralarında Aziz Nesin'in de bulunduğu 51 kişi de olaylardan kendi olanaklarıyla, ağır yaralarla kurtuldu. İtfaiye merdiveniyle kurtarılmaya çalışılan Aziz Nesin, merdivendeki görevli tarafından darp edilip, merdivenden itfaiye aracı etrafında toplanan karşıt görüşlü kalabalığa doğru itildi. Başından yaralanan Aziz Nesin'i linç girişiminden araya giren polisler kurtardı. Yaralılar, polis arabalarıyla Tıp Fakültesi Hastanesi'ne götürüldü.

Olaylar sonucunda 33 konuk, 2 otel görevlisi ve 2 gösterici yaşamını yitirdi. Akşam saatlerinde valilikçe ilan edilen "2 günlük sokağa çıkma yasağı" ile birlikte, güvenlik güçleri şehirde tam bir hâkimiyet sağlayabildi (<https://www.haberturk.com/haber/haber/964352-sivas-katliami>, 10.03.2020).

- 1 Kasım 1993

Cumhuriyet tarihinin ilk Din Şurası 1 Kasım 1993 tarihinde Ankara Sheraton Otel'de toplandı. Şura'da Diyanet İşleri Başkanlığı'nın özerk olması, başkanının seçimle belirlenmesi ve başbakanlığa değil cumhurbaşkanlığına bağlı olması yolunda adımlar atıldı. Şura'da mesai saatleri içerisinde çalışanların Cuma namazı kılmalarını sağlayacak düzenleme yapılması istenirken Diyanet Radyo ve Televizyonu kurulması yönünde çalışmaların hızlandırılması da kararlaştırıldı. Dönemin Başbakanı Tansu Çiller ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de Şura'ya katılmışlardı. Çiller'in başörtü

takması ise uzun süre gündemden düşmedi (<http://gazetemanifesto.com/2017/hafiza-i-beser-1-kasim-1993-ilk-din-surasi-ankarada-toplandi-125618/>, 10.03.2020).

EK 5: NİLÜFER GÖLE İLE “MODERNE MAHREM” KİTABI ÜZERİNE YAPILAN RÖPORTAJ

BAŞÖRTÜSÜ TEPKİSEL BAŞKALDIRIYDI

Davut Dursun'un, Doç. Dr. Nilüfer Göle ile "Modern Mahrem" kitabı üzerine sohbeti

Doç. Dr. Davut DURSUN- Şimdi ben sizin kitabınızı daha önce bir kez okumuştum, yeniden okudum. Gerçi kitabınızın girişinde konumuz kadın sorunu değil diyorsunuz ama sadece kadın konusu tartışılıyor gibi geliyor bana. Yani modernizm çerçevesinde kadın sorunu tartışılıyor. Ne dersiniz?

Doç. Dr. Nilüfer GÖLE- Ben kadın meselesini çok merkezi bir mesele olarak görüyorum. Fakat kadın konusunda hemen hemen ilgili kitapların çoğu kadının sosyal konumuna bakar. Yani belli bir kadını toplumundan ayırarak bakan bir şey değil, tam tersine kadın medeniyetin mihenk taşıdır.

DURSUN- Hocam, Müslüman kadının örtünme olayını ele alarak hem Müslüman kadınların veya kızların farklılaşmalarını, geleneksel İslam'dan farklı bir boyutu ifade etmelerini, hem Modernite karşısındaki kanunlarını tahlil etmeye çalışıyorsunuz. Kemalizm'in medeniyet projesi içerisinde kadının yerini ortaya koymaya çalışıyorsunuz. Kısaca bu Kemalizm'in Medeniyet Projesi içerisinde kadının yeri neresidir?

GÖLE- Şöyle bir formülle söyleyebiliriz. Kadının özgürleşmesi, ülkenin kalkınmasına eşit gibi görülmüştür. Sanki kadın özgürleştiği takdirde –özgürleşmeden anlaşılarda daha çok kadının toplumsallaşmasıdır- muasır medeniyet seviyesine ulaşmış demektir. Ben o nedenle diyorum ki, zaten bizim gibi Müslüman toplumlarda çalışırken, yani modernleşme sürecini geçirmiş olan toplumlarda çalışırken aklımda kadın merkezi konumu vardır. Onu söylemek istiyorum.

DURSUN- Tabi biraz da kadın konusunu Türkiye'de Batıcılarla İslamcılar arasındaki mücadelenin merkezi noktasında görüyorsunuz. Kadın, gerçekten bu kadar merkezi konumda mıdır?

GÖLE- Bugün, İslamileşmenin de simgesi bu kadar önemli biçimde kadını ön plana çıkardıysa onun da bir gerçek payı var.

DURSUN- Kadının İslamileşmesi hayatta kadının kendi kimliğini muhafaza etmesi biraz da fazla göze hitap ettiğinden dolayı mı? Yani kadın örtünmüşse, farklı bir kimliği farklı bir ideolojiyi ifade ediyor.

GÖLE- Ama erkeklerde sakalını bıraktığı vakit, cübbelerini giydiğinde de bu farklılık beliriyor. Demek ki kadın meselesi daha önemli. Kadın, daha önemli şekilde iki medeniyet arasındaki farklılığı simgeliyor. Medeniyet derken de ben bunu daha çok kültürel boyutta anlıyorum. Yani ideal insanı, ahlakını, estetiğini, yaşam biçimini nasıl tanımlayacağız? Medeniyeti bu anlamda, çok daha kültürel bir şey olarak anlıyorum. Onun için “Kemalizm bir medeniyet değiştirme projesidir” dedim. Çünkü ideal insanı farklı ölçütlerde tanımaya çalıştı. Ve her değişim, her toplumsal projede bir ideal insan tanımı var. Yani ahlaki değerlerin tanımlanması var. Bu bağlamda Kemalizm tabii aynı zamanda Osmanlı'nın geç kalmışlığına cevap verme çabasıdır. Tüm diğer ülkelerde olduğu gibi. Yani batıdan geri kalmaya nasıl cevap vereceğiz? Başta ordumuzu modernleştireceğiz. Sonra kurumlarımızı. O da olmadı. Sonra esasında anlayışımızı değiştirmemiz gerekir fikri çok radikal bir biçimde Kemalizm'in esas ideolojisinin tepesini oluşturuyor. Bir Müslüman toplumla batı toplumu arasındaki önemli ipucu kadın meselesidir. Bu yüzden bir sosyal bilimci olarak kadını büyüteç altına oturtuyorum. Ve kadın meselesinden yola çıkarak hem İslami hareketlere yeni bir açılım getirilebileceğine, hem de batı ile doğru toplumları arasındaki ayrışmaya bir açılım getirilebileceğine inanıyorum. Kadın meselesi, örneğin bize bir mahrem alanın önemini hatırlatıyor.

DURSUN- Peki kitabımızın Türkiye'deki yankıları ne oldu? Türkiye'de gerçekten sizin burada savunduğunuz tezler ve önermelerinizle ilgili çevrelerde nasıl bir tasvip ve ya tenkide uğradı?

GÖLE- Biliyorsunuz farklı okuma düzeyleri var. Birincisi okunabilir bir kitap. İkinci düzey, okunabilir ve insanların tarihten, şuradan, buradan öğrendikleri bilgiler. Üçüncü düzey okuma, daha siyasi. Maalesef bence esas okuma düzeyi orada kaldı. Kimden yana tavır alıyor, kime karşı çıkıyor gibisinden sorulara muhatap oldu, kitap.

Laik kesime göre ‘‘acaba Müslümanların yararına mı geliyor?’’ gizli bir Őariatçı mı? Bu bilimsel olamaz. Çünkü oraya sempati duyuyor. Demek ki ilerici değil, ilerici olmadan da bilimsel olamaz, türünden eleştiriler. Müslüman kesimde de ‘‘bizi yeterince dile getirmiyor’’ gibisinden serzenişler. Tabi ben onların ideoloğu değilim.

DURSUN- yle bir amacımız da yok zaten...

GÖLE- Evet yle bir amacım da yok. Ama Müslüman kesimden daha az tepki aldım. Benim için çok daha önemli oldu bu.

DURSUN- niversitelerde sizin gibi sosyal bilim yapan çevreler nasıl karŐıladı bu çalıŐmanızı?

GÖLE- Kendi niversitem ve blmm nezdinde arkadaşlarım doğrusu çok sıcak karŐıladılar, destek verdiler, bir iki ödüle aday gösterdiler. Hatta bazı arkadaşlarım küçük bazı yazılar yazdı. Gayet sıcak baktılar. Daha çok blmm dışında belki sosyolog olmayan bazı kimseler kitabımın metodunu eleŐtirdiler. Metodu bilimsel bulmadıklarını söylediler. Oysa ben metot konusunda kendimi hiç eksik hissetmiyorum.

DURSUN- Bildiğim kadarıyla bu metotla Türkiye’de yapılmış çok sosyolojik çalışma yok. Daha ok Türk sosyolojisi galiba biraz daha kantitatif metoda alıŐkın ve yatkın. Kitabımız metoda da bir yenilik getiriyor. Amerikan metoduyla yetiŐenlerin size bu konuda tenkit getirmeleri de bence normaldir.

GÖLE- Müslüman kesimden de geldi. Müslüman kesim de metot üzerinde durdu. Ve onlarda sanki konuŐtuęum insanları soru yağmuruna tuttuğumu söylüyorlardı. Tam tersine konuŐtuklarıma fırsat vererek birlikte tartışma ortamı hazırlıyor yaptığım araştırma. AraŐtırmamın analizini birlikte yaptık. Ama bu araŐtırmaya katılan doğrusu Müslüman kadınların katkısı çok büyüktür. Onları nesneleŐtirmek ve onlara garip sorular sormak yoktu araŐtırmamda. Birlikte tartıŐarak hareketin anlamı üzerine sosyolog bir tarafta kendileri de hareketin içindeki insanlar olarak diğer tarafta. Böyle bir alıŐveriŐle yürütülen bir araŐtırmaydı bu. Onun için hem Müslüman kesimden gelen, hem de diğer kesimden metoda ilişkin gelen kuŐkular oldu.

Doğrusu ben metoda da fazla önem vermiyorum. nemli olan kullandığım metotla bir sonuca varabiliyor musun varamıyor musun? Onun için metot fetiŐizmi

yaratmanın da anlamı yok. Ben burada tam tersine tohum halinde olan, gözle görülmeyen, büyük anketlerle yakalanamayacak olan gelişmelere ışık tutuyorum. O yüzden de tabiatıyla bir kantitatif araştırmayla bir rekabet içinde değilim.

DURSUN- Kitaba dönersek. Kimler örtünüyor Türkiye’de. Neden örtünüyorlar? Gerçi kitapta bazı ipuçları var ama biraz daha açmanız mümkün mü?

GÖLE- bir kere örtünme uzun bir zaman geleneksel kesimin bir reaksiyonu olarak anlaşıldı. Sanki annelerin, babaların, kocaların zoruyla örtünüyorlar. Benim için en çarpıcı olan kadınların, kızların kendi isteğiyle örtünmeleri oldu. Hareketin özünü oluşturan davranış biçimi kız öğrencilerin, kadınların kendi isteğiyle örtünmüş olmaları. İkincisi, çoğunluğun öğretim açısından başarılı insanlar olması. Yani geleneksel, cahil, okumamış insanların modernliğe bir tepkisi değil, örtünme.

DURSUN- Yani böyle marjinal kesimlerin, şehirlerin gecekondu kesimlerinde yaşayıp entegre olamamış insanların tepkisel bir davranışından ziyade belki şehrin içerisinde yaşayan, üniversitede okuyan, eğitim gören, hızlı yukarıya doğru tırmanan insanlar da örtünüyor?

GÖLE- Tamamen öyle. Benim anlatacaklarımı çok kısa bir şekilde özetlediniz. Yükselen, topluma katılan, hatta modernliğin kalelerinde, kentlerde üniversitelerde ortaya çıkan ama modernite ile de hesaplaşması olan insanlar. Hem geleneksel yapı ile hesaplaşması var, hem de modernite ile. Bunu yakalama ve bunu anlatabilmek de oldukça zor. Çünkü İslami kesimin kendisi de bunu netleştirmiş değil. Çünkü bunu kestirip attığımız vakit belki sıkıntı kalmayacaktır ama yenilik potansiyeli de kalmayacaktır. Çünkü genellikle yenilik bu tür gerilim hatları üzerinde kurulu olan hareketlerde oluyor. Çünkü ikisi üzerinde düşünüyor. Hem gelenekselden kendisini ayırıştırıyor. Ama gelenekten tamamen koptuğu zaman da İslami düşüncenin bütün o birikiminden hiçbir şey kalmayacaktır. Şimdi bu geleneklerden uzaklaşırken bir çırpıda o gelenekleri yok etmesi esasında o tarihi yeniden sil baştan yazmaktır. Ama gelenekleri tekrar etmesi yenilik getirmeyecektir. Onun için İslami hareketler içinde geleneklerden farklılaşma bence çok önemli.

DURSUN- Bu da şöyle bir şey değil mi hocam, Kemalist düşünce şunu düşünüyordu eğitim yoluyla toplumlar bilgilendirildikçe bilhassa burada tartışma

konusu kadın olduğuna göre, kadınlar kendi geleneksel İslami kimliklerini bırakıp batı modernizmine telaş içinde teslim olacaklardır. Veya batı modernizminin bir bireyi haline geleceklerdir. Tam tersine bu böyle olmadı. Türkiye’de eğitim düzeyi yükseldikçe örtülülük giderek arttı. Şu bağlamda söylüyorum bunu: Kırsal kesimdeki, geleneksel kesimdeki örtülülükle eğitim düzeyi yükselen insanların örtülülüğü arasında şekli bir benzerlik olmakla birlikte sanıyorum anlamı ve davranışın biçiminde bir farklılık var.

GÖLE- Ha, yüzde yüz haklısınız. Ama şu var. Bunu Kemalizm söylediğinde hepimiz modernliği bütün dünyada öyle algılıyorduk. Modern olmak demek, şehre doğru yaşamak ve geleneksel örf ve adetlerden, dini inançlardan yavaş yavaş kopmak ve özgürleşmek anlamına geliyordu. Şimdi öyle bir dünyada yaşıyoruz ki sadece İslami hareket tarafından değil, Batının modernizm anlayışı da değişmeye başladı. Artık geleneklerden koparak öyle evrimci bir çizgi içinde modernliğin üretilemeyeceği düşünülüyor. İslami hareketin bu zaman diliminde ortaya çıktığını unutmamalıyım. Onun için bugün insanlar okuyabiliyor, modernliğin birtakım kazançlarından yararlanabiliyor hem de dini inançlarından vazgeçmiyor.

DURSUN- Peki bu Kemalist projenin dışında bir gelişme değil mi?

GÖLE- Evet, dışında bir gelişmedir, kesin haklısınız.

DURSUN- 1960’lardan 50’lerden önce üniversite okuyup da örtünen bir bayan düşünmek mümkün müydü?

GÖLE- Hayır değil! Ben şunu söylemek istiyorum. Sadece Kemalist modernizme ait bir düşünce değil, bu evrensel bir olguydu.

DURSUN- Postmodern gelişmeler yeniliğe-reformculuğa giderek izin veriyor diyorsunuz.

GÖLE- Postmodernizm içinde böyle bir şey var, ama bugünkü olgular açısından haklısınız, bir tek Kemalist modernizm anlayışıyla sınırlandırılmaz. Tüm batı sanayi medeniyeti böyle tanımlıyordu modernizmi. Bunu demek istiyorum. O anlamda tabiatıyla din bizi çok büyük bir paradoks karşısında bırakıyor. Yani sadece Kemalistlerin paradoksu değil tüm siyasal bilimcilerin çözmeleri gereken bir paradoks var. Çünkü bizlerin öğrendiği, geleneklerden modernliğe giderken bunlar yok. Onun

için algılamakta zorluk çektik. “Madem başlarını örtüyorlar öyleyse gelenekseldirler” dedik. “Demek ki artık bizim hâkimiyetimizi kabul ediyorlar. İkinci sınıf olmayı kabul ediyorlar.” Feminist bakış açısından bakıldığında söylüyorum. Onun için olsa olsa bir insan ancak zorla örtünür. Yani mesaj bu şekilde alındı. Hâlbuki İslami harekette tam tersine modernlikle ilgili bir hesaplaşma var. Ama modernliğin tümünden bir reddi yok. İşin ilginç tarafı da orada. Nasıl gelenekle bir hesaplaşması var, fakat geleneği tümünden reddettiğinde belki tarihini reddedecek; aynı zamanda modernlikle bir hesaplaşması var, oldu, fakat modernliğin tümünü reddettiğinde yeniden ikinci bir konuma düşecek

DURSUN- Modernlikle hesaplaşmasından şunu anlıyorum. Modernlikle hesaplaşması sadece İslami hareketlerin bir temel özelliği olmasından öte, modernlikle evrensel anlamda diğer toplumların da bir hesaplaşması var. Batıda var, Amerika’da var sanıyorum. Diğer toplumlarda modernliğe karşı bir eleştiri, kuşku ve farklı kimlikleri muhafaza etme geleneği giderek yerleşiyor.

GÖLE- Bugün, benim ilgimi çeken ilk defa İslami elitlerin, İslami aydınların ortaya çıkması. Hareketin kendi elitini ve aydınını da yaratması. Burada bir şeyin altını çizeceğim. En önemli şey aslında bunu yaratmakla, hareketin kendi elitlerini, seçkinlerini ortaya çıkarmakla toplumda şimdiden çok önemli bir biçimde bilgi sermayesini etkilemekte. Yani sanıyoruz ki toplumda değişim hep siyasetle olur. Hâlbuki tam tersine, değer yargılarını yeniden kurumlamaya başlamak ki bu sadece entelektüeller aracılığıyla yani en çok toplumun entelektüelleri ve seçkinleri aracılığıyla olur.

DURSUN- Peki ne zaman örtünüyorlar bunlar?

GÖLE- Genellikle benim gözlemediğim liselerden başlıyor. Tabii İmam Hatiplerden söz etmiyorum. Ama laik eğitimden gelen kesimlere baktığımızda ki daha çok üniversiteye geldiklerinde örtündüğünü görüyorum. O zaman da ortaya çıkıyor ki bir mesaj boyutu var. Yani siyasi hareketle, bütünleşmeleri var. Partiden ya da bir örgütten söz etmiyoruz ama bir mesaj vermek isteği var. Kendi kimliğini tanımlarken bir başkaldırı var. Onda bir başkaldırı boyutu olduğunu düşünüyorum.

DURSUN- Çıkıyor tabi, çalışmalarınızda da onu görüyoruz. Örtünen kızların aile içerisinde de bir çatışma içerisine girdiklerini görüyoruz. Geleneksel yerleşik İslam ile çatışıyor, diğer farklı boyutu ifade ediyor.

GÖLE- İşte o geleneklerden farklılaşma sürecinde ortaya çıkıyor. Cihan Aktaş'ın kitabında da bu var. Diyor ki “Bu kızlar madem başarılılar eğitimlerinde – genellikle başarılı kızlar- tamam biraz da muhafazakâr olmaları, dinlerine saygılı olmaları çok iyi bir şey. Ama başörtüsünü taktığı andan itibaren toplumda gözle görülür hale geliyor ve de marjinalleşme kaygısı beliriyor.” Yani Aktaş “işte belki de koca da bulamayacaklar kaygısı da var” diyor. Radikallik var ortada. Radikallik de tabii marjinalleşmeye doğru getiriyor.

DURSUN- Niçin örtünüyorlar, ne dersiniz buna?

GÖLE- Şimdi yazıyor olsaydım kitabın din yönüne daha çok ağırlık verirdim. İnşallah bundan sonraki kitabımda daha çok ağırlık vereceğim. Çünkü benim biraz daha bir tarafa koyduğum bir şeydi bu.

DURSUN- Önemli olan tabi onu yakalayabilmeniz, bir sosyolog olarak yakalayabilmeniz. Belki kendisi şundan dolayı örtünüyor demiyorum, ama neden örtündüklerini tespit etmek önemli.

GÖLE- Aynen bence orada farklı bir birey tanımı var. Modernizmde farklı bir birey, farklı bir ahlak anlayışıyla, farklı bir güzellik anlayışıyla çıktığı için.

DURSUN- Tabii bu modernizmle birlikte Müslüman kadının örtünürlük kazanmasının yanında bir şey var, eğitimi idealleştiriyorlar, kızlar sizin tespitleriniz de görüyoruz bunu.

GÖLE- Şimdi bir adım geriye gidelim. Bu çok önemli bir olay. Onun için ben kadınların rolünün çok önemli olduğunu, hatta kadınların İslami hareketi dönüştürdüklerini söylüyorum. Yani İslami hareketlerde bir geleneklerin eleştirisi var zaten. Kadımlar bu eleştiriyi bir adım hatta iki adım ileri götürüyorlar. Ve burada zaten bir sorun çıkıyor. Çünkü dediğiniz gibi sizin gibiler diyor ki: “Yeter artık. Normal kadınlar gibi çoluğa çocuğa karışın!” Ama onlar ise aynı idealizmde devam etmek, kendilerini ispat etmeye çalışıyorlar gördüğüm kadarıyla. Halime Toros'un kitabında ilgimi çeken paragraflar oldu. Bir tanesinde gördüm ki en önemli meselelerden biri

benim gibilere benzememek değil; kendi annelerinin yaşamının aynısını tekrar ettirmemek. Hepimizde vardır bu.

DURSUN- Yani geldikleri yere benzememek.

GÖLE- Evet, geldikleri yere benzememek. Yemekler pişiren, çocuklarının peşinde dolaşan, yaşamını dört duvar arasına hapseden, kadınlar gibi olmak istemiyorlar. Bir kişilik kazanma mücadelesi. Sanıyorum ki bu iş sokakta yapıldı. Yani İslami hareketler başladığında hiçbir şeye karışmayın denilen kadınlar bugün aktif olarak mücadele veriyorlar.

DURSUN- Peki, yalnız şöyle bir şey de var sizin çalışmalarınızda. Bu okumuş ya da okumakta olan üniversiteli kızların çoğunun halen okuduktan sonra iyi çocuk yetiştirmek, iyi bir eş ve anne olmak gibi hedefleri var. Bu hedeflerinde çok şuurular mı bilmiyorum. Buna karşılık sizin örnek grubunuzda “biz de kamusal alanlara çıkmalıyız, çalışmalıyız” şeklinde düşünenler de var. Bu iki boyut giderek Türkiye’de ve ya İslam toplumlarında İslami hareketin bir bakıma niteliğini belirleyebilir mi?

GÖLE- Kesin. Ona katılıyorum yani aslında İslami hareketlere katılan kadınlar içinde de böyle bir farklılaşma görüyorum ve kendilerine yaşam hakkı arayan ve İslami hareketi zorlayan kadınların esas yenilik getireceğini düşünüyorum. Bunun için de İslami hareketlerin vereceği sınavlardan biri de kadınlara ayıracakları alandır. Yani onları nereye kadar kendi istedikleri alana hapsedecekler? Nereye kadar kadınların da İslami hareket içinde dönüştürücü bir güç olmasına yer verecekler? Çoğulculuk kadını da kabul etmekle başlıyor.

DURSUN- 1980 sonrasında ortaya çıkan İslami kesimde kadınların örtünmeleri olayı değişik şekillerde yorumlandı. Türkiye’de politika yapan Müslümanları nasıl etkileyecek bu türbanlılar?

GÖLE- Refah Partisini çok etkiledi. Kampanyalarını yürüten birimlerden biri kadınlar birimiydi bildiğim kadarıyla.

DURSUN- Mesela Refah Partisi, diyelim ki bundan sonra bir milletvekili aday çıkabilir mi örtülü bir bayanı. Seçmeni buna tahammül edebilir mi?

GÖLE- Çıkarması gerekir.

DURSUN- Bir Şey daha sorup bitireyim. Kitabınızın sonunda diyorsunuz ki ‘‘İslami hareketler, modernizme karşı hareketler değildir.’’ Yani İslam ile modernlik baędaŐabilir diyorsunuz.

GÖLE- Evet hiçbir sorun yok. Mesele modernizme ne tür bir yenilik getirecek sorusudur.

Öz Geçmiş

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	--

Öz Geçmiş

3 Mart 1985 yılında Ankara'da doğdu. Gazi Üniversitesi Kamu yönetimi bölümünü bitirdi. T.C. İçişleri Bakanlığı, T.C. Merkez Bankası gibi çeşitli kurum ve kuruluşlarda staj yaptı. 2012 yılında Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE)nde asistan olarak göreve başladı. Çeşitli ulusal ve uluslararası projelerde görev aldı. Aynı enstitü tarafından çıkarılan aylık Stratejik Düşünce (SD) dergisinde gündeme dair yapılan haber ve değerlendirmelere katkıda bulundu. 2015-2018 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)nde danışmanlık yaptı. Şu an özel bir şirkette Pazar araştırma analisti olarak çalışmaktadır. İyi düzeyde İngilizce bilen Uygur, evli ve 2 kız çocuk annesidir.